

KATEDRA

YU ISSN 022/8245

LETNIK XXVII

ŠT. 2

MARIBOR, MAJ 1986

CENA 50 DIN

KATEDRA
KATEDRA

DRA

katedra

katedra

katedra
KA

KATEDRA
katedra

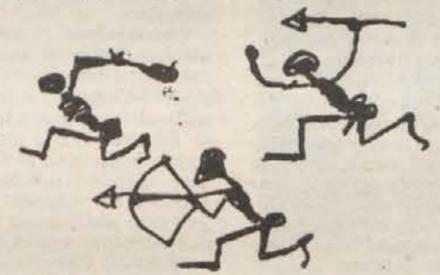
Če je krivica del potrebnega trenja stroja oblasti, naj teče, naj teče; morda se bo obrusila — gotovo se bo izrabil stroj. Če ima krivica vzmet, ali vzvod, ali vrv, ali škripec, čisto sama zase, tedaj boš morda premislil, od tebe, naj boš orodje krivice drugemu, tedaj ti rečem, prelomi zakon. Naj bo tvoje življenje nasprotno trenje, ki bo ustavilo stroj. V vsakem primeru pa je moja dolžnost, da poskrbim, da se ne bom dajal naposodo zlu, ki ga obsojam.

Kar se tiče poti, ki jih je država priskrbela za odpravljane zla, jaz ne poznam takšnih poti. Preveč časa zahtevajo, in človekovega življenja bo konec. Še druge opravke bi rad postoril. Prišel sem na ta svet, ne toliko da bi ga naredil dobrega, temveč zato, da živim na njem, pa naj bo dober ali ne. Človek ne more storiti vsega, nekaj pa lahko. In ker ne moreš narediti vsega, ni nobene potrebe, da bi storil nekaj, kar ni prav. Pisanje peticij guvernerju ali skupščini ni nič bolj moj posel, kot bi bil njihov, da pošljajo peticije meni.

Henry David Thoreau
Državljianska nepokorščina
1849

PREVOD V NASLEDNJI ŠTEVILKI

THERE'S A LOSER
IF EVER I SAW ONE

KATEDRA
KATEDRA

katedra
TE

STALKER JE ŠEL TAM ČEZ

Kljub vsej svoji izolaciji je Sovjetska zveza v tem zgodnjem obdobju prešla točno isti krog kot zahodni narodi: izbruh optimizma o miroljubni uporabi atoma, ki je dosegel vrh okoli leta 1957, potem pa izgubil tla pod nogami. Tok je sprožila znanstvena skupnost, ki ji je, kot ekvivalentom v Ameriki in Angliji, orožarstvo prineslo izjemno političen dostop in vpliv. Sovjetski znanstveniki so, kot njihovi zahodni kolegi, hrepenele, da bi videli svoje delo uporabljeno za nekaj koristnega. Želja je spočela misli in prepričala so sami sebe, da je čas cenene atomske elektrike pred vrati.

Na ženevski konferenci leta 1955 so sovjetski znanstveniki predstavili najbolj optimistične projekcije cen atomskih reaktorjev, čeprav so dotlej obstajale le majhne eksperimentalne enote do 5 Mw. Govorili so o 50 Mw reaktorjih, a ženevsko navdušenje jim je dalo poguma in pojavili so se projekti do 400 Mw. Petletni načrt 1956—60 je prinesel najambicioznejši atomski program sveta: 2000 do 2500 atomskih megavatov do 1960. Končali so jih le 400.

Kdaj natančno se je tok obrnil, ni znano, a leta 1959 je minister za elektrarne že bral govore, kjer je z levo roko odpravil obete atomske energije in poudarjal potrebo po manjših stroških. Isto leto je Frol Kozlov, sovjetski namestnik premiera, na obisku v ZDA potrdil novi trend. Pritoževal se je, da so znanstveniki dali zavajajoče projekcije cen. Obstajata pa še dva možna razloga za preobrat: velika nesreča na Uralu in plahenje moči rdečih specialistov v državni mašineriji.

Sovjetska literatura zgovorno molči o standardih zaščite pred žarčenjem v zgodnjih letih bombnega projekta. Tistih nekaj podatkov ki jih imamo kaže, da je bil hitri atomski program ena velikih zdravstvenih katastrof stoletja. Neki nemški begunec iz tistega časa je pritegnil pozornost na primitivno raven zaščitnih ukrepov v sakson-

Čeljabinskem, na robu sibirske ravnine zgodilo nekaj, kar na zahodu na splošno štejejo za najhujšo atomsko nesrečo v zgodovini. Sovjetski dogodki niso nikoli priznali, a iz njihovih znanstvenih revij, obveščevalnih poročil ter pripovedi beguncev se da sestaviti sprejemljivo sliko nesreče. Zanesljivo je da so postale smrtno radiativne stotine kvadratnih kilometrov. Vzrok nesreče ni znan, najverjetneje pa je prišlo do eksplozije — kakšne, ne vemo — v nahajališču radioaktivnih odpadkov.

Prva poročila so prišla aprila 1958 iz Danske. Tamkajšnji novinarji so, navajajoč »diplomske vire«, napisali nekaj o katastrofalni nesreči v Sovjetski zvezi in omenili radioaktivne padavine. Lewis Strauss, predsednik ameriške Komisije za atomsko energijo (AEC), je odgovoril, da ZDA »nima podatkov« da bi se kaj takšnega zgodilo. Maja 1958 pa je listič instituta za študij ZSSR v

nesreče — še posebno, ker je spomnil svet nanjo toliko let potem, ko so jo že vsi pozabili!

Medvedjev, ki so ga iz domovine izgnali leta 1973 in je odtlej živel v Londonu, je tih, blag, skromen mož. Ni kakšen bojeviti ruski disident. New Scientist ga je prosil za članek o sovjetski znanosti v spomin dvajseti obletnici slavnega Hruščovovega govora na XX. partijskem kongresu. In kot biokemik je omenil uralsko katastrofo kot pomemben zgodovinski mejnik, ki je zblížal atomske fizike s preganjanji genetiki.

Eksperti v Angliji, Franciji in Združenih državah so se zagnali javno zatrjevati, da se ni nič takega zgodilo. Najbolj spomina vreden je bil odgovor predsednika britanske AEA, sira Johna Hilla, ki je povedal, da je to »čista znanstvena fantastika« in da je že misel, da bi odlagališče odpadkov lahko šlo v zrak »smetje«.

A biokemikova trditev o veli-

amerškemu New Jerseyu. 1948 so stare prebivalce Kištima preselili, da so dobili prostor za novo populacijo suženjske delovne sile. Jetniki so zgradili tajno vojaško tovarno z reaktorjem za proizvodnjo plutonija, znanim kot Čeljabinsk 40, ali po kodu CIA, Poštni predal 40. Ko je bila tovarna postavljena so delavci, kot pravi Solženicin, označili za »posebno nevaren kontingent«, saj so preveč vedeli. Ko so njihove kazni potekle jim niso dovolili domov, temveč so jih poslali v taborišča na reki Kolimi v arktičnem krogu na severovzhodu Sibirije. Glede na kasnejše dogodke so imeli morda več sreče kot tisti, ki so ostali.

Medvedjev je odkril, da lahko jedrski odpadki v odlagališču pod primernimi pogoji »zletijo v zrak«. Izbruh sira Johna Hilla je bil tudi nepremišljen, ne le nestrpen. Eksplozija je mogoča in to se je vedelo že prej. Eden od možnih procesov je opisan v

nijem bogato zemljo pronicala voda. Zaradi hitrega segrevanja bi ta voda lahko izparela in ta para bi lahko povzročila »blatnemu vulkanu podobno eksplozijo«.

Vzrok ruske nesreče morda ne bo nikoli znan. Ni znano, koliko ljudi je umrlo ali doživelo poškodbe zaradi žarčenja. Poročila sovjetskih emigrantov kažejo, da ni bilo za zaščito prebivalcev storjenega nič, dokler se niso nekaj dni po nesreči pokazali simptomi akutne radiacijske bolezni. Oblast je tedaj v naglici ukazala evakuacijo naselij, kjer so bile posledice očitne. Ko so se bolnišnice v pokrajini napolnile so na hitro preuredili počitniške domove in hotele. Zapolnili in uničili so velike količine hrane, pripeljali so novo hrano in jo prodajali s tovarnjakov, z dolgimi vrstami, ki so domačine spominjale na vojno. Avtocesto sever-jug skozi Kištim so zaprli za devet mesecev. Ko so jo spet odprli, so znaki opozarjali voznike, naj se trideset kilometrov ne ustavljajo in naj vozijo z največjo hitrostjo in zaprtimi okni.

Sovjetski fizik, ki se je dve leti kasneje peljal čez pokrajino, je kasneje napisal: »Dežela je bila prazna, kolikor sem lahko videl daleč. Zemlja je bila mrtva — nobenih vasi, mest, le dimniki porušenih domov, nobenih obdelanih polj ali pašnikov, nobenih čred — nič. Sto in sto kvadratnih kilometrov — čisto kakor luna, nerabno za dolgo dolgo časa, morda stotine let.«

Še deset let kasneje so okoliški zdravniki svetovali nosečim ženskam naj splavajo. Pokrajina je bila še pokrita s »pokopališči zemlje«, kupi močno ožarčene prsti in za bodočo žico so rasli grozdi orjaških gob. Še vedno so preverjali radioaktivnost hrane in ribištvo v jezerih je bilo še zmeraj prepovedano.

str. 230—235
prevedel Samo Resnik

(op. ur.: zdi se, da sta roman bratov Strugacki Piknik na robu ceste ter po njem posneti film Andreja Tarkovskega tudi pesniško sporočilo o Kištimu, čeprav sta še veliko več kot to. S. R.)

Toliko o viru popačenih obvestil, na katerega ne moremo veliko vplivati. Toda kam bomo uvrstili jugoslovanski javni informativni sistem, katerega podlaga je tiskovna agencija, ta pa je še dvajset ur po tistem, ko je padel na Slovenijo kontaminirani dež, ponavljala en dan staro uradno sporočilo sovjetske vlade o tem, da so »zadeve pod nadzorstvom«, za kar naj bi bil dokaz nadaljevanje kolesarskega prvenstva v Kijevu, radioaktivni oblak pa naj bi bil »menda na Poljskem«?

DELO, 6. maja

Atomski baroni: dobra štiri desetletja so obvladovali usodo sveta. Njihove odločitve — ponavadi tajne, pogosto zastrte z lažmi in prikrivanji so privedle do sedanje nuklearne zmešnjave. Radiacijsko tveganje, nesprejemljivo draga energija, problemi z odpadki, varnost elektrarn, terorizem, štirjenje jedrskih orožij: more, ki z njimi živimo, so sadovi odločitev, ki jih ni nikoli nihče domislil do logičnih posledic in ki nikoli niso bile izpostavljene javni razpravi.

(iz uvoda h knjigi)

skih rudnikih urana. Ameriška obveščevalna služba je zbrala več nepotrjenih grozljivih zgodb o smrtih mornarjev v prvih sovjetskih atomskih podmornicah. A šele leta 1968 je akademik A. P. Aleksandrov, ki je nasledil Kurčatova na čelu Instituta za atomsko energijo, priznal napačne preteklosti. Poudaril je varnost modernih reaktorjev v primerjavi s starimi in razodel, da so »od 1946 do 1948 nekateri od naših delavcev dobili radiacijsko mreno na oči«. Osupljivo priznanje: očesne mrehe so bile prve posledice med preživelimi v Hirošimi in Nagasakiju. Pri dozah, manjših kot 200 r, do njih načelno ne pride. Kažejo na velik, trajen zdravstven problem z mnogimi levkemijami in tumorji v naslednjih letih.

Februarja 1957 je sovjetsko politično vodstvo doživelo grobo opozorilo na nevarnost sevanja. Umrli je Vjačeslav Mališev, ki je 1953 prevzel od Berije politično vodstvo atomskega programa. Ujel ga je izbruh žarčenja in dobil je levkemijo. A to je bil šele začetek. Decembra 1957 ali prvi teden januarja 1958 — točen datum ni znan — se je med velikima mestoma v južnem Uralu, Sverdlovskom in

Münchnu (odsek ameriške propagandne enote Radio Svoboda na Evropa) komentiral »nenavadno pozornost«, ki jo namenjajo radiacijski bolezni sovjetske medicinske in celo ljudske revije. Omenil je da je 8. januarja 1958 moskovski radio predvajal dolgo oddajo o radiacijski bolezni ter natančno opisal možne preventivne ukrepe. Iz tega bi lahko sklepali da se je nesreča zgodila konec decembra.

Potem se je stvar pozabila — do novembra 1976, ko jo je izgnani ruski biokemik Žores Medvedjev mimogrede omenil v članku za londonski *New Scientist*. Bil je prav presenečen, ko je ugotovil, da na zahodu o tem skoraj nihče nič ne ve. Menil je, da je nesrečo verjetno povzročila eksplozija med radioaktivnimi odpadki, a najbrž kemična in ne nuklearna.

Ta bežna omemba je sprožila histerično reakcijo zahodnih zagovornikov jedrske energije. Odpadki so tedaj že postali glavno sporno področje in vse širši atomski debati, posebno v Angliji, kjer je bil članek Medvedjeva objavljen. Besni uradniki britanske Atomic Energy Authority so avtorja obtožili političnih motivacij za to razlago sovjetske

kem kontaminiranem področju je bila kmalu potrjena. Sama CIA je imela beležke o neki atomski nesreči v južnem Uralu. A pomembnejši so bili sledovi v sovjetskih strokovnih revijah. Od 1966 dalje, prve lastovke in potem cele jate raziskovalnih člankov o ekoloških učinkih radiacijskih eksperimentov. Na površju se je zdelo da gre za posledice načrtovane radioaktivnosti, a računi Medvedjeva so pokazali, da ti članki obravnavajo tri različna jezera, vzorce zemlje in čredo živalskih prehranbenih verig, bi lahko pomenile le veliko kontaminacijo področja s stotinami kvadratnih kilometrov. Radioizotopi, uporabljeni v teh »eksperimentih« — posebno velika količina stroncija 90 — so kazali radioaktivne odpadke kot najverjetnejši vir kontaminacije. Do 1979 so ameriški raziskovalci, ki so sledili opozorilu Medvedjeva, odkrili v sovjetskih revijah celih 115 člankov, ki so omenjali te dogodke.

Najbolj dramatični podatki so prišli iz »Ilenkovega vročega jezera«, imenovanega po sovjetskem znanstveniku ki je po nesreči raziskoval tamkajšnje vodno življenje. Študije planktona, vodnih rastlin in rib so kazali visoko vsebnost radioaktivnega stroncija 90. Ameriški recenzent je to jezero opisal kot najbolj radiativen kraj na svetu. V nenavadnem spodrsanju sovjetske cenzure je ena od Ilenkovih študij izdala, da so vzorci prišli iz čeljabinskega področja. Ilenkovo jezero bi lahko bilo tisto blizu mesteca Kištim.

Kištim ni navadno mesto. Leži v področju ki je bilo od Petra Velikega središče ruske oboroževalne industrije, dežel z dokaj visoko gostoto prebivalstva, podobno notranji Angliji ali

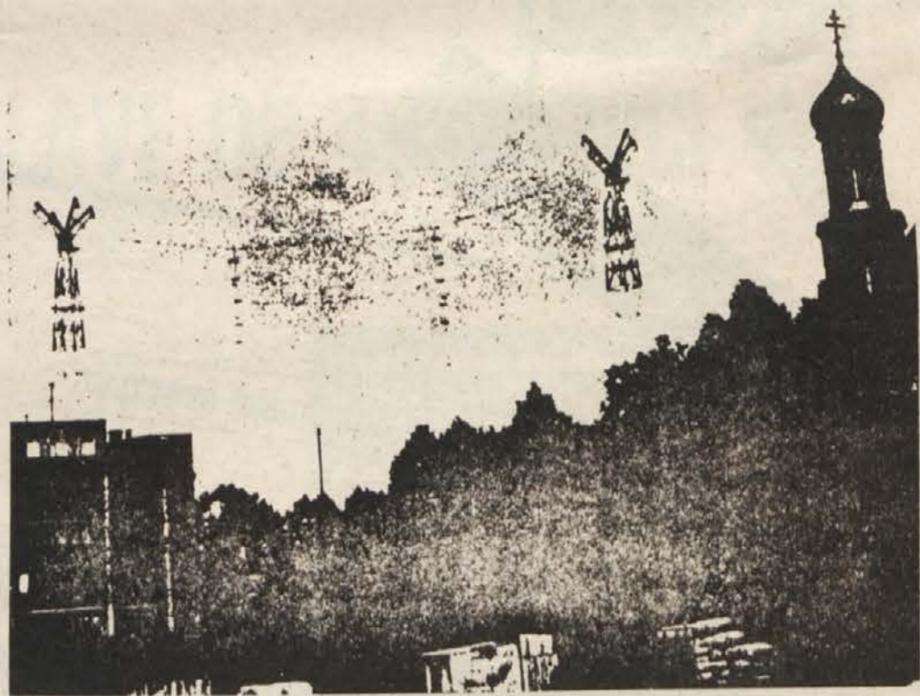
poročilu ameriške AEC iz leta 1972 o nabiranju plutonija v odpadkih reaktorjev v Hanfordu. Nizkoradioaktivni odpadki, ki so jih tam odvrli v neobzidane jake v upanju, da se bodo brez škode razpršili v prst, so dejansko izločili plast visoko koncentriranega plutonija. AEC je to plast odstranila, a poročilo je opozarjalo, da bi lahko prišlo do verižne reakcije, če bi v s pluto-

»V začetku 1957.« je kasneje pisal Saharov, »sem začutil, da sem odgovoren za problem radioaktivne kontaminacije zaradi nuklearnih eksplozij«. Ni ga skrbel le ogljik 14. Saharov je sprejel tudi druge zle slutnje genetikov. 1958 je objavil članek o ogljiku 14, kjer je poudaril, da ni »praga nevarnosti; učinki žarčenja so sorazmerni z dozo tako pri genetskih kot pri takojšnjih poškodbah — in učinki se seštevajo. »Skupno število žrtev, je zapisal, »se že približuje milijonu in vsako leto nadaljnjih testov poveča ta milijon za 200.000 do 300.000 ljudi.«

S tem je Saharov zašel v nevarne vode. Genetika je bila v SZ še vedno močno politizirano področje. S politično podporo Stalina in kasneje Hruščova je neslavni Trofim Lisenko brutalno silil vlado svoje psevdno znanosti, ki je trdila, da se pridobljene lastnosti lahko prenašajo. Lisenko in njegovi pristaši so zavrgli osnovne principe mendelovske genetike in opravili z neodvisnimi misleci — nekateri so pomrli v taboriščih.

Stara biologija in genetika sta preživeli le v institutih za atomsko energijo. Uspeh bombnega projekta je vrhunskim je-drskim fizikom prinesel dobre politične zveze in njihov vpliv, kot sta bila Kurčatov in Tamm, so v svojih institutih pripravili zatočišče biologom. Ti so vzpostavili oddelke za radiobiologijo in objavljali bazične raziskave v *Atomizdatu*, glasilu za atomsko energijo, namesto v uradnih bioloških revijah. Kot na zahodu je grozinja radioaktivnosti najbolj vznemirila genetike. V začetku 1955 so začeli s kampanjo »podtalne propagande« med svojimi vplivnimi kolegi v fizikalnih krogih. 1956 je sam Kurčatov, oče ruske atomske bombe, izročil Hruščovu petico z več sto podpisov, ki je pozivala k obnovitvi stare genetike, poudarjajoč posledice žarčenja.

str. 252/253

Stolpa za radijske motnje v Rigi. Bojda imajo takšne zgradbe v vseh mestih zahodnega dela Sovjetske zveze, čeprav naj bi motenje tujih radijskih oddaj nasprotovalo helsinškim sporazumom. Po nesreči v Černobilu so motili kot že dolgo ne.

Študentski časopis KATEDRA, Tyrševa 23, MARIBOR, telefon (062) 22004, 22977. Številka žiro računa: 51800-678-81846. Izdajalec: UK ZSMS Maribor. Uredništvo: Branko Greganovič (glavni in odgovorni urednik), Dominik Šolar (oblikovanje), Marko Klasič (obrazci), Peter T. Dobriča (kulturno dogajanje), Mitja Reichenberg, Samo Resnik (znanost), Dragica Korade (ljubljanško dopisništvo), Miran Lesjak (stran Radia Študent), Ružica Vujović (beograjsko dopisništvo). Tehnični urednik: Marjan Hani. Tajnica: Tanja Muršec. Distribucija: Slavko Cehner, Tomaž Borko. To številko je uredil Samo Resnik.

Sodelavci: Tomaž Brenk, Andrej Fištravec, Simona Fajfar, Jožica Grum, Albin Keuc, Irena Polak, Peter Podgorelec, Danica Pucič, Alenka Puhar, Urban Večovec, Ivo Vidic. Katedra izhaja ob podpori Družbenega dogovora o financiranju mladinske periodike v Sloveniji in Univerze v Mariboru. Tisk: ČGP Večer, Tržaška cesta 14, 62000 Maribor. Letna naročnina: vsi 500 din. Oproščeno temeljnega davka na promet po sklepu št. 421-1/70, z dne 11. 1. 1973. Sestanki uredništva: desetega v mesecu in prvi torek po izidu — ob 18.00. Uradne ure: ponedeljek 10—12.00, torek 12—14.00, četrtek 14—15.00.

Vsak dan bolj depresiven ob gledanju, kaj se dogaja vsem, ki jih je poznal, se je Charles Freck naposled odločil, da se konča. V krogi, kjer se je vlačil, to ni bil poseben problem: kupil si si dovolj rdečih, jih poplaknil s kakšnim cenanim vinom, pozno ponoči, s slušalko odloženo ob telefonu, da te nihče ni mogel zmotiti.

Razmišljal si le okoli predmetov, ki si želel, da bi jih arheologi kasnejših časov našli ob tebi. Da bi vedeli, iz katere plasti si. Da bi lahko pogruntali, kje si imel glavo, ko si se fental.

Porabil je več dni, ko je razmišljal o teh znakih. Veliko več kot za odločitev, da se ubije, ali za zbiranje tolikih rdečih tablet. Našli ga bodo ležečega na hrbtu, na njegovi postelji, z Vodnjakoglavcem Ayn Rand (to bi dokazalo, da je bil nerazumljen nadčlovek, ki so ga množice zavrgle in ga je torej pravzaprav umoril njihov posmeh) in nedokončanem protestnim pismom Exxonu, ker so mu izklopili plin. Tako bo obtožil sistem in s svojo smrtjo nekaj dosegel, nekaj čez in nad tem, kar smrt doseže že sama po sebi.

Pravzaprav je bil v to, kar bo smrt dosegla, še manj prepričan kot v tisto, kar naj bi dosegla knjiga in pismo, a vse se je nekako seštel in pričel se je pripravljati, kot žival, ki čuti, da je njen čas prišel in ko je konec blizu, počne, kot ji je v nagone programirala narava.

V zadnjem trenutku (ko ga je iztekajoči se čas že stiskal) se je premislil o odločilnem vprašanju in se odločil, da bo rdeče poplaknil z izbranim buteljčnim vinom. Tako se je zadnjič odpeljal v mesto, do trgovine, ki se je specializirala za dobre pijače, in kupil liter kaberneta savinjona letnik 1971 iz Mondavija. Stal ga je 30 \$, vse kar je imel.

Doma je odprl buteljko, počakal, da je vino zadihalo, popil nekaj kozarcev, si privoščil nekaj minut premišljanja ob svoji najljubši strani iz ilustrirane knjige seksa, ki je kazala dekle na vrhu, potem odložil plastično vrečko z rdečimi ob posteljo, legel z Randino knjigo in nedokončanem protestnim pismom Exxonu, poskušal pomisliti na kaj smiselne, pa ni šlo, kar naprej se je spominjal, da je bila punca na vrhu in potem je s kozarcem savinjona pogoltnil vse rdeče hkrati. Stvar je bila opravljena, zleknil se je, s knjigo in pismom na prsih, in čakal.

Toda nategnili so ga. Kapsule niso bile barbiturati, temveč neki čudni psihedeliki, tip, ki ga ni še nikoli žrl, verjetno mešanica, in nova na trgu. Namesto da bi se tiho zadušil, je pričel halucinirati. Ja no, je filozofsko pomislil, to je zgodba mojega življenja. Vedno me ofrnjažijo. Glede na število pojedjenih kapsul se je moral sprijazniti, da ga čaka prav krepek trip.

KAKO DOBRO SE POZNAME? IN KDO SE KOGA BOJI?

SPET EN TRAKTAT O NIČEMER

Kakorkoli me že boste obsojali, naj Vas že kar na začetku opozorim, dragi moji, da Vas nihče nikoli ni silil to brati. Velja?

Nekje daleč, v notranjosti vsakega človeka (seveda normalnega), živi tiha želja, da bi razumel in doumel stvari, ki jih pa, kakor se hkrati s to željo zaveda, nikoli ne bo. Veliki prijatelj ljudstva Sigmund Freud je to spoznanje krasno zbalansiriral na človeško troplost: id?, ego in superego. Vsako stvar, četudi težje razumljivo, je pač nujno na nek način poimenovati, saj bi v nasprotnem primeru lahko ostala pozabljena nekje na tekočih stopnicah zgodovine. In ker se zgodovina ponavlja (kot vemo: v obliki farse), naj Vam na tem mestu tudi jaz zalučam v glavo obravnavan stavek: **vse biva**. Ampak, dragi moji, ste se kdaj sploh vprašali **če** je in **kje** je v tej ideji **napaka**? Metafizika? Ne. Niste se, saj vem. Pa tudi opravičevati se mi ni potrebno zaradi tega. Stepač takšni.

Vam jaz razložim? Dobro: **napake ni**. Ne sme biti (glej Orwell: 1984). Kakor dogma ali — vse je že vnaprej dogovorjeno. Vsa ta vprašanja raje prepustimo kakšni novi in moderni religiji, ki ji bo reševanje takšnih in podobnih nerešljivih fraz bistvo kozmične meditacije.

Povrnimo se raje k našemu dobremu in priznanemu krotlicu človeških duš (S. F.), ki nam je v svojih raziskavah o nas samih pripravil toliko pasti, da vseh prav gotovo še niti nismo našli. Saj po njegovih izračunih smo sami sebi **največja**, če že ne rečem **»življenjska«** past, v katero smo neizpodbitno ujeti (Pirandello). Ampak — je mar ujetnost v ta svoj **Jaz** res tako zanimiva, da jo dan za dnem občudujemo, preučujemo ter o njej na dolgo, široko in visoko razpravljamo z drugimi? **Dvomim** — torej sem. **Strinjam se** — torej sem bil. Morda mi hoče kdo na tem mestu očitati, da manipuliram z besedami ali pa, da počenjam sam tisto, kar sem malo prej kritiziral, toda — ni to gibal zgodovine, ki se kot vemo... Revolucija je, milo rečeno, zmeraj na silo in s silo zamenjala nekakšen ustaljen družbeni red z drugim bolj idiličnim. Ko pa je ta idiličen red postal ustaljen, pa se je v človeški notranji trilogiji pač pojavil nov idiličen red in bum. Tako gre to (K. Vonnegut jr.). **In tako dalje**. Kot vemo (če vemo), stvari obstajajo zaradi svojih nasprotij. Človek pa ima v sebi tri stvari (plasti) skozi katere se mora prebijati, da bi našel mir in harmonijo v samem sebi. Je možna izbira? In če je — kakšna naj bo: materialistična ali...?

Vi, ki ste gotovo načitani preko glave, se sedaj praskate za ušesom in kar ne morete verjeti, da vse to še vedno berete. Tako ste prišli do zaključka mojih misli — upam, da ste me razumeli vsi: tisti na položajih in tisti ob njih. Če pa ne, je bil ves denar, ki ga je država vložila v Vas vržen skozi okno. **Okno** v vseh pomenih te besede.

M. REICHENBERG

Zavedel se je, da bitje izmed dimenzij stoji ob njegovi postelji in zviška z negotovanjem zre nanj.

Imelo je mnogo oči, vse je bilo pokrito z njimi, pa ultra moderno obleko dragega videza in dvigalo se je tri metre visoko. Poleg tega je nosilo ogromen svitek.

»Bral mi boš moje grehe,« je ugotovil Freck.

Bitje je pokimalo in zlomilo pečat na svitku.

Freck je dodal, brez moči ležeč na postelji, »in trajalo bo deset tisoč ur.«

Bitje izmed dimenzij je obrnilo vanj poglede svojih mnogih sestavljenih oči in reklo, »Nismo več v vsakdanjem vesolju. Niže kategorije materialne eksistence, kot sta »čas« in »prostor«, zate več ne veljajo. Bil si povzdignjen v transcendenco. Tvoji grehi ti bodo brani brez konca, v izmenah, čez vso večnost. Seznama ne bo nikoli konec.«

Poznaj svojega dealerja, je pomislil Charles Freck, in si zaželel, da bi lahko vzel nazaj zadnje pol ure svojega življenja.

Tisoč let kasneje je še ležal tam na svoji postelji, s knjigo Ayn Rand in pismom Exxonu na prsih, in poslušal, ko so mu brali grehe. Prišli so do prvega razreda, ko je imel šest let.

Deset tisoč let kasneje so prišli do šestega razreda.

Tisto leto je bil odkril masturbiranje.

Zaprj je oči, a še vedno je videl mnogooko, trimetrsko bitje z neskončnim svitkom, ki je bralo in bralo.

Pomislil je. **Vsaj dobro vino sem imel.**

Philip K. Dick
A Scanner Darkly
1977

p.: S. R.

Svoboda naj bo svoboda drugače mislečega !!!

»Dokler je še kaka cenzura, je njena najnujnejša dolžnost iztrebiti tako gnusno izrastke deške objestnosti, kakršni so v zadnjih dneh spet in spet žalili naše oči.« (Karl Heinrich Hermes, MEID 1, str. 36, CZ 1968). V skladu s 168. členom Ustave SPRJ objavlja uredništvo RAZMERJ prepovedan članek »Korak naprej k demokratizaciji?« avtorja Tomaža Mastnaka iz rubrike DOM v drugi številki letošnje MLADINE. Ker menimo, da je šlo v primeru prepovedi Mastnakovega članka za kršenje 150. čl., 161. čl., 166. čl. 167. čl. 168. čl., 169. čl., 173. čl., 197. čl. 198. čl. in 203. čl. ustave SPRJ in ker je bil ta isti članek že prebrán na Radiu študent, ga javnosti podajamo še v pisni obliki.

.....

Zdenko Matos
RAZMERJA
glasilo OO ZRSB PSP
marec 1996

ČE BI IMELI REFERENDUMI SMISEL, BI JIH ŽE ZDAVNAJ PREPOVEDALI

Po vsem cirkusu okoli jedrskih elektrarn, ki se v bistvu šele začne, in takoj vam bo jasno zakaj, se je pokazalo, kako pametna in pretanjena (hotena ali nehotena) je bila akcija omogočanja javne razprave o gradnji hidroelektrarn na Muri. Posledica vseh dogodkov, ki so sledili javni razpravi je bila ta, da se je vse pojmovanje problema prepustilo popolnoma ekološki razlagi gradnje. Ta hotena ali nehotena poteza je tudi razpravo o jedrskih elektrarnah premaknila v območje ekologije in tako preprečila politiziranje teme, ki pa je še kako potrebna politizacije. Vendarle je »preprečila« precej nespretna beseda in izgovor. Ob tem problemu so odgovarjali vsi novinarji in poročevalci z majhno izjemo RS-a, ki je zamudil le malo manj kot ostali mediji: o gradnji jedrskih elektrarn se ni razvil niti majhen košček javne razprave, ki bi se dotikal tistega kar naj bi bilo najpomembnejše in sicer načina odločitve o gradnji. Pri tem naj vam ne uide iz spomina podatek, da je bilo o jedrsem programu že odločeno in da se je za gradnjo odločila družba! In to jugoslovanska družba, narodi in narodnosti SFRJ. Zanimivo je tudi to, da v socialističnih družbah in tudi v naši družbi mehanizmi odpoklica ali preklica ne delujejo ali ne morejo delovati. Torej bi lahko sklepali, da plana o družbenem razvoju ni mogoče preklicati, in da z njim ni mogoče preklicati niti sklepa o gradnji jedrskih elektrarn.

Kajti, četudi je problem odlaganja odpadkov iz jedrskih elektrarn še zmeraj nerešen — in teh odpadkov naj bi bilo po približnem izračunu 3000 ton (če bi gradili JE moči 1000 MW in bi zgradili štiri primerke), ostaja še nepoudarjeno in zanemarjeno vprašanje že omenjene politizacije. V bistvu ni prišlo političnemu vrhu do živega spoznanje o suverenosti SFRJ. Tega problema se je dotaknil in o njem govoril le Janez Stanovnik, ki je dejal, da smo (verjetno je z »smo« mislil jugoslovansko vladu) v tem trenutku pripravljeni za svojo suverenost plačati ekonomsko ceno!

Na vsak način pa bi bilo nesmiselno govoriti o tem, ali je pomembnejše vprašanje suverenosti ali vprašanje razrešitve ekoloških problemov. Obe vprašanji se ne izključujeta — dopolnjujeta se in dajeta drugo drugemu dodatno težo.

Pri tem se ne bomo ukvarjali z vprašanjem, zakaj jugoslovanska uradna politika ne daje teže vprašanju suverenosti.

Skratka, postalo je jasno, da socialistično samoupravljanje poleg tega, da ne premore mehanizmov odpoklica, ne premore niti mehanizma, ki bi omogočil demokratično odločitev glede gradnje jedrskih elektrarn: slovenske glave so ugotovile, »da imamo povsem specifično ureditev in bi zato morali razpisati toliko referendumov, kolikor je upravnih enot v federaciji, na drugi strani pa je bil že sprejet dokument o dolgoročnem razvoju Jugoslavije do leta 2000 in v njem del, ki govori o odločitvi za atomske elektrarne.«

Če se zavedamo, da delegatski sistem ni tisto, kar naj bi bil in če so posamezniki prepričani, da je referendum organizacijsko preveč zapletena zadeva — ne glede na njegovo demokratičnost (gotovo omogoča neposrednejšo in svobodnejšo, pravičnejšo odločitev od delegatskega sistema), je navedeni citat popolna neumnost.

Še preden bo v Jugoslaviji kakšna javna razprava, če bo do nje sploh prišlo, je treba izumiti zakon o najdemokratičnejšemu odločanju za ali proti jedrskim elektrarnam. Obstaja teoretična možnost, da ga sprejmemo hitreje kot zakon o deviznem poslovanju, ki je voda na mlin centralizma in zaradi tega financiranju podobnih projektov.

Jugoslovanska vlada mora na vsak način izumiti vsejugoslovanski referendum. Dokler ga ne bo izumila bo vselej korak pred družbo, kar ni niti tako slabo, razen če vas vodi nemi. In slepi.

Zato zahtevamo vsejugoslovanski referendum.

urban VEHOVEC
RS

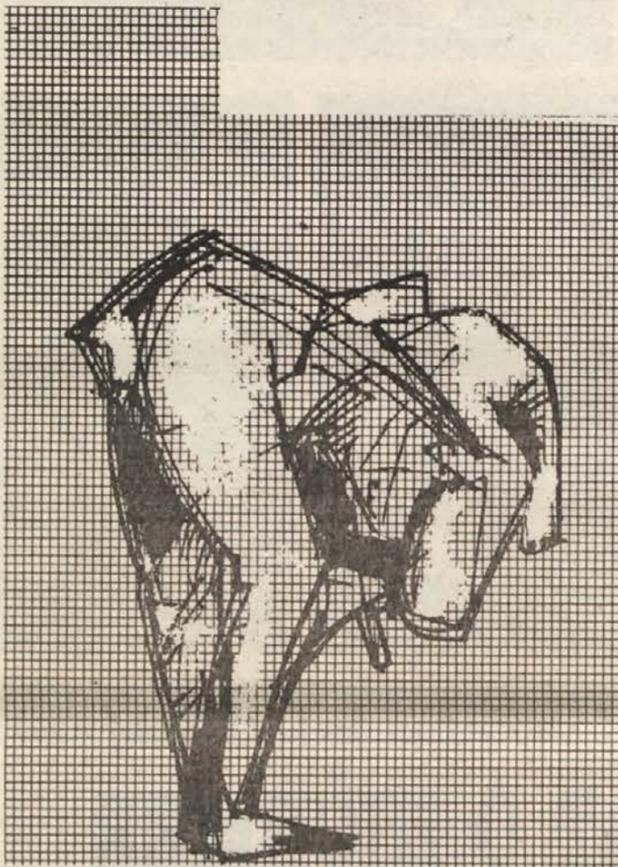
Včasih hodim okrog
in se smilim samemu sebi
ko me veter ncsi
prek neba.

Čipeva

Ljudje v Mariboru niso za mir. Zakaj tako grozno stališče? Odgovor je možnih več, poudaril pa bi naslednje: 5. marca smo pripravili javno tribuno z naslovom: Za mir in čisto okolje. V mestu je viselo več kot sto (!) plakatov, objavljena je bila kar vidna informacija v Večeru — toda na tribuno je prišlo štiriindvajset (24) ljudi! Tako mirovniki res ne vemo, ali ljudje nimajo o tem kaj povedati, ali pa, kot trdim, niso za mir...

(mirovniški bilten)

((In še med temi štiriindvajsetimi je, kot slišimo, izstopal neki tovariš, ki je hitel in si zapisoval vsako besedo. Mar imajo zdaj že tudi »oni« stabilizacijo? Živemu človeku se pa res vse zgodi.))
((Tudi nas s Katedre ni bilo zraven. Mir nas ne zanima.))

MIROVNIŠKE ROŽICE

V Delu je 6. februarja izšel članek, v katerem so na veliko razlagali »grandiozno« moč švicarske armade, ki ima sicer samo 1500 poklicnih vojakov, vendar se je vojaških vaj švicarske teritorialne obrambe udeležilo »celih« 400.000 državljanov. Poleg tega so zapisali, da ima Švica »najdražjo obrambo, kar jo je mogoče dobiti za denar«. Na koncu pa so zaključili, da nobenemu ne pride na misel, da bi jo napadel, saj potem »ne bi bilo kje shraniti denarja in kupovati ur, naj niti ne omenjamo orožja, ki je Švici prineslo sloves svetovne izvoznice.«

Naj zelo poučnemu članku dodamo, da so slovenska javna občila januarja objavila, da je švicarski izvoz orožja lani znašal »preračunano okoli 200 milijonov dolarjev, letos pa se bo povečal na 250 milijonov.« Če je že Švica »svetovna izvoznica« orožja, kje smo potem mi, z 1,8 milijarde dolarjev v letu 1983 (tudi objavljeno v naših občilih) in letnim porastom 20 %, da se o naši redni vojski, ki brez TO zdaleč presega tisto pošilico rednih vojakov in teritorialcev v Švici, sploh ne vprašamo.

iz marčne številke
biltena mariborskih mirovnikov

KRITIKA KOT NAČIN MOLKA

To, kar se v sredstvih javnega obveščanja samo — oznanja kot »kritična analiza delovanja političnega sistema političnega samoupravljanja« prav gotovo ni niti analiza kaj šele, da bi bilo vsaj v blagi zvezi s kritiko. Razen seveda, če z analizo ne razumemo ponavljanja političnih fraz in s kritiko konstruktivnega, torej vzgojnega kramljanja. Da bi bila analiza to, za kar se izdaja, bi morala temeljiti na določenih empiričnih raziskavah, morala bi začeti s prikazom realnega stanja, določiti teoretična izhodišča in nakazati možne perspektive razvoja. Vsega tega v dokumentu, ki so ga sestavili številni eminentni strokovnjaki, ne bomo našli. Zato pa v neizmernih količinah mrgoli roj pragmatičnih sklepov in izrekov, ki ta lepomisli uvrščajo na raven navadnega političnega dokumenta, ki s svojo izpraznjeno govorico preprosto briše pomembna vprašanja in prispeva zgolj k popolni zatemnitvi razuma.

Da Kritična Analiza resnično ni to, kar bi po naslovu sodili, so ugotovili tudi neštevilni udeleženci razprave politološkega društva. Pa vendar se zdi, je vprašanje zakaj tako in komu koristijo takšni dokumenti ostalo neodgovorjeno. Lahko bi se vprašali še to: kje so pravzaprav meje takega na videz kritičnega samospraševanja, kjer je kritična točka, preko katere se ne more in ne sme ...

Odgovor je seveda jase: meje kritičnosti so meje sistema samega. Zato je »rešitve mogoče iskati zgolj znotraj sistema«, ki je tukaj razumljen kot abstraktna in nikoli dosežena ideja. Teorija, ideal torej, ne more nikoli prispeti do točke samospraševanja. Tako pa se nam že kažejo glavni elementi vseh takih in podobnih sestavljenk — vztrajno in neprestano kritiziranje prakse v imenu čudovite in nikoli preverjene ideje, zanikanje vsakdanosti v imenu bodočnosti, smisla in reda. To, da sama ideja ni bila nikoli uresničena ne moti nikogar, še najmanj pa politike in zagnane raziskovalce, ki vedno znova vzpostavljajo fikcijo in si tako nabirajo prepotrebni politični kapital. Revolucija kot konstantna razlika med teorijo in prakso pa seveda omogoča trajno vladavino tistih, ki so tu v imenu absolutne ideje ...

Blago samospraševanje in navidezno analiziranje, ki ga producirajo naši najbolj zaslužni tovariši torej temelju ne more zaobseči realnosti trenutka, saj bi to pomenilo podreti temeljni kamen lastnega obstoja. To pa seveda ne pomeni, da takšno samoanaliziranje nima nikakršne funkcije in namena. Nasprotno, z novičnim spraševanjem in političnimi kampanjami se v zaprtem sistemu ustvarja videz gibanja in akcije: vprašanje se zastavlja, da bi naposled le prišlo do pritrilnega in že v naprej jasnega odgovora; možnost neprestanega razvoja in samokritika pa naposled zapira usta vsem, ki bi uspeli nekoliko preveč podvomiti. Takšna kritika v svoji končni fazi lahko služi le oblasti nekaterih v imenutih ...

Lahko bi torej dejali, da so meje politične govorice tudi meje nje-nega sveta. To pa ne pomeni nič drugega kakor to, da realnost v takšni govorici ni zaobsežena, da ostaja zunaj, vendar nič manj resnična. Pomeni lahko samo to, da govorica, ki nima zveze z realnostjo postavlja samo sebe na laž in da še tako udarna kritika, ki se giblje znotraj krožnice idealov, zgreši svoj osnovni namen ter zmeraj udari v prazno ... Kritika torej, ki je zgolj kritika kot način — MOLKA —

Igor Mekina

V junjski številki

Odgovor na YU energetska vprašanje —
»atomska energija je energija prihodnosti, katere čas je minil«

Amory Lovins: Energetska strategija,
zanemarjena pot

NOVINAR MORA BITI SAMOSTOJEN IN KRITICEN? A V DUHU USTAVE IN PROGRAMOV

Franc Šetinc, predsednik Republiškega komiteja SZDL Slovenije je na seji predsedstva zvezne konference SZDL v razpravi o sistemu javnega obveščanja dejal takole:

»Številni novinarji, in ljudje, ki niso povezani z novinarstvom, menijo, da je zakon o javnem obveščanju zunaj časa in prostora oziroma je zakon omejevanja. Ne bom govoril o tako imenovanih alternativnih, ki mislijo, da je mogoče širiti svobodo novinarstva samo preko osamosvajanja od ustanoviteljev, socialistične zveze. (...) Strinjam se, novinar mora biti samostojen, ko piše o ljudeh, življenju, problemih, pisati mora o dejstvih, a pred očmi mora imeti tudi našo usmeritev, ustavo, dolgoročni program gospodarske stabilizacije in program ZKJ.

V nadaljevanju je ošvrknil vse tiste, ki pojmujejo sredstva javnega obveščanja kot da bi bila »zunaj časa in prostora«, saj je vsako uredništvo pod izrazitim pozitivnim ali negativnim vplivom. In tu se kaže neprecenljiva naloga urednika in socialistične zveze, da take pojave prepreči. Tudi konfrontacije do katerih prihaja zaradi neobjavljanja takih in drugačnih člankov, se naj ne bi razreševale na sodiščih, temveč v okviru socialistične zveze ... Na ugovore nekaterih, da je socialistična zveza uradno resnično široka in demokratična tribuna, da pa v praksi to še zdaleč ni, je pripomnil: »Med razpravo smo povedali, da ne moremo sprejeti takega odnosa do socialistične zveze. Storit bo treba še marsikaj, da bi bila socialistična zveza resnično takšna, da bi lahko izpolnjevala naloge. Toda, imamo

eno samo alternativo — graditi to socialistično zvezo.«

Stališče, ki ga zastopa Šetinc je seveda zelo jasno — in obenem tudi malce nenavadno. Pravzaprav nas ne bi smelo pretirano začuditi prepričanje, da bomo najboljšo kontrolo javnosti dosegli preko odtujene socialistične zveze, ki bo nadzorovala uredniško politiko sredstev javnega obveščanja — bolj nas preseneča dejstvo, da Šetinc sicer priznava, da socialistična zveza »še ni to, kar bi morala biti«, kljub vsemu pa jo hkrati priznava kot edini merodajni organ javnosti. Prav ta socialistična zveza, ki ne da ni takšna kot bi morala biti, ampak bo takšna, kot je in je zmeraj bila, nenadoma postala organ družbene kontrole. Gre torej za navno prepričanje, da bo javnost imela čedalje več vpliva preko organi-

zacije, ki »še ni zaživela« ki torej ne vključuje najširših množic hierarhično organiziranih funkcionarjev, katerih nezadržna vna in samozrtvovanje predstavljajo osnovno obstoja takšne subjektivne sile. Tega Šetinc seveda ne vidi, saj nam odkrito pove, da imamo samo eno alternativo — »boljšo socialistično zvezo, ki jo bomo dosegli z graditvijo te socialistične zveze«. ... Toda vprašajmo se — ali je do resnično boljšega mogoče priti zgolj z dograjevanjem ali pa tudi z graditvijo novega? In ne nazadnje — alternativa je zmeraj izbira med dvema možnostima. Možnost, ki nam jo ponuja Šetinc se nam v njegovi govorici na koncu koncev izkaže zgolj kot izsiljena nujnost. To pa je hkrati nujnost, ki odreka pravico do obstoja drugačnemu razumevanju javnega obveščanja in je nujnost, ki v imenu sedanje

in nefunkcionalne realnosti objublja svetlo in demokratično bodočnost. Je tista, tako imenovana NUJNA ALTERNATIVA, ki omogoča sedanji socialistični zvezi brezkompromisno poseganje v uredniško politiko, je tista alternativa, ki določa urednike in podreja uredniške svete vsemogočni absolutni vednosti socialistične zveze. Novinar je v takem pojmovanju razumljen kot zgolj producent, ki se mora neprestano ustajati pred formalnimi programi in resolucijami, kot tisti, ki ne sme nikoli storiti prekrška globalne kritike — če pa že, potem mora to opraviti tiho in neopazno, v skladu z neuradnim a povsod sprejetim pravilom o vljudni in konstruktivni kritiki, torej tako, da se po vseh negativnih ocenah znova vrne na ideal poplega samoupravljanja. Žrtvovati svoje lastno mišljenje v prid splošne ved-

nosti je še najmanj, kar mu je storiti. Pa tudi konfrontacije med uredniki in novinarji naj ne potekajo preko sodišč — Šetinc ve zakaj — sodišča so prepočasna, sodbe pa dvigajo preveč prahu in so neučinkovite, kadar gre za stalen in neprestan pritisk na neposredne proizvajalce informacij. Tudi reševanje sporov znotraj socialistične zveze pomeni samo novo vrsto pritiska — zato se ni treba čuditi temu, da sredstva javnega obveščanja delujejo izven časa in prostora — vendar so to sredstva, kjer so si ves vpliv že zagotovile strukture socialistične zveze. Ena in edina alternativa, ki nam jo kot rešitev ponuja Šetinc se na koncu izkaže kot popolna podreditve sredstev obveščanja absolutnemu duhu. Pri-stati na tako alternativo pomeni — odredi se vsaki alternativni ...

Igor Mekina

Intervju z Andrejem Brvarjem je del seminar-ske naloge, ki jo delam na oddelku za etnologijo Filozofske fakultete.

V času raziskovanja me je presenetilo, da Zavod za urbanizem in Starninvest nimata podrobne študije o zgodovini obrtništvu na Lentu. Sociološka analiza pa se je omejila le na odkrivanje starostne strukture prebivalstva in na odkrivanje bivalnih pogojev prebivalstva v stanovanjih starega mestnega jedra (vode, elektrike, kanalizacije).

Martin Fišer

DATOTEKA INTERVJUJEV, RAZISKOVALNA NALOGA LENT 1986

INTERVJU Z ANDREJEM BRVARJEM

Moji stari starši po očetovi strani so živeli na Lentu od leta 1927, se pravi, da so se tudi potem, ko so jih Nemci leta 1941 izgnali v Srbijo, vrnil na Lent. Jaz sem živel na Lentu od svojega 7. do 20. leta. Zato lahko o tem obdobju povem kaj več. No, prej, pred vojno, je moja stara mama imela na Lentu, tik pod Sodnim stolpom, trgovino z mešanim blagom, ki je bila v prvi vrsti namenjena flosarjem, se pravi splavarjem. Tam so se ustavljali in kupovali robo za naprej: kavo, sladkor, sol, koruzni zdrob — na splavih so si največkrat kuhali žgance. Trgovina je bila odprta ne glede na čas: če so flosi prišli ponoči, je stara mama odprla tudi ponoči. Po vojni ni bilo o trgovini ne duha ne sluha. Že med vojno se je v hišo vselil neki zdravnik, nemškutar, ki je trgovino popolnoma izropal. No, jaz sem živel vsa štiri leta osnovne šole pri stari mami, ker so se moji starši preselili v Srbijo nazaj v Maribor šele leta 1956. Tako sem torej tisti del otroštva, ko človek največ in najmočneje doživlja, preživel na Lentu. In moram reči, da lentovski genius loci še danes zelo intenzivno nosim v sebi.

No, treba je reči, da je Lent takrat funkcioniral precej samostojno, kot nekakšno mesto v mestu. Lent se je sicer sam v sebi delil na spodnji in zgornji Lent. Spodnji Lent je bil predel okrog glavnega mosta, zgornji Lent pa se je razprostiral od »Benetk« do studenške brvi. Zgornji Lent je veljal za bolj »nobil« — smešno, ko pa je vse skupaj bila ena sama mizerija — in ravno zaradi te socialne diferenciacije je vlada-la med prebivalci zgornjega oz. spodnjega Lenta nenehna napetost, ki je prihajala do izraza tudi med nami otroci. Toda navzven, v odnosu do ostalega mesta, smo se prebivalci Lenta obnašali monolitno. Ni bilo važno, si z zgornjega ali s spodnjega Lenta, če si v mestu prišel v težave — med nami otroci so bile to seveda pretepaške težave — je Lentnar brez pomišljanja stopil na stran Lentnarja. Sam sem to skušal, ko smo se nekoč mulci pred kinom Udarnik zvravali in ko je pretepač s spodnjega Lenta avtomatično stopil na mojo stran. Sicer pa smo na Lentu imeli mulci med seboj nenehno »vojno«, se pravi mulci zgornjega z mulci spodnjega Lenta. Ti spopadi so potekali po čisto tapravih vojaških procedurah z odposlanci, z vojno napovedjo, s pripravo na »vojno« — na Kalvariji smo si napravili krasne loke in fičefaje — z datumom in uro spopada itd. Spopadi smo se navadno na obrežnem travniku med zgornjim in spodnjim Lentom in spomnim se, da je nekoč enega od mojih sobojevnikov zadela puščica, taka, obtežena z žebeljem, naravnost v oko, ki mu je pri priči izteklo.

V tistem času se je večina prebivalcev spodnjega Lenta preživljala z iskanjem in prodajo odpadlega železa. Tam sta bila kar dva Odpada. Eden v Dravski ulici, drugi pa na Vojašniškem trgu. Spomnim se družine, ki je živela na Vojašniški ulici. Mati, ogromna ženska, in oče, smehljajoča se dobričina, sta imela deset otrok. Ampak oče jih je preživljal samo s prodajanjem železa na Odpadu.

Drugi izraziti »poklicni« profil na Lentu je bilo furmanstvo — prevoznništvo s konji. Poznal sem tri take furmane. V Pristaniški ulici je imela Lesnina svoja skladišča in furmani so tja prevažali les. Prevažali pa so tudi premog, gnoj, vrtno zemljo, gradbeni material — pesek, apno — ljudje pa so jih najemali tudi pri selitvah itd. Zato seveda ni čudno, da smo na Lentu imeli tudi kovača, takega, čisto tapravega, z usnjenim predpasnikom, ki je imel zmeraj dosti dela s podkovanjem konj in ki mi je zmeraj brez besed posodil pisalni stroj, kadar sem se spravil »pisateljstvu«.

Lent je bil v bistvu zelo pester po izobrazbeni strukturi. Poleg nepismenih in brezposelnih so tu takrat živeli tudi profesorji, zdravniki, tehniki, pravniki, uslužbenci vseh vrst, se pravi tudi ljudje s srednješolsko in visokošolsko izobrazbo. Sorazmerno dosti je bilo prostitutic, stare, predvojne in seveda mlajše, povojne. Zelo dosti je bilo »grajzleric«, se pravi starejših žensk, upokojenk, ki so na trgu prodajale povrtnino s svojih vrtičkov. Značilno je bilo, da so pridelke vozile na trg z majhnimi lojtrskimi vozički. Posebno poglavje so bili ribiči, ki jih je bilo dosti več kot danes. Pa tudi Drava je bila še polna rib. Spomnim se, da je oče nekoč napravil iz stare zavese mrežo in z njo zajel samo enkrat, pa smo že imeli dovolj zelenk za kosilo. Med ribiči je bil zelo znan Potočnik, sicer kočijaž — kočije so »parkirale« pred Veliko kavarno. Imel je svojo ranco in svoj vir in zmeraj je ujel največ rib. Vir je velika lesena mreža, ki jo ribič postavi v tok, da tako nastane odzadaj mirna voda, v kateri se ribe rade zadržujejo. Za vabo so jim ribiči metal izdrobljeno prgo — prga je suho, iztisnjeno sončnično seme, ki ostane pri izdelavi olja. Potočnik je poleti ribaril včasih po cele dneve v svoji ranci, ob svojem viru, ujete ribe pa je spravil v poseben zaboj, pritrjen na zadnji platični rance. Naša družina je bila pri njem skorajda abonirana. Za mali denar nam je prodajal lepe belice, klene, včasih tudi kakšno ščuko. Vedeti namreč morate, da so dravske ribe bile takrat še povsem neoporečne, zdrave in zelo okusne.

Pred vojno je bilo na Lentu precej nemškutarjev. Iz mešanice nemščine in slovenščine je nastal na Lentu čisto poseben sleng, ki je poseben celo v okviru mariborščine. Se pravi, da je Lent tudi na jezikovnem področju bil nekakšno mesto v mestu. Na primer: »podkraclati« je pomenilo v lentovskem slengu plavati tako, da se z rokami dotikaš dna.

Poleti je bil travnik med zgornjim in spodnjim Lentom poln kopalcev. Drava pa je bila prijetno sveža, hitra in zmeraj dovolj vodnata.

Pozimi smo se otroci zabavali s tem, da smo trgali plošče obalne-ga ledu in se na njih vozili po Dravi navzdol, kar je seveda bilo dokaj nevarno. Morda bo slišati malo nehigienično, ampak mi otroci smo se dostikrat igrali v odplakah iz mestnih kanalov, ki so se izlivali v Dravo. Ampak pri tem nihče še pomislil ni, da gre tu za urin in odpadno vodo. Po teh kanalih smo tudi lezli z baterijami globoko not v mestno kanalizacijo. Nam, ki smo stanovali v bližini Sodnega stolpa, je ta zbujal vse-skozi cel kup skrivnostnih ugibanj. Ne vem, od koga sem slišal, da menda pelje pod Dravo podzemni hodnik iz stolpa do Pekrske gorce. No, in z enim od svojih pajdašev sva šla ta hodnik tudi dejansko iskat. Ne vem zakaj, ampak začela sva kopati pod stopnicami, ki so peljale v klet. Seveda hodnika nisva našla, stopnice pa sva kar pošteno demoli-rala.

Veste v Sodnem stolpu je tik pred vojno gorelo. Zgorela je celotna streha tako, da je bil potem odkrit vse do srede petdesetih let. Daž in sneg sta razmakala steno zidovje, steno zidovje pa je prevajalo vlagu v hišo moje stare mame, ki se je na stolp z zadnjo steno naslanjala. Stara mama je zaradi tega hodila od Poncija do Pilata s prošnjem, naj bi vendar stolp sanirali, ga vsaj provizorično prekrili — pa nič. Nazadnje je sestavila slogan, ki sva ga pozno zvečer s kredo napisala na stolpna vrata — stara mama mi je svetica s svečo. Slogan se glasi: JOKAM! ZAKAJ? RAZPADAM! Napis so hitro odkrili novinarji in fotoreporterji,

najprej od zagrebškega Vjesnika, potem od TT-ja in nazadnje od Veče-ra. Rezultat je bil — tako je vsaj mislila moja stara mama — da so stolp v kratkem času začeli res pokrivati. In ko je bila streha nazadnje dogra-jena, sva šla spet v poznem večeru s kredo in svečo v »napisno« akci-jo. Tokrat se je na stolpnih vratih pojavil napis: HVALA! DOMOVINA! REŠILA SI ME POGINA!

Ja, fino je bilo poleti, ko nam je za skakalnice služila studenška brv. Ali pa smo šli na Otok in od tam plavali do Lenta. In to v slabi pol ure. Če pa si hotel Dravo preplaviti, si moral pred tem upoštevati, da te bo tok zanesel najmanj kakšnih 30-40 m niže. V tistih časih smo precej uporabljali napihne avtomobilske zračnice, s katerimi smo se spuščali, največkrat od studenške brvi do glavnega mosta. Bili pa so trije, štirje starejši Lentnarji, ki so se kopalji tudi pozimi, ali vsaj že konec februarja oz. na začetku marca. Eden od teh je bil Rom. Ta se je kopal, ko so po Dravi plavale še ledene plošče. Plaval je po sredi dol in juckal.

Prehrana Lentnarjev je bila, razumljivo, bolj slaba. Sicer pa je v ti-stih časih nasploh bila bolj slaba. Ampak vina so pili Lentnarji zelo do-sti. Sploh je bilo na Lentu dosti pijanščine, čeprav ni bilo tu nobene gos-tilne. Gostilne so bile šele zgoraj, na Vodnikovem trgu in na Koroški cesti. Pred vojno je bila na Lentu menda samo ena gostilna: Dabringer-jeva gostilna v »Benetkah«.

Ko sem začel hoditi v Klasično gimnazijo, sem kar takoj začutil raz-liko, ki so jo profesorji delali med dijaki. Ko so slišali, da sem doma na Lentu, so me kar takoj začeli gledati postrani. Šlo je v resnici za zelo iz-razito socialno diskriminacijo.

Prej sem omenil poklice. Poleg furmanov in ostalih moram zdaj omeniti tudi družino znamenitih boksarjev Štandekarjev. Bili so trije bratje in vsi so trenirali boks, eden menda celo profesionalno. Nekega poletnega popoldneva smo imeli krasno predstavo. Dva brata Štandekar-ja sta se resno sprla na obrežnem travniku, polnem kopalcev, in se začela obdelovati. Bil je to fantastičen match za vse, ki smo stali ob strani in »drukali«, se pravi navijali.

Toda kakor je bil Lent ena sama mizerija, sta ga vseeno prevevala svojevrstna volja in veselje do življenja. Ljudje si niso šteli v preveliko nadlogo, da jih zebe, da niso ravno siti, da so slabo oblečeni. Življenje so jemali z lahke, sončne strani: »Bo že kako«. In — treba je reči — znali so si med seboj pomagati. Za liter cenenega vina ali za krožnik golaža je bil marsikdo pripravljen »zbasati« premog v drvarnico ali sce-piti 2 metra drv.

Lent je bil zanimiv tudi zaradi svojih posebnosti. Že prej sem omenil tisto veliko družino, ki jo je oče preživljal z iskanjem in prodajanjem odpadlega železa. Ta človek je bil po svoje zelo zanimiva oseba. Šlo jim je vseskozi grozovito za nohte, ampak on je bil nenehno v ne-kakšni evforiji. Poživljal si je in popeval in ženo je kar naprej obje-mal. Ni čudno, da ji je napravil 10 otrok. Nikoli ga nisem videl potrtga in blazno rad je imel svoje otroke in oni njega. Ali pa tisti stari, ki je živel čisto sam, brez svojcev. Edino, kar je imel, je bil kanarček v kletki in na tega kanarčka je bil prav bolesto navezan. In ko mu je kanarček potem neko zimo zmrznil, je kakšen mesec za njim umrl še stari.

Med prebivalci Lenta je bilo tudi precej invalidov, takih, že po roj-stvu in takih, iz vojne in pretepev. Tisti, ki so prejeli nemške pokojni-ne, pravzaprav invalidnine, so bili v očeh drugih nekaj boljšega. Tudi sami so se tako počutili. Ravno med invalidi pa je bilo največ vinskih bratcev.

V naši sosesčini je živela ženska, ki je zamenjala 3 oz. 4 može. Bi-la je zelo vesela narave, tekstilna delavka po poklicu in zelo rada je igrala na harmoniko. No, ta ženska je bila pravi strup za moške. Nave-zovali so se nanjo do neboljnosti. Ona pa jih je vse po vrsti izigrava-la. Najprej je živel z njo neki miličnik, pa se je potem ustrelil s službe-nim revolverjem, ko je slišal, da ima drugega. In potem se je ta drugi, ko je slišal, da ima tretjega, obesil zjutraj, preden bi moral oditi v fabri-ko. Dobro se še spomnim, kakšna se ga prinesli iz stanovanja, še s kra-vato, zadrženo okrog vratu itd.

Imeli pa smo na Lentu tudi umetnike. Recimo: pesnik Miroslav Siana pa mojster fotografije Tone Stojko pa baritonist mariborske Ope-re Emil Baronik, ki je bil moj sosed itd.

Lent je v resnici začel propadati po vojni. Pred vojno je bil še kol-ikor toliko živ, kot so mi pripovedovali starši in stari starši. Lent, ki dan-es nastaja na novo, najbrž ne bo nikoli več na tak, barabski način sproščen, nikoli več ne bo nekakšno mesto v mestu, ampak bo njegov integralni del, če ne še kaj več. Čisto možno je namreč, da bo sčasoma postal celo elitni del mesta, kar se rado zgodi s takimi stariimi mestnimi predeli potem, ko jih revitalizirajo.

Romi so prišli na Lent šele po letu 1965. Lent je bil namreč tega leta kar dvakrat temeljito poplavljen. Nam je Drava za meter visoko zalila kuhinjo tako, da sem plaval od kredence do štedilnika. Moj stari oče, ki je bil profesor glasbe, je imel krasen klavir Ehrbar. Ko je voda začela vdirati v stanovanje, seveda nismo pričakovali, da se bo to razvilo v ka-tastrofalno poplavo. Zato smo klavir samo podlagali z opekami in ga ta-ko dvigovali nad vodo. Prišli so sicer tudi gasilci, da bi nam pomagali, pa smo imeli z njimi same težave. Nacejali so se ga, potem pa s tistih svojih gumijastih čolnov padali v vodo in se reševali. Po cesti je na-mreč voda kar drla. No in ko smo hoteli podložiti klavir še s četrto ope-ko, so se vse skupaj podrle in klavir je čofnil v vodo in voda je seveda v hipu zalila občutljivi mehanizem, stari oče pa klavirja ni imel zavarova-nega in tako so šli muzika in milijoni dobesedno po vodi. Ta poplava je bila druga po vrsti. Bilo je konec avgusta 1965. Prva pa je bila že v za-četku julija. Obe poplavi sta toliko poškodovali najvitalnejši in najlepši del Lenta, da je bilo treba prebivalce preseliti v druge mestne predele. V zgradbe, ki so čakale na rušenje oz. na obnovo, pa so se začeli vse-ljevati Romi. Prej Romov na Lentu ni bilo, razen mogoče treh, štirih. No in Romi so potem vsa tista stanovanja dokončno opustošili. Tik preden so začeli Gradisovci renovirati hišo na Vojašniški 6, se pravi hišo, v ka-teri je bilo največ Romov, sem se znašel na podstrešju. Podstrešje je

bilo za meter na debelo prekrito s smetmi in fekalijami. Zanimivo je, da so se izseljeni Lentnarji pogosto vračali in se še zmeraj vračajo na Lent. Teško so se aklimatizirali drugje. Moje starše, recimo, so preselili v blok. Stara mama pa je toliko časa trmoglavila, da so si moji na Lentu ponovno adaptirali hišo.

No, seveda, na Lent so že od nekdaj prihajali in še prihajajo slikar-ji. Ampak zakaj ga zmeraj v svojih slikarijah idealizirajo? Bolj objektivni glede tega so seveda fotografi.

Na Lentu je v podnajemniških sobah zmeraj živelo precej dijakov in študentov. Pred vojno je, na primer, pri moji stari mami bil nastanjen danes znani pisatelj Ferdo Godina.

Lent ima tudi več literarnih obdelav. Recimo: v romanu Antona In-goliča Splavarji, Smiljan Rozman v romanu Mesto opisuje tudi več pri-zorov z Lenta, zadnji roman Draga Jančarja Severni sij se prostorsko

veže tudi na Lent; zadnji, v zapuščini Antona Slodnjaka najdeni roman Pohojeni obraz opisuje Maribor, Gosposko ulico in tudi stari del mesta itd.

Mogoče še to: Na nasprotni strani Drave, ki je poraščena z obrež-nim gozdom, smo poleti nabirali zdravilna zelišča in zelišča za čaje. S čaji smo pozimi večkrat nadomestili mleko. V tem obrežnem gozdu še danes raste neverjetno dosti različnih rastlin, celo eksotičnih — prava lekarna. Drava pač prinaša s seboj vseh sort semena, ki potem tu po-ženejo. Spomnim se, da sem neko zimo dobil ozeblino na podplatih. Stara mama mi jih je pozdravila s tem, da mi je namazala ozebla mesta s stopljenim mizarskim lepilom. Sploh si zdravnik malokrat videl na Lentu. Ljudje so si pomagali sami. Proti krvnemu pritisku so si recimo nekateri stavili na vene pijavke, ki so jih pa ribiči — tega sem se zdaj spomnil — na veliko uporabljali kot vabo za klene.

Na podstrešju pri starem očetu sem nekoč v nekem zaboju odkril eno od knjig Valvazorjeve Slave vojvodine Kranjske, 1. izdaja, vezana je bila v pergament oz. v oslovsko kožo. Seveda se mi še sanjalo ni, kak-šna knjiga to je oz. kakšna sta njen pomen in vrednost. Prodal sem jo za toliko, da sem lahko šel nekajkrat v kino in si privoščil nekaj sladole-dov.

Najlepši je bil Lent pozimi, ko so bile ploskve streh obložene s snegom, iz dimnikov pa se je modrikasto kadilo — prava montmartrska romantika.

Še to: V tistih časih se je še raztezal drevored divjih kostanjev vseskozi ob Dravi od Pristaniške ulice do studenške brvi. V poletnih mesecih so bili kostanji polni škorcev. Na plosk so v jati odleteli in se potem spet z vrščem vračali na kostanje ... Zdaj pa dovolj, ker postaja-ji že preveč sentimentalni.

Z ANDREJEM BRVARJEM SE JE POGOVARJAL MARTIN FIŠER

Andrej Brvar, 1945, bibliotekar v mariborski knjižnici, pesnik
Zbirke:
SLIKANICA, založba Obzorja 1969
KDO JE UBIL HOLOFERNA, ZO 1973
SKUPAJ (soavtor), ZO 1973 (»peterica«)
PESMI, samozaložba 1975
OSEMNAJST PESMI PLUS DODATEK, MK 1979
PESNITEV O TEM, KAKO JE NASTAJALA NEKA PESNIŠKA
ZBIRKA, DZŠ 1981
DOMAČA NALOGA, Partizanska knjiga 1985 (za mladino,
10 000 izvodov)
SKOK ČEZ PALICO (izbrane pesmi), CZ 1984
Objavljaval v Dialogih, Problemih, Sodobnosti, Novi reviji, Knji-
ževni reči, Književnih novinah ...
Prevodi v madžarščino, poljščino, nemščino, angleščino, ita-
lijanščino, grščino in vse jezike jugoslovanskih narodov, »vklju-
čno z albanščino«.
... Še pred kratkim, ko sem se nekemu znancu nekoliko
predokrito potožil, mi je ta z očitnim začudenjem odgovoril: »Pa
kaj bi še rad! Bil si član »peterice«, pišeš pesmi kot sta Balada in
Sklicujem zborovanje, kritizirala sta te Dušan Mevlja in Zveza bor-
cev, pa še v Partiji nisi ...« A zgodba še zmeraj teče dalje.
A. B., Dialogi 6/85
(članek o Mariboru in kulturi)

SVET BREZ ENTROPIJSKEGA ZAKONA

Ena od osnovnih značilnosti današnjega časa je velika zmeda v medčloveških odnosih, ki bržčas še vedno naraščajo. V prejšnjih stoletjih je bilo to drugače. Skupnosti so bile majhne in med sabo precej bolj izolirane kot danes. Torej so bili v glavnem pomembni le odnosi znotraj vasi ali mesteca. S stališča tedanjega časa so se zdeli solidni in pristni.

Potem pa se je svet odprl. Poti nazaj seveda ni več. Odnosov na širšem nivoju, v kateri bi lahko z dušo in srcem verjeli, pa še vedno nismo ustvarili. Nekakšni nadomestki, ki le prikrivajo pomanjkanje resničnih odnosov (malomeščanski atavizem, kozmopolitska neresnost, ideološke omejenosti, ...), gotovo ne razrešijo krize. **Vsi več ali manj čutimo, da se je treba odpreti v širšo pesem sveta, toda ne vemo kako, zato nas, ko gremo v svet, vedno znova pritegne nek center moči (moč je danes tako bistvena!), ki je nezrelim ljudem pravzaprav le zamenjava za starše.** Zrelemu človeku se pač ni treba indetificirati z nekim zunanjim okvirom, da bi se v njem potrdil. Ti okviri so za vsakega človeka drugačni, zato nas gotovo ne povezujejo v urejeno skupnost.

Lahko ugotovimo, da v času po zadnji vojni ljudje vztrajno izgubljajo zaupanje v vse mogoče okvire, sisteme, ki naj bi posamezniku šele dajali referenco. Luč razuma, v katero smo verjeli zadnja stoletja, odpoveduje. V preteklosti je pomagala pri formiranju sodobnih družbenih struktur, zdaj pa vidimo pred vsem ognje, ki jih je raztrosila po vsem svetu. Postaja vse bolj očitno, da ni prav nobene zunanje okvira (pa naj bo to kakršenkoli politični sistem, religiozni sistem, ekonomski sistem, ali kaj drugega), ki bi nam lahko dal minimum urejenosti. Nasprotno: vsi ti sistemi so pravzaprav temeljni izvor nereda, ki je v današnjem času tako očiten.

Mislim, da je ta ugotovitev bistvena, in vsakdo mora imeti dovolj poguma, da se sooči z njo. Absurdi so več kot oči-

tni: politiki vseprek govore o želji po miru, ker pa postavljajo opornike za most čez reko le na svojem bregu, se vsaka konstrukcija seveda sesuje. Vsaka vnaprejšnja predstava o tem, kakšen naj bi svet bil, je le ovira, ki onemogoča resnično razumevanje in zaupanje med ljudmi. Te sheme so skregane z osnovami humanizma, kajti človeku dajejo vrednost le v toliko, kolikor spada vanje. Torej delajo zase, ne za žive ljudi. In tod je izvor današnjega nereda. Primerov je še veliko: šolski sistem ne priznava mladega življenja izven tega sistema, ekonomsko-proizvodni sistem tudi ne dela za ljudi, temveč za samega sebe, kultura postaja vse bolj vstopnica, s katero si kupuješ prav to kulturo.

Če hočemo raziskovati izvor nereda, moramo najprej sprejeti resničnost tako, kakršna je, ne da bi jo posiljevali s kakršnimikoli teorijami. Nered je že v sami kali razlag o svetu. Resničnost narave (celotne, torej tudi človeške) je vedno nova, širša od česar koli, kar lahko predvidiš z nekim miselnim modelom. In le tvoja ljubezen do sveta, do ljudi in vsega ostalega živčnega (prav vse je živo, tudi kamni na cestah) ti lahko da smisel bivanja v širši harmoniji s to celotno naravo.

Ljudje navadno nimajo poguma, da bi se vsak hip znova soočali z ranljivo človeško resničnostjo. Psihološko varnost iščejo v nekem zunanem okviru, s tem pa pravzaprav zatajijo sebe. In čim bolj se človek v nas manjša, tem večjo moč je treba dati našim prepričanjam, ideologijam, miselnim sistemom (s tem pa tudi ustreznim mrtvim družbenim strukturam), da si s to samoprevaro ohranimo občutek smiselnosti našega bivanja. Strukture, ki smo jim dali tako moč, so med sabo v brezkončnem konfliktu, in čim bolj se proklamirajo za izvore reda, tem bolj so v resnici izvori popolnega kaosa. Na primer: sredstva množičnega obveščanja, ki naj bi bila dirigent nekakšnega zborovskega petja (do ekstreme pride v totalitarnih družbah) in s tem

nekakšnega namišljenega reda, samó večajo nered družbe, zato ker že izhajajo iz nereda.

Red na nivoju našega telesa je povezan z zdravjem, red na nivoju medčloveških odnosov je povezan z zdravim družbo. Življenje brez določenega reda torej ni možno. Na eni strani vemo, da nihilistični anarhizem ničesar ne razreši: treba je poiskati resnični izvor reda. Na drugi strani pa je vse bolj očitno, da je red, ki ga izžarevajo absolutne, statične strukture (miselne, religiozne, ideološke, institucionalne, vojaško-policijske...) le navidezen, saj temelji večidel na moči, na superiornosti tistega, ki ga sistem zagovarja, nad preostanim delom, ki pa ima s svojega stališča prav nič manjšo pravico do življenja. S tem ni rečeno, da je to življenje ločeno od celote, kajti red, ki ni le navidezen, mora vzdržati odprtost do skupnosti. Lahko bi rekli, da red ne izhaja niti iz strukture mreže, ki jo vržemo čez svet, niti iz posameznih vzlovov te mreže.

Zanimivo je, da lahko problem iskanja izvora nereda nekoliko osvetlimo tudi s strani fizike. Naravoslovna znanost morda nekoliko bolj kot druge veje naše dejavnosti pazi na to, da nereda ne vnaša že v samo metodo raziskovanja. Sicer tudi znanost sama postaja vse bolj sistem, ki onemogoča pravo spoznanje resnice. Vendar je spoznanje možno, če se odpovemo zanašanju na institucionalizirano znanost (skupaj z vsemi knjigami, ki le fiksirajo nek sistem znanja, kot ga vidijo neke avtoritete, in skupaj z njenimi utečenimi metodami spoznavanja, ki so prav tako ovira na poti k novemu) in si raje priznamo, da je osnova vsega spoznanja le brezmejno spoštovanje do narave, take, kakršna je. Samo ljubezen do sveta nam lahko odkrije resnico, ki je vedno nova in je ne vsebujejo nobene knjige.

V fiziki pove svoje o redu in neredu tako imenovani entropijski zakon. Pravi, da se v poljubnem sistemu večjega števila delcev (npr. vse molekule zraka v sobi) nered ne more spontano (brez zunanje prisile) spreobrniti v red, možen pa je obraten proces (večanje nereda). Ta zakon je empirične narave: če svet opazujemo dovolj površno, se zdi, da številna dogajanja potrjujejo domnevo o večanju nereda. Vzemimo kak preprost primer. Zrak je mešanica kisika in dušika. Nered v sistemu molekul zraka v sobi je velik, kajti molekule obeh elementov so med sabo popolnoma kaotično zamešane. Ne vemo, kje se katera naha-

ja. Umetno bi lahko povzročili, da bi bil red večji: s posebnimi napravami (npr. z aparatom za frakcionirano destilacijo) bi lahko kisik in dušik med sabo ločili in spustili prvega na levo stran, drugega pa na desno stran sobe. Potem bi za molekulo nekega elementa vedeli, v katerem delu sobe se nahaja — torej bi bil red med kisikom in dušikom. A v tem primeru lahko opisani red dosežemo samo s posebno pripravo, torej z uporabo zunanje prisile nad molekulami. Zaman pa bi čakali, da se bodo molekule uredile spontano, same od sebe — tako se lahko kvečjemu zamešajo med sabo, če so bile sploščeno urejene.

Primerov je še veliko. Če v isto posodo zlijemo pol vroče in pol mrzle vode, se molekule obeh polovic med sabo počasi zamešajo, medtem ko še nihče ni doživel obratnega procesa, namreč, da bi se mlačna voda spontano (brez posebne naprave) ločila na svoj vroči in mrzli del. Ali pa tole: veter je urejeno, usmerjeno gibanje molekul. Ko zadene na drevesa, hiše in travo, nastanejo vrtinci, ti vrtinci pa rodijo še manjše vrtince in nazadnje so ti vrtinci takó drobnji, da za nobeno molekulo ne veš več, v kateri smeri jo nese. Vetrni valovi, spreminil se je v kaotično gibanje posameznih delcev. To kaotično gibanje molekul in atomov je v vsaki snovi in je tem bolj živahno, čim višja je temperatura. Do zdaj še nihče ni opazil, da bi se to neurejeno gibanje samo od sebe uredilo v nek usmerjen tok. Navsezadnje — to bi bil idealni način pridobivanja energije!

Preprosti primeri te vrste, ki so napeljali na idejo o entropijskem zakonu, pa so v bistvu vendarle neke vrste intelektualno igrakanje. Molekule premikamo kot mrtve predmete, kot figure na šahovnici ali kroglice na računalu. Kaj takega narava dovoli le v najbolj preprostih primerih, kakršni so bili omenjeni zgoraj. Če pa se spustimo pod površino, ki jo tako radi interpretirajo formalisti, opazimo nekatere lastnosti narave, ki vso reč z entropijo obrnejo čisto na glavo. Molekule, atomi, elektroni in ostali delci niso mrtvi, temveč so živi. To pomeni, da znajo v procesu urejanja delovati tudi samostojno, ne samó pod zunanjo prisilo. Pokaže se, da ta avtonomna sposobnost zaživi šele v magnetnem polju. Sila na delce z električnim nabojem, ki se giblje v zunanem magnetnem polju, je odvisna od tega, kako hitro in v katero smer se delec giblje, torej od hitrosti delca. Na potek igre torej vpliva neka inherentna lastnost, ki jo ima vsak delec posebej in je ne moremo upoštevati, če ne spoštujemo bogastva vsakega posameznega življenja. Povrh vsega se hitrost delcev še stalno spreminja. To nam že da neko predstavo o tem, da stvari niso tako enostavne, kot je trdila statistična mehanika, ki je dobrih sto let brezuspešno poskušala entropijski zakon zacementirati v matematično utemeljeno konstrukcijo.

Magnetno polje je po informaciji, ki jo posreduje, izredno subtilno. Pri njem prenos informacije ni vezan na prenos energije in tu je ključ urejanja na nekem bolj skritem nivoju. Zdi se, da se prav tu odpirajo vrata v globlje razumevanje narave. Gremo po vrsti: analitični izračuni in računalniške simulacije potrjujejo isto; namreč dejstvo, da se električno nabitih delci (npr. elektroni), ki so se sploščeno gibali neurejeno v vse mogoče smeri, začno v magnetnem polju gibati urejeno v neki smeri, ki je določena s prostorsko strukturo magnetnega polja. Tako nastalo usmerjeno gibanje elektronov pa je

pravzaprav nek električni tok in ta ima tudi svoje lastno magnetno polje. Če so izpolnjeni določeni pogoji (npr. zadostno število elektronov), je to lastno polje že dovolj močno, da ni več potrebno zunanje magnetno polje. Skupina električno nabitih delcev, ki izpolnjuje vsaj kritične pogoje, se torej lahko ureja sama od sebe, brez vsake zunanje prisile. V skupini nastane sklenjen električni tok, ki samega sebe ohranja pri življenju (ali se celó vse bolj ojačuje) s pomočjo svojega lastnega magnetnega polja. Za rojstvo je potreben le nek začetni impulz, če pa so kritični pogoji dobro izpolnjeni, zadostuje že majhna motnja. Ta lahko pride od zunaj, pa tudi v samem oblaku delcev, ki sploščka še ni urejen, nenehno nastajajo motnje zaradi termičnih fluktuacij. Vzrokov za nastanek življenja je torej veliko. Ti so (tudi, če gre za slučajno fluktuacijo) nekakšno seme, iz katerega rastejo urejene strukture. Proces, ki se je spontano začel pri neki prvotni zasnovi, se, če je delec velik, nadaljuje po poti k bolj kompleksnim strukturam. Tokovnice (in s tem tudi magnetno polje) postanejo razslojene in medsebojno prepletene. Lahko tudi nastajajo nova samostojna življenja.

Entropijski zakon bi že davno izgubil svojo moč, če bi razmere, kakršne vladajo na tej naši Zemlji, bile ugodne za nastanek magnetnih spletoev take velikosti, da bi te spletke lahko opazovali. Vendar temu ni tako. Kroglasta strela, ki je urejena magnetno-tokovna struktura, je izredno redek pojav. V območju večjih dimenzij, torej v medvezdnem prostoru, so kritični pogoji izpolnjeni tudi, če je plin iz električno nabitih delcev (plazma) silno redek. Kozmična sevanja se med sabo torej lahko povežejo v urejen ples, ki igra pomembno vlogo v razvoju vesolja, morda pa še v številnih drugih pojavih, npr. v motnjah na naših brezžičnih telekomunikacijah.

Ustavimo se za hip pri nastanku celotnega kozmosa. V zadnjem času se vse bolj uveljavlja teorija o »dihajočem« vesolju (ciklično širjenje in krčenje celotnega vesolja). Entropijski zakon pa kozmologom povzroča težave in radi bi se ga iznebili, toda ne vedo, kako. Poglejmo problem iz novega zornega kota. Na koncu izdiha, ko se vesolje skrči takorekoč v točko brez dimenzij, izgineta tudi prostor in čas. To je stanje brez vsake informacije (če se res skrči v točko), brez kakršnekoli notranje ureditve. Gostota materije pa je tedaj neskončna, zato že infinitezimalno majhna motnja zadostuje za nastanek novega življenja, novega diha. (Tudi prostor in čas nastaneta šele skupaj z življenjem.) Ta neizmerljivo droben začetek, ki ga z našimi pojmi ne moreš izraziti, je bindu, kozmično seme.

Povrnimo se še k našim domačim, zemeljskim razmeram. Ni res, da razen kroglaste strele ni urejenih magnetnih struktur. Le vidne niso. Računske ocene pokažejo, da so kritični pogoji spet izpolnjeni ravno pri velikosti in masi posameznih osnovnih delcev, elektronov in tako dalje. Torej je vsak posamezni elektron, proton ali kaj drugega pravzaprav nekakšen vozec iz magnetnega polja. S spoznanjem globlje narave delcev na en mah tudi pojasnimo številne »čudne« fenomene iz kvantne fizike, ki jih formalistični pristop pravzaprav ni poenostavil. Elektron ima svoje lastno življenje, ki ga moramo spoštovati, in le, če ga gledamo dovolj mirno, ga lahko vidimo v njegovi resničnosti. Povedati je treba, da so podobne ideje v kvantni fi-

ziki vzniknile že večkrat (teorija skritih spremenljivk, pariška šola, Bohmov subkvantni nivo...), vendar je entropijski zakon preprečeval direktno soočenje z bistvom. Fizika izhaja iz meditacije, kajti kako boš sicer uzrl »tao«, iz katerega nastajajo delci, in...

S tem se namreč sproži cel plaz. Papir, ki je pred tabo, je le visokoorganizirana tekstura iz magnetnega polja. Na svetu ni ničesar razen magnetnega polja. To polje deluje na nedojemljiv kaos, ki je brez notranje informacije in ga torej ne moreš spoznati (tao), ga ureja v posamezne delce, jih veže med sabo in tako dalje. Svet je dinamičen, stalno potekata razpadanje ureditve in ponovno urejanje, papir pa ostaja papir le zato, ker je razmestitev atomov v nekem trenutku seme za naslednjo kvantno vibracijo.

Obstaja še ena vrsta snovi, pri kateri se tao ne uredi najprej v preproste delce, ki se šele potem tudi medsebojno povežejo, temveč se neposredno uredi v večje, izredno organizirane strukture (dosti bolj kot običajna materija), ki so, kot kažejo računске ocene, skoraj brez mase. To je prana (vitalni fluid), ki jo zaradi njene subtilnosti lahko neposredno zreš le skozi jogo.

Naravne pojave lahko obravnavamo s stališča tega ali onega velikostnega razreda, kakor nas pač zanimajo (subkvantni nivo, mikroskopski svet, običajni makroskopski pojavi, kozmološki procesi). **Na subkvantnem nivoju entropijski zakon nikoli ne velja, na mikroskopskem do neke meje, v običajnem svetu skoraj vedno in na kozmičnem nivoju včasih da, včasih ne, glede na območje vesolja in fazo razvoja.** Nivoji pa so med sabo povezani in lahko je eden od njih izvor reda tudi za druge. Primer je na dlani: čeprav v našem vsakdanjem svetu entropijski zakon v glavnem velja, pa dobivamo red, ki je ljudem potreben za življenje, od Sonca, ki se je rodilo v nekem prejšnjem obdobju razvoja vesolja. Kadar na nekem nivoju stvari drvijo v zmedo in propad, je torej nesmiselno z entropijskim zakonom še utrjevati ta nered kot nekaj dokončnega — normalno je, da tedaj prestopiš meje starega in poiščeš nivo, na katerem je to drugače.

Toliko nam lahko pove fizika. Red lahko nastaja tudi iz popolnega kaosa, važno je le, kako gledaš. Življenje je vedno novo, na nekem vedno novem nivoju, in njegovega nastajanja ne moreš opaziti, če si grob, len ali površen. **Že takoj na začetku se je treba odpovedati temu, da bi na kakršenkoli naravni pojav (tudi ljudje smo del narave) gledali tako, kot da je nekje neka oprjemljiva božanska svetloba, nek absolutni okvir, ki daje vsemu referenco.** Centralne oporne točke ni. Hodiš po svetu in poslušaj, kako se vse živeče pogovarja med sabo. Ljudje, cvetlice, drevesa, živali, veter in celo kamni na cestah. Res je, da sije Sonce, zahaja in vzhaja, vendar ni nič več kakor vse drugo. Začutiš mir, v katerem so vse stvari med sabo povezane, ne da bi jim karkoli delalo silo. In če so cvetlice povezane s Soncem, to ni le volja Sonca, temveč je skupni dogovor.

Nekaj podobnega bi lahko izrazili tudi takole: Naj se človeške misli povežejo v neko resnico, ki je vseh sistemov, ki hoče nekaj trdno imeti. Naj se sklenejo vase, tako kot školjka stakne svojo lupino. Vse, kar lahko naredim jaz pri tem, je to,

da pobegnem iz školjke, dokler je še čas, sicer me ujame. Morda je v školjki kak biser, tako kot vsak koteček veselja skriva svoje zaklade. A glej: ničesar, kar ti dajo oči, ne vonja dežja, ne slutnje, ki je s tabo v ovinkih tvoje meglene poti, in ne glasov oddaljenih zvezd

ničesar, prav ničesar na svetu ne bi bilo, če ne bi bilo tebe, tvoje ljubezni.

Res, to si ti. Le tvoja dejavna ubranost vse to oživlja, in vsak najmanjši delček veselja, atom ob atomu, raste iz zmede in ničča z močjo tvoje duše. Razlage niso potrebne. Svet obstaja tudi brez njih. Važno je le, da ga vidiš z vso dušo in srcem, da si z njim v skladu, ne pa izven njega z neko razlago: kajti ti si ta svet.

Zares, resnica, ki so se mnogi zanjo tako zelo trudili, ta že je povsod, kamor pogledaš. Oznake tu res niso potrebne, kar je težko, je le to, da jo znaš sprejeti v njeni goloti. Vsaka beseda, ki jo izrečeš, je čisto odveč, saj svet raste iz ničča, in kakor majhen otrok potrebuje le tvoje razumevanje za tisto, kar nastaja pred tabo v tem hipu.

Preteklosti ni, saj tega, kar je zdaj, ni bilo še pred hipom. Prihodnosti ni, saj o njej ne veš prav ničesar. Torej sprejmi trenutek, v katerem je pesem vsega vesolja. Ne, to ni lahko. Če se ti to posreči, če se ti posreči odložiti vso svojo lastnino, vse attribute, vse razmišljanje in sodbe, boš uzrl, kako svet nastaja.

Zares, tisto, kar je, ne potrebuje razlag. A poslušaj, kako trava raste! Le tvoja budnost dela dan iz teme. Svet lahko razumeš le tako, da žrtvuješ sebe, svoj jaz. In ko te ni več, ostane le tisto, kar ljubiš. To je resnica, neuničljiva, in potem, ko ostane le tvoja dejavna ubranost, se z vsem zliješ v eno, ni več razlike, ki bi te ločevala.

Če imaš nek problem, ki ti dela zmedo, tedaj reda gotovo ne boš dosegel s tem, da obdaš izvor nerada z neko umetno konstrukcijo, ki naj bi bila izvor reda. Problem še vedno ostane, le prikriji si ga za nekaj časa, tvoja konstrukcija pa vnaša v svet še dodatni nered, zato ker že temeljni neredu. Vendar se tako navadno dela, in ker se osnovnega problema niti ne dotaknemo, se moramo v nedogled slepiti z vedno novimi sistemi, ki naj bi uredili naš svet. Važno je, da se spredvidimo, da nima tak pristop z resničnostjo čisto nobene zveze in da ga lahko brez vsake škode že na samem začetku pometemo stran.

Ali ni rešitev problema čisto drugačna? Ali je sploh možno ustvariti red od zunaj, na silo? Kako le moreš ustvariti red brez razumevanja nerada? Razumevanje je možno le, če si natančno na tistem mestu, kjer nered šele nastaja, kjer se eno, to je red, cepi v mnogoterost.

Že prej (Problemi 1983/9) je bilo rečeno, da je red pojem, ki se vedno tiče odnosov med posameznimi deli neke celotne skupnosti. Torej je treba upoštevati vse dele, tudi tiste, ki so najmanjši. Izvor reda lahko torej zreš le tako, da se soočiš z mirom, s stanjem popolne praznine, v katero še ni vloženo ničesar, kar bi ti lahko zastiralo pogled na najbolj nežne tokovnice v skupnosti.

Sistemi niso izvor reda, so le zunanja manifesta-

cija nečesa. Izvor reda je dosti globlje, je tam, kjer urejene skupnosti šele nastajajo, tam, kjer sistemi nimajo še nobene oblike. Tudi ti, ki to praznino opazuješ, nisi vzvišen nad stanjem brez forme — kajti kako boš sicer sploh kaj opazil? **Tisto, kar je statično, oprijemljivo, to gotovo ni red. Red stalno nastaja, vendar morda na nekem nivoju, ki ga še nisi spoznal.** Red spontano izvira iz vseh delov sveta, tudi najdrobnejših; in kar lahko ti narediš pri tem je to, da se s svetom povežeš v harmoniji in popolnem zaupanju, da odkriješ svojo pravo pot v njem, ne da bi se pri tem dvignil nad kakršenkoli drug del celote.

Pojem reda lahko uporabljamo na številnih področjih. Zdaj lahko naše ugotovitve spet najbolje ponazorimo z odnosi v človeški skupnosti, torej v družbi. Pokazalo se je, da red ni možen, če posameznik ne odloži svojih atributov, svojega jaza, ki mu onemogoča resnične odnose v skupnosti. S tem ni zanikana vrednost posameznika. Nasprotno, s tem mu šele damo pravo vrednost, možnost, da se stalno realizira tisto neprijemljivo bistvo, ki je v njem edino tako dragoceno. To je največji čudež narave. Če se boš enačil z nečim oprijemljivim, potem to gotovo nisi ti, kajti v svojem etiketiranju nisi upošteval tistega, kar etiketira, nisi prišel v bistvo človeške zavesti. Ego je le umetna tvorba, ki nima zveze z resničnostjo.

V našem stoletju se pogosto dogaja, da mnogi skušajo problem človeškega jaza odpraviti s tem, da se identificirajo z družbenim jazom. To je še vedno ego, le na drugem nivoju in je pravzaprav še bolj nevarno. Centralni ego nekega hitlerčka je zaščiten še z oklepi iz družbenih struktur. In tudi če center odstranimo, ostane še vedno ego struktur. Vsak družbeni sistem ima svoj ego, ki je v nenehni konfrontaciji z individualnimi jazi.

Resnično, red ni možen brez spoznanja, da je sodobna institucionalizirana družba v resnici izvor popolnega nerada. Ta družba je vzela človeku vso vrednost, z nekimi mrtvimi modeli, teorijami, abstrakcijami je izrinila tisto čudežno človeško bistvo, ki se lahko manifestira le v svobodi, ki je ne omejujejo sheme — pa čeprav so v naši samoprevari morda zamišljene z »najboljšimi nameni«.

Stare predstave o človeku in družbi gotovo ne omogočajo urejene skupnosti. To spoznanje ti da čudovito svobodo, in njeno težo zdržiš le, če ostaneš skrajno trezen, tako da te ne pritegnejo nase neke nove iluzije o idealni družbi.

Gotovo ne bo odveč, če na tem mestu navedem nekaj misli o odnosih med posameznikom in skupnostjo, tako kakor sva jih nekoč zapisala skupaj z Jerkom Oršičem: »Piševa za tistega, ki je spoznal sam v svojih izkušnjah, da se ne more zadovoljiti s prisotno danostjo, ampak je njegov smisel bivanja v širši harmoniji z vso naravo.

Ne trdimo se, da bi postavljala neko novo danost, nek nov sistem, saj sva mnenja, da mora vsakdo čisto sam spoznati preprosto dejstvo: iskanje svoje poti znotraj nekega sistema popači posameznika v tem smislu, da se odpove svojemu čistemu uresničenju poti in se mora torej lagati.

Kot posameznik potrebuješ ogromno energije, jalovih iskanj s posledico slabih izkušenj, ki te lahko zagrenijo. Le tedaj, ko v vseh teh izkušnjah vzdržiš pri svoji čistosti, ne stopiš iz sebe v nek umeten nivo. Ta čistost se počasi spremeni v nevidno moč, ki te popelje po poti k resnici; če pa moč narediš vidno, da jo uporabiš za razkazovanje svoje vrednosti, si zakril resničnost in začel lagati.

V resnosti, ki že eksistira

in jo dojemaj z zunanjimi čutili, ne moreš najti prave poti. Če bi hotel kaj takega, bi moral nujno vpeljati nek vrednostni sistem (»boljši — slabši«), to pa sili ljudi k enakemu načinu mišljenja, ki popači resničnost. Realnost je le skorja za globljo resničnost narave. Te skorje se je treba dotikati, kajti to je edino merilo tvoje poti.

Vsako mora sam od sebe odkriti tisto pot. Da je na pravi poti, opazi tako, da mu ni treba te poti nič spreminjati, pa vseeno ostane na njej — ne da bi to opazoval skozi življenje, ki se pojavlja. Misli, da je samostojno iskanje pravega načina možno povezati z večjo reko, ki pušča vsak tok popolnoma samostojen, obenem pa manjša možnost, da bi se posamezniku tok ustavil ali začel ponavljati. Celotni tok mora biti usmerjen v neki novi dimenziji (ki jo je neprestano treba iskati), tako kot tudi dejavnost posameznika. Hkrati pa mora ta tok dajati odsev v praktično realnost (skorja) in s tem omogočati povezovanje obeh bivanj (izkustvene realnosti in globlje resničnosti).

Tok nastane, ko začutiš potrebo po potapljanju v resničnost. Ko na poti tega toka začutiš povezave s širšim tokom, takrat veš, da si v območju skupnosti. Torej je skupnost popolnoma naraven pojav, ko se giblješ s tokom.

Odsev skupnosti daje v realnem svetu vero v obstoj smiselnosti iskanja poti.

Skupnost so tista vrata, skozi katera se more in mora pretakati tok celotne reke. Vsak pravi tok, ki je namenjen proti resničnosti, čuti celotno reko kot enoten pojav, zato ker vsak tok izhaja iz iste dane resničnosti.

Tokovi, ki imajo tendenco ponavljanja svoje poti (krožni tokovi) tečejo samo skozi del resničnosti, celotna reka pa skozi celo resničnost narave. Vsako bivanje, ki nima stika z resničnostjo narave, plove s krožnim tokom.

Posameznik mora do skupnosti prihajati preko realnosti. Prava skupnost je tista, ki posamezniku omogoča izražanje preko realnosti. V skupnosti se ne sme vzpostavljati hierarhija vrednosti tokov in skupnost sama ne sme privilegirati nobenih tokovnic pred drugimi. Imeti mora posluš tudi za najbolj nežne. Ne sme ustvarjati svojih lastnih tokov, ki bi bili v takem primeru krožni. Vsak posameznik mora imeti možnost, da vpliva na skupnost.

V pravi skupnosti se krožni tokovi sploh ne pojavijo. Če se, je skupnost prevzela vlogo realnosti, torej izgubila tisto pozicijo, ki ji daje pomen. Skupnost lahko nastane samo tam (drugod je umetna), kjer se tokovi med sabo povezujejo na tak način, da ostanejo nepoplačeni v prvobitni resničnosti.

Čas v skupnosti je odsev višjih dimenzij (pravokotno na skorjo realnosti) v toku reke, ki se skozi to skupnost določa. Čas je določen s pretokom reke skozi skupnost. Skupnost ima torej svoj lastni čas, a če sprejema kakršenkoli krožni tok, se ta ne more skladati z lastnim časom vseh posameznih tokov.

Enotnost skupnosti temelji na popolni posameznosti. Dejavnost skupnosti mora biti popolnoma nedejavna. Skupnost, ki postane odtujena od posameznika in njegovega iskanja poti, postane ovira in izgubi smisel.

Kdor se dovolj resno poglubi v vprašanje entropijskega zakona, opazi, da sploh ne gre za nek ločen problem, ki se tiče le fizike ali samo naravoslovne znanosti. Nasprotno: entropijski zakon je vsajen izredno globoko v našem mišljenju, je v precejšnji meri rezultat našega odnosa do sveta. O tem je nekaj več v že

omenjenem članku (Problemi 9, 1983). **Če pade entropijski zakon se za njim vred podre cela vrsta domin, seveda v naravoslovju, pa tudi na področju družbenih odnosov, antropologije, filozofije in celo logike.** In obratno, marsikoga lahko kriza današnje zavesti prva opozori na to, da z entropijskim zakonom nekaj ni v redu. Problemu se lahko torej približamo z večih strani. Tak pristop uporabljaj tudi v tem članku. Nekatere ključne točke se v različnih zvezah večkrat ponavljajo. Rad bi dal bralcu zadosti svobode, da bo sam, skozi svojo lastno pogojenost na tem svetu, našel neko pot do tistega, kar je res bistveno.

Gre za nov odnos do sveta, za notranjo revolucijo. Zanimanje entropijskega zakona je samo ena od manifestacij te revolucije, morda eden od jezikov, v katerih lahko govorimo o tej fundamentalni spremembi. Če nič drugega, nas bo v to spremembo prisililo dejstvo, da brez nje ne bo mogoče preživeti, saj so razmere na Zemlji postale že zadosti nevarne. Stari način gledanja gotovo ni sposoben preživeti, vendar je to postalo jasno šele sedaj, ko se je svet pošteno odprl, se povezal z neštetiimi nenehno spreminjajočimi se tokovi.

Zanimivo bi bilo pogledati, zakaj nam je narava sploh dala tako stanje zavesti, ki nam danes tako strašno nagaja.

Človek je dolga tisočletja živel v boju z naravo, ki je ogrožala njegov obstoj. Povsod so pretile divje zveri, treba se je bilo zaščiti tudi proti dolgim mrzlim zimam (vsaj v tistem klimatskem pasu, ki igra dominantno vlogo v usmeritvi sodobne civilizacije), pridelek je bil negotov. V tem ubogem, podrejenem položaju je hotel doseči superiornost nad naravo. Vsaka superiornost pa je povezana s konfliktom, zato se je boj preselil tudi na bolj notranje področje: intelekt skuša s svojimi miselnimi sistemi, ki so nekakšna simulacija opazovane resničnosti, zavladati tej resničnosti. Metoda tega intelektualnega procesa bi se dala opredeliti s starim rekom »dell in vladaj«. Konflikt se še poglubi, ko skuša intelekt obvladati tudi notranjo človeško resničnost, ki je še vse kaj drugega kot samo intelektualna. Nam samim pa se zaradi omenjenega atavizma ta miselni proces razodeva kot nekakšna psihična varnost.

Tako se je zgodilo, da je človek pravzaprav še vedno tujec na tem svetu. Vendar zdaj ni več razlogov, ki bi še

opravičevali početje iz zore njegovega učlovečenja. Zdaj je postalo jasno, da človek kot vrsta ne bo propadel v boju s tisto grobo naravo, ki ga obkroža, utegne pa propasti zaradi boja znotraj samega sebe. To je resnični vzrok današnjim konfliktom. Na tem notranjem področju je boj med sistemi popolnoma neupravičen, zato je zdaj, ko se nam zdi, da smo zavladali Zemlji, nadvse pomembno spoznanje, da se je treba — dokler ne bo prepozno — ustaviti, kajti zašli smo v nekakšno duhovno pijanost po navidezni zmagi.

Odnos med ljudmi je takšen, kakršen je naš odnos do narave. Ali smo zdaj že na tisti stopnji razvoja, ko se lahko sprostimo? Marsikdo še zagovarja agresiven odnos do okolja (npr. žrtvovanje okolja zavoljo eksploatacije naravnih bogastev), vendar ekologija, ki ji razmere v zadnjih desetletjih dajejo rastoči pomen, odločno odsvetuje »napredek« za vsako ceno. V današnjem času človek ne sme biti grob. Ne sme noreti za uresničenje neke ideje, kajti vse je med sabo povezano. Poslušati mora tudi najtišje glasove.

S tem, kar potrebujemo za zdravo življenje, nas oskrbi šele ubran odnos do narave, ne pa oblast nad njo. Primer za to je znanost. Tisti, ki mu je res kaj do resnice, je spoznal, da narave ne moreš nikoli premagati. Lahko jo razumeš, si z njo v skladu, a za to je treba biti skromen. Vsa velika odkritja izhajajo iz takega stanja.

Tudi rezultati človeške dejavnosti postajajo vse bolj del narave. Znanost je zabredla v hudo krizo prav zato, ker ni upoštevala same sebe. V zadnjem času pa se vse bolj opaža, da se namesto klasične znanosti oblikuje nekaj bolj introvertirano kritičnega. To je čisto novo.

Vrnimo se k fiziki in entropijskemu zakonu. Videli smo, da se njegov čas počasi izteka. Če ta zakon ne velja, je ena od posledic tudi možnost pridobivanja energije na osnovni principa, ki se strokovno imenuje »perpetuum mobile druge vrste«. Elektroni se v neki snovi gibljejo spočetka kaotično v vseh mogočih smereh. To je že omejeno termično gibanje delcev, katera živahnost narašča skupaj s temperaturo snovi. Magnetno polje pa lahko to neurejeno gibanje usmeri. Nastane električni tok, ki ga lahko prestrežemo z dvema elektrodama, pritrjenima na

kos snovi, v kateri so elektroni. Električna energija, ki jo s tem pridobivamo, gre na račun živahnosti termičnega gibanja, zato se snov ohlaja. Skozi elektrarno napeljeno reko, voda pride ven za kako stopinjo bolj mrzla, toplota se je porabila za proizvodnjo električne energije. Vendar ta elektrarna ne potrebuje goriva, saj se energija sprošča spontano zaradi tako imenovanega »dimentropnega pojava« v magnetnem polju.

Te vrste pridobivanje energije ima pred klasičnimi načini številne prednosti: neodvisnost od goriva, večje ekološko ravnovesje, nezahtevna tehnologija. Vendar bi bilo treba najprej razviti materiale z velikim dimentropnim učinkom (npr. feromagnetni polprevodniki), kajti kot je bilo že rečeno, v običajnih snoveh je efekt na makroskopskem nivoju zanemarljivo majhen.

S tem bi bil prehod v post-industrijsko družbo veliko manj boleč. Preživeli bodo le tiste oblike, ki lahko žive samostojno, brez zapletenih družbenih struktur. Zato menim, da jedrske centrale nimajo dolgoročne prihodnosti. Na drugi strani se tudi nihče ne želi vrniti v dobo prezebanja. To ne bi bila uresničitev vizije o harmoniji z naravo, ki jo današnji čas vse bolj čuti. Rešitev iz te dileme bi bila morda prav uporaba dimentropnih naprav, deloma pa tudi izkoriščanje sončne energije.

A pri vsem tem ni glavno to, da bi imeli dovolj energije. Najprej je potrebno razumevanje sedanega časa, njegovih tokov in problemov. Če dah ljudem, ki ne razumejo, neko novo igrarčo, jo bodo uporabili pač za to, da bodo realizirali svoje nedozorele želje. Na primer, začeli bi izdelovati še bolj učinkovito orožje. Tega pa si niti najmanj ne želimo.

Napredek, ki se omejuje le na področje znanosti in tehnologije, ni noben napredek. Takšno početje je postalo celo silno nevarno. Zato se čutim poklicanega, da pišem predvsem o takih rečeh, kot jih vsebuje ta članek; čutim, da bi nas odrešila le sprememba celotnega pogleda na svet, torej sprememba zavesti. V tem prehodu k harmoniji na nekem globljem nivoju, ki je bliže človeškemu bistvu, pa je zelo pomembno tudi spoznanje o docela nepotrebnem bremenu entropijskega zakona.

R. C. Gorman
(Navajo)

Joseph Little
(Mescalero Apache)

Members of Circle Film

Simon J. Ortiz
(Acoma Pueblo)

Opal Lee Popkes
(Choctaw)

Leslie Silko
(Laguna Pueblo)

Anna Lee Walters
(Pawnee Ojibwe)

Aaron Scott Yava
(Navajo/Pueblo)

OPAL LEE POPKES

VOTLINA ZUMA ČAUTA

Leta 1903 je neki Indijanec, Čaut po imenu, sledil krdo podgan skozi kanjon Dume, severno od Santa Monice. Od vetra razbrzdani kanjon za Čauta ni bil Dume (ime belih), ampak se je imenoval Hujat; ime, ki bi se mu beli smejali, če bi vedeli, kaj pomeni.

Toda belca, ki je preganjal Čauta, dežela ni zanimala. Hotel je pokazati svojo premoč nad bežičim Indijancem. Čaut je poznal nenavadne načine, da se je izognil ujetništvu. Poskušal mu je povedati resnico. Za podganami gre. Belca ga je nehal loviti, sedel je na tla in se smejal. Smejalo se je tako dolgo in tako močno, da je Čaut pobegnul in nadaljeval pot za podganami.

Čaut ni posebno rad jedel malih živali, razen kadar je bil blizu lakote, in trenutno je bilo tako. Pa še ženjen je bil.

1903 je bilo suho leto in silno število podgan je zapustilo svoja prebivališča, da poiščejo vodo. To leto je bilo tako suho, da so rekli, da bi lahko podgana že s samim bleskom svojih oči zakurila požar. Še drgnjenje dveh travnih blisk bi moglo zanetiti iskro.

Podgane so iskale vodo. Čaut je hrepenel po hladni svežini studenčnice. Tako je šel za podganami skozi kanjon Dume, vzdolž razpokanih skalnih klifov ob Pacifiku. Zdelo bi se, da ima dovolj vode v oceanu, a tako podgane kot Čaut so iskali nekaj drugega: švigajoč sem in tja so sledile robu klifov. Čaut je sedel na kamen in čakal, da se odločijo. Malim iskalcam vode se ni posebno mudilo.

Čaut je bil majhne rasti, majhen celo za Indijanca, in sedeč je bil podoben veliki ptici, ki se je s spodvitimi nogami spustila na kamen.

Podgane so zatipale po izgorelem pobočju. Čaut jim je sledil. Niso se menile zanj. Bil je preda-

leč, da bi ga napadle, a dovolj blizu, da je videl stotine sivih tačk iz hrapavega krzna, kako se smučajo med kamenjem, se oklepajo prijemkov z dolgimi repi in krempljati nogami, vedno navzgor po gladkem pobočju, izogibajoč se skal in globokih razpok, pegice na hribovem boku. Zavijale so sem in tja, a šle so na sever, kjer je celo Čaut vohal vodo.

Do vrha hriba so potrebovale dva dni. Pile so borno jutranjo roso, jedle isti divji oves kot Čaut, robkale jagode z istih grmov. Čautovo telo je hrepenelo po mesu, a potrežljivo je čakal, da mu iskalke najdejo vodo, preden jih prične jesti.

Videl je višje hribe, na severu celo nekaj gora, a kazalo je, da so si podgane izbrale prav ta hrib, ki se je nenadno vzpel proti oceanu in se končal z visoko in strmo steno, obrnjeno na morskost stran. Čaut je vedel, da se hrib tudi na severu konča s prepadom. Južno pobočje je pokrivalo sivo rastje, ožgano od vetra, soli in sonca.

Na vzhodu se je hrib prelival v druge, še višje. Toda podgane so šle na sever, proti stopenjastemu prepadu. Povzpele so se na skalo, ki je štrlela kakšne tri metre čez rob, in izginile. Druge so se napotile čez rob in tudi izginile. Nobena ni padla v prepad in Čaut je vedel, da so našle svoje zlato.

Potrežljivo je čakal, če se bodo spet pojavile. Ponoči jih je poslušal, kako hodijo naokoli in jedo semena trave. Pred zoro so se spet poskrile.

Čakal je, da se je sonce povzpelo, da je izhlapela rosa, ki bi lahko naredila skale spolzke. Potem se je sprehodil do vrha pečin, počepnil in se nagnil čez steno, dokler ni zagledal ozkega vhoda v votlino, vseeno dovolj

prostornega za drobnega Indijanca.

Počasi se je zavihtel čez rob, s stopetdesetimi metri zraka pod seboj, se kot lišaj oklenil skale, visel na potu svojih prstov. Stopala so mu slepo zatipala, iskala skalnato ustrnico pod vodom. S krepkim zamahom se je z nogami naprej pognal v votlino.

Splazil se je nazaj, poslušal, ujel šuštenje tekočine, ki je odmevalo v tih votlini. Vsakih par korakov je s kratkimi rokami potegnil po skalah nad seboj, presojal dvigajoči se strop. Končno se je dvignil in vzravnal obstal v vlažni tišini.

Obkrožen s temo je tipal po steni votline, dokler mu ni voda omočila roke. Povoahal je vodo preden je pil in potlej iskal z nogo, da je otipal mesto, kjer je izvir pljuskal iz zidu; stal je v mrzlem toku in zadovoljno brundal. Po dlaneh in kolenih je sledil izviro dokler ni ta poniknil med skalami.

Naslednjih nekaj tednov se je Čaut skušal rešiti iz votline. Notranjost gore je spremenil v krtno, ko se je divje boril da preživi. Tolkel je po zidovih, prisluškoval za topim, ploskim zvokom, ki bi govoril o zemlji in ne o skali, o mestu za kopanje, o poboju.

Grebel in kopal s svojimi močnimi, tankimi prsti po proti oceanu obnjeni plasti zemlje. kajti globoka razpoka v kamnitem podu je kazala, da se je voda tam nekoč izpraznjevala v ocean v slapu, ki ga je izrinil neki davni potres. Nekje je bila skala še odprta.

Kadar se je lakota zagrizla vanj je tiho sedel, čakajoč da podgane napadejo. Potem je planil in zmogoslavno večerjal. Toda podgan je pričelo zmanjkovati, izhoda pa še vedno ni našel.

In potem so se nekega dne Čautove odrgnjene, krvave roke zagreble v zemljo in se vrnile pol-

ne slanega morskoga zraka. Pokukal je skozi luknjo in gledal, kako sonce zahaja v bleščeči se ocean. Raztrgal si je obleko, spletel vrvi, se zavihtel po njej.

V naslednjih mesecih se je Čaut odločil, da bi se belcu najbolje izmaknil tako, da bi se naselil v votlini. V bližnjih vaseh si je nakradel vrvi in lopat in se vrnil.

In je posedal po vrhu hriba, premišljal o svojem domu ter dolgo ure gledal ocean, ki se je zagajal v pečine pod njim. Potem je nekega dne privlil par kamnov ter jih skrbno razpostavil na vrhu hriba, kjer je skala pod tanko zeleno plastjo razpokala. Spustil se je do vznožja klifa in stal v peni valov, gledal kvišku. Previdno je porival kamne sem in tja. Zdelo se je, da so navaljeni brez vsakega reda, pa niso bili.

Ko se je spet vrnil na vrh, je nahajal majhne kamne ob in pod velikimi, in nenadoma se je zazdelo, da se vsa gora podira v ocean.

Počakal je, da se je prah razkaldil, potem se je ozrl dol. Vrh hriba je bil sedaj skoraj raven; ko so se skale prevrnile v globino so treščile na kamne, ki jih je skrbno razporedil v vodi in padlo kamenje je v morju napravilo pokvečeno črko V.

Dolgo časa je sedel v skalni odprtini, čakajoč na plimo, in končno se je voda maščevalno zagnala v njegov zaliv. Vrgel je tanko vrstico s trnkom na koncu.

A ta ribiška luknja mu je prinesla nepričakovano težavo. Plima se je poganjala v njegov lik in ker niso imeli izhoda so se valovi bobneče poganjali kvišku, pljuskali do polovice klifa. Med nevihtami so treskali celo v votlino.

Na srečo pa so nevihte prihajale le redko in z ukradeno lopato je iz svoje nove hiše zmetal zemljo, premikal skale, klesal in si končno pripravil udobno domova-

nje, temno in hladno, ki so ga občasno prali viharji z oceana.

Očistil je še druge razpoke v votlini. Nehal se je boriti proti belcu, vzela si je čas in se mirno naselil v kanjonu Dume.

Enkrat ali dvakrat na leto se je odpravil do Oxnarda in si prislužil ali ukradel kak kos obleke. Bil je že prestar, da bi ga kreppljanje med rasama vznemirjalo in tudi belca ni več zabavalo, da bi preganjal ostanke indijanskih tolp, pa še nerodno mu je postalo.

Njegove indijanske znanke niso hotele nobenih opravkov s klateškimi Indijanci. Delale so kot služkinje ali pa so se vrnile v rezervate.

V vročih kalifornijskih poletjih je hodil prek dežele, kjer mu je bilo všeč, navidez podoben drobnemu Mehikancu — če nisi opazil gube preko vek in ozkih ust, oblečen v deški delovni kombinizon. Pozimi si je urejeval dom.

Tudi kanjon Dume, čepeč na pol poti med Santa Monico in Oxnardom, je bil s Čautovo pomočjo vsako leto bolj urejen. Posekal je suhe veje za kurjavo, porabil odmrlo grmičevje za ležišče, nastavljal pasti divjim živalim, ki so delale sitnosti živinorejcem, čistil s klifov nevarno kamenje, ki bi lahko padlo nanj ali na kakšnega kavboja, uredil vodni izvir v votlini. Naučil se je uporabljati črno zlato, ki je kapljalo in izginjalo med skalami njegovega doma — in ko je to odkril, se je skoraj živnega zasul.

Malo ljudi je vedelo, da Čaut živi v votlini v kanjonu Dume. Ko sta ga dva belca poskušala ujeti in pri tem padla v prepad so se odločili, da je Čaut spomenik pravičnosti novih zakonov, ki so rekli, da Indijanci nikomur ne škodijo.

Nekaj let po tem, ko je prišel, je država ob oceanu zgradila cesto, jo izsekala skozi skale pod Čautovim domom. Delavci niso slutili, da jih je motril izza suhih vej, ki so prikrivale vhod v votlino.

Odkar so zgradili to cesto se je civilizacija stiskala okoli Čauta. Bolelo ga je kadar je videl voz in vprego mul, potem avto, morda celo dva, ko sta se peljala pod dnjem, polna ljudi. Čeprav se je zmedil in postal kot bonsai — droben, skrbno obrezan, navidez večer, živeč kot neviden siv duh, ga je civilizacija bolela. Ko ni bilo nikogar je bilo lažje; sedaj je čutil nekaj, kot bi mu manjkala noga ali roka; želel si je človeškega smeha, človeškega glasu.

Nekega dne se je vrnil v jamo s prijateljem, tudi Indijancem, a po letu ali dveh prijatelj ni več vzdržal samote in je odšel. Čaut si je skušal pripeljati žensko, da bi živel z njim, toda ženska ni mogla vzdržati s Čautom. Tako je gradil in se grebel dalje, dokler ga ni samota ponovno stisnila.

Nekega dne, takrat je imel petinsedemdeset let, je napadel hišo oxnarskega bankirja, ugrabil indijansko služkinjo in si jo vzel za ženo. Starejši ljudje v Oxnardu so se ga tedaj spomnili in se smejali ljubezenski zgodbi tega starega čudaka. Novinarji so preskall stare arhive in ponatisnili davne članke o njem. Nekdo je napisal diplomsko nalogo o zadnjem Indijancu v pokrajini. Začeta je bila tudi neka doktorska disertacija, a bodočemu doktorju je spodsrdilo, ko je skušal splezati do Čautove votline, da bi ga intervjuval, in ljudje so se odločili, da bodo pustili Indijanca pri miru. Takrat Indijancev niso več kaznovali zaradi nerodnosti belih.

A na vsakogaršnje veliko presenečenje, tudi Čautovo, je deklet ostalo z njim.

Dó leta 1944 ga je mlada generacija popolnoma pozabila. Imel je devetdeset let, a še vedno je bil okreten in zdrav. Od žene se je bil naučil nekaj angleških stavkov in včasih je še šel v Oxnard, večino svojega časa pa je srečno preživel z ženo in hčerko, ki jo je naučil preživeti na najboljši način ki ga je poznal — na svoj stari indijanski način. Njegova trdnjava je bila nedostopna, njegovo življenje varno, in ni videl razloga da bi spremenil svoje običaje in življenje svoje družinice. Njegova votlina je bila na državnem zemljišču, tako da mu nihče ni delal težav.

V spominu leži naša moč, iz njega prihaja naša bodočnost. To je indijanska pot.
Anna Lee Walters

Nekoč se je skavtskemu voorniku, ki je peljal svojo skupino čez okoliške hribe zdelo, da je videl siv duh ženske, ki se je na vrvi zavihtela čez skalo čelo, a si tega ni upal priznati svojim dečkom. Rajši jim je pripovedoval o Tarzanu. Avtomobilist je prisegel, da je slišal sireno, ki je brez poslušala prepevala, a sapa mu je smrdele po alkoholu. Drzen najstnik, ki je zbiral kamenje je pripovedoval ljudem, kako si je ujel no-

go v past in ga je terna ženska z dlakavim telesom ujbodila. A fant po tistem ni več zbiral kamnov in se ni več vrnil v kanjon.

Neki Leo Corillo je ponudil, da plača ureditev področja v javni park, a nihče ni hotel neuporabnih skal in krutih valov.

Tako je bilo 1944 leta Čautovi hčerki petnajst let. Njena rjava koža je počrnela od sonca; bila je kot tanka senca, ko se je plazila preko sten in skozi grmovje, z divjimi, razmršenimi črnimi lasmi in mrazečim krikom, ko je vadila čudno angleščino pred valovi Pacifika. Zibala se je na mokri vrvi iz morske trave, trdno privezani v votlini, ali na tisti, ki jo je Čaut ukradel v Oxnardu. Kdor bi jo videl, ko je potovala čez steno, bi lahko prisegel, da je videl divjo kozo na drzni poti. Nosila je obleko iz kož, sešito po Čautovih navodilih. Tudi spretnih skokov in ravnotežja gorske kozje jo je naučil oče. Naučil jo je čepeti visoko v skalah na soncu in prežati za hrano v morju. Naučil jo je vsega kar je znal in mama jo je naučila kuhinjske angleščine.

Indijanka je čepela na polici visoko v steni in opazovala nekaj, kar se ji je zdelo hlood, ki ga nosi proti obali. Razširila je svoje kožnato krilo, vkopala nožne prste v steno in razmišljala kaj bi napravila s tem hloodom.

To je drugačen les od tistega, ki ga zelenega posekaš ali odtrgaš s suhega debla. Naplavine so čvrste in lahke.

»Hočem ta hlood.« Zamislila si je najrazličnejše rabe zanj. Lahko bi ga presekala na pol in naredila dva stola. Lahko bi izzgala sredino in izdelala kanu. Lahko bi ga nacepila, izzgala, naredila ograjo, sedež, delce lestev. Ne, to ni bil zanikr bor ali upogljiva mladika. Lep les. Lahko bi celo odplula na njem na ocean in lovila ribe.

Po vrvi se je spustila čez skalnato steno, stekla preko blatne ceste do morja in se pognala v valove. Usnjeno krilo se ji je kot druga koža oprijemalo telesa. Ko je priplavala bližje je opazila človeka, ki se je oklepal debla. Ko je priplavala do njega, se je slabotno nasmehnil, misleč da mu je prišla pomagat. Dekle ga je udarilo po obrazu in padel je v valove. Še z eno roko ovito okoli debla je utrujenega moža naglo pustila daleč zadaj.

Proseče je klical za njo, pa je bila že pri obali. Slana voda mu je zalila usta. Izkašljal jo je. Obrnil se je na hrbet in se prepustil valovom, da so ga ponesli proti plaži, dokler ni kot napol utopljeni podgana obležal med zarjavlimi konzervami, napol pokritimi nekdanjimi ognjišči, razbitimi steklenicami, razmočenimi papirnatiimi vrečkami in kartonskimi škatlami. Z ustreznim smradom seveda.

»Stukano sranje!« Drhte je ležal na plaži in čakal da pride do sapa. Močen veter je nosil pesek čezenj. Ozrl se je naokoli, da bi se imel kam skriti, če bi ga prišla vojska iskat. Dol ob obali je videl obrise vojaškega garnizona, zavitega v septembrsko vročino. Ocenil je, da je osem do petnajst kilometrov daleč.

»K vragu! Nisem jim pobegnul, da me ustrelijo kot dezerterja!«

Plaža je bila tiha, kot tistega dne ko je Čaut prvič stopil nanjo.

Galebi so sedeli ali postavili ob robu vode, se umikali, kadar jim je val obilzil noge. Toda potem so šli spet za vodo, dokler se ni še enkrat vrnila, noseč koščke smrdljivih odpadkov. Zbirali so se v jate, ki so vzletavale, da se umaknejo vodi ter iskale ribe, saj so že počistili zarjavele konzerve in pogoltnili zadnje koščke odvrenega mesa. Kopalci niso več prihajali na to plažo, zaradi smeti in kep nafte in katrana s tankerja, ki je potonil nekaj kilometrov od obale.

Pesek se je vrtnčil in sipal čez kamne in vedno znova ga je ujeta voda, ko so se valovi pognali naprej. Dišalo je po katranu in nafti.

Ko se je možki končno skopal na noge, so galebi pobegnili. »Bi rad vedel, odkod se je vzela tista prekleta dama,« je rekel glasno, a njegove besede so zdrsnile v veter in se razbile na rdečih skalah strmih sten kanjona, ki so se v

plasteh nalagale kilometre in kilometre dol ob zapuščenih obali.

Videl je cesto, prižeto ob robu oceana, a bila je prazna kolikor je videl daleč. »Bencin na karte,« je rekel, vesel, da se noban civilizist ne bo vtaknil v njegovo svobodo. Oguljeni kamniti vrhovi so kljubovalno stražili pred oceanom, le tanki trak ceste se je vrival na nikogaršnje zemljo.

Zagledal se je v stene. Gole, le tu in tam krpe mrtvih grmov na

polica. Samo preperle skale, kozave, počrnele od vetra in sonca, obledele rdeče. Nikjer življenja. Na jugu je skozi meglico lahko videl Santo Monico, vsaj zdelo se mu je.

Prečkal je cesto in obstal pod steno, kjer se je veter manj zaganjal. Valovi so mu pokorno sledili do ceste, se povlekli. Okoli njega so raztresene ležale težke skale.

Videl je da prihaja avto in se skrtil med grobe stene. Našel je toplo sončno pego, se vlegel, zastokal, položil glavo na šop suhe trave in čakal da avto odpelje mimo. Potem je vzdihnil, se udobneje namestil na toplom popoldanskem soncu, zaprl oči in zaspal.

Več džipov, polnih vojaške policije je počasi vozilo sem in tja in če bi bil vojak Nelson Winks buden, bi jih slišal govoriti. »Najbrž so ga dobili morskimi psi.« Ali, »Ne vem, kje bi vzel toliko moči, da bi priplaval do sem. Utopil se je.«

Dekle se je skrilo zgoraj v votlini in ko se je vojak Wink prebudil je bila plaža spet prazna in ujeta v tišini. Prebrskal si je žepa za hrano, a ni našel ničesar, le prežvečen košček gume in mokro škatlico cigaret. Škatlico je položil na skalo, da se posuši in si vrgel žvečilnega v usta, obračal vlakna in gumo skupaj. Spearmintov okus je bil še vedno v gumi.

Splezal je na enega od balvanov. Ko je dosegel vrh je zdrsnil, a prej je še videl črpaliko spodaj ob cesti. »Par milij. In nobenih kajkotov ne vidim.« Že je nameraval oditi proti črpaliki, a se je premislil, ko je slišal džip prihajajoč s severa.

Punca se je kujala, jezno mrmljala, a se je le spustila po vrvi, se komajda dotikala skal med nihaji, kot baletka se odvijajoč s prsti na nogah. Pristala je ob Winksu, se ozrla na ležeče telo, pobrala kamen in dvignila roko, da dobro trdo vrže.

Ženska je spustila vročo struno besed, očitno obsojala hčerko. Kar naprej jo je kregala, klepetala kot jezna ptica, ko je dekletu z odporom le zavezalo vrv okoli Winksa. Potem ga je ženska pričela vleči čez steno proti votlini.

Dekle ni niti poskušalo zanihati mlahavega vojakovega telesa mimo ostrih skal, ki so mu parale meso. Kri je označevala njegovo pot po zidu.

Potislil ga je v usta votline, vrgla ostaneke vrvi za njim in se šla kujat na polico, izsekano v notranjosti. Gledala je, kako je njena mati trgala dolge tanke liste in jih potala na Winksov krvavi hrbet, na odprte rane, ki so mu jih vsekale skale na ramenih in kjer se mu je glava zabila ob steno. Z zelenimi trakovi morske trave mu je privezala liste na glavo, pas in prsi. Zvezala mu je roke in noge; potem je še sama šla na polico in sedla poleg hčerke.

Kregali sta se, brbrali, čenčali — sprva v domačem jeziku, potem v prčcu španščine, angleščine, kakršne koli je že jezike ženska pobrala v kuhinji svoje preteklosti. Slišal se je celo »mais oui«. A angleščina ji je še najlažje tekla.

Stara je govorila, »Ko sem prišla sem, ni bilo vojakov, nobenih cest, nič razen vode in skale in Henryjevega drevesa. Sedaj ima-

bil? Kaj ne veste, da je tam zunaj cel svet?«

Dekle je pobralo drug kamen, dolg in ploščat kot ost na ograji. Zvil se je, pričakujoč da ga bo udarila. »Me odrežeta?« je vprašal.

Ženska je vstala in stopila k njemu. Dolgo krilo iz črnega bombaža ji je šumelo okrog nog. Posegla je čezenj in odvozlala travnate vrvice, ki so mu vezale dlani in roke.

»Menda razume,« je zamrmral. Strgal si je nekaj listov z glave, jih povohal in vrgel po tleh. »Kakšno sranje je pa to? Najbrž so me prematili.«

Sedel je in odkril, da se votlina odpira v širok vhod, poleg tega je stal lesen križ na katerega so bili privezani grmi. Korenine so jim štrlele v votlino. Premična kamuflažna vrata.

Pri vhodu je bila soba svetla, a potem je izginjala v temo. Še enkrat se je razsvetlila tam, kjer so skale štrlele iz stene in skoraj zaprle to dokaj veliko sobo, ki je bila pet metrov široka in za las dovolj visoka, da je človek Winksove velikosti še lahko vstal. Želel si je da bi mogel.

Tla sobe so bila občasno pokrita s tesno spletenimi preprogami iz morske trave. Tu in tam v tem prednjem prostoru in v poltemi za njim so iz tal štrlele skale, pol do tričetrt metra visoko. Na vrhu so bile uravnane in na njih so stali grobo narejeni predmeti.

Glava ga je spet začela boleti. »Hudiča če ni imel ta drek neke vrste medicine notri.« Potipal se je po licu, pokritem s strjeno krvjo. Bolelo ga je, zato je pobral list, ki ga je bil prej odvrget ter ga spet potisnil pod travnate vozle.

Tu in tam je na tleh videl sprehajajoče se odseve svetlobe, kot da bi se lomila na vodni površini,

in spraševal se je, če se bo dalo pobegniti. Ko so se mu oči še bolj privadile mraku, je razločil še druge reči — surove statve, narejene iz drevesnih vej, pletene preproge, redoljubno obešene z lesenih zatičev v skalnatih zidovih.

Starka mu je zdrsnila za hrbet, ga zgrabila za roke in jih tako hitro ujeta v zanko iz morske trave, da še protestirati ni mogel.

»Pojdi k hudiču v pekel. Če me ne bi vsaka kost bolela bi ti eno primazal.«

Punca je odšla v globino votline. Ženska je sedla in ga molče gledala.

Winks se je zavedel tihega zvenenja padajoče vode, brbotanja, klokotanja, šuma padajočih kapljic. Videl ni ničesar.

Dekle se je vrnilo. Slekla si je mokro usnjeno krilo in sedaj je nosila zelo kratko, raztrgano krilo in bombažno srajco brez rokavov. Ko se je premikala naokoli je videl, da ne nosi nikakršnega perila in da nima na telesu niti dlačice. Imela je bele podplate in bele dlani, ostala koža je bila temno rjava.

Upam da niso ljudožerci, je pomislil. Potem je vprašal, ne da bi pričakoval kakšen odgovor: »Koliko časa živite tukaj?«

Dekle je molčalo, a ženska je rekla s svojim čudnim pojočim glasom, ki se je kot piščalka poganjal gor in dol, »Čaut je pred petdesetimi leti prišel sem.«

»Stiridesetimi, mama,« je reklo dekletu. Winks ju je komaj razumel, kot voda sta drobili in razlivali besede.

»Naj me hudič. Zakaj pa hočete tukaj živeti?« Vohal je sol v zraku. Morski zrak. »Kako da si je vaš foter izbral ta kraj, da se je šel zabubiti?«

Ženska se je obrnila k dekletu in podajala sta si njegove besede

sem in tja, poskušajoč jim najti smisel. Potem je dekletu z osornim tonom reklo, »Za podganami je šel.«

»Podgane gredo za vodo,« je pojasnila starka.

Poslušajoč njun borni pogovor je pričel razbirati njun jezik. Govorili sta, kot bi bili njuni najstarejši prijatelji sonce, veter in zvezde. Nič človeškega se ju ni držalo. Le po imenu sta bili ljudje.

»Kako daleč do Santa Monice? Zakaj ne živite tam? Rajši bi živel od podpore kot tukaj.«

Nenadoma se je zdelo, da sta se ga naveličali, dekletu je odšlo do kota, kjer je gorela lužica nafte in se vrnilo z nekakšnimi koščki stebel. Delila jih je z mamo.

»Lačen sem,« je rekel. Lahko bi bil ena od skal, molečih iz tal votline. »Lačen sem!« se je zadril. »Je to štedilnik? Kaj imate na ognju? Rad bi nekaj jedel?« Ker ga je sedaj manj bolelo, se je tudi ženski manj bal, in pričel je kričati: »Me bosta pustili kar ležati in stradati? Dajte mi enega teh poganjkov, da bom jedel.«

Ženska je ugriznila in počasi zvečila, ne meneč se zani. »Čaut pride in ti ješ,« je rekla stca.

Winks jo razmišljaj o njenih besedah. »Kaj pride?«

Ženska je spet šla do kuhinjske vdolbine in v luči gorečih kapljic jo je videl, ko je pobrala krožnike iz prostora med skalami in zidom. Vrnila se je s pladnjem iz morske trave. Na njem je ležalo nekaj okrušenih krožnikov in surovo izrezljanih žlic.

Odložila ga je na eno od štrlečih skal poleg vojaka. Med prepletano travo v pladnju je razločil

drevesne vejice. Pripravila je mizo.

»Me boš odvezala?« je vprašal Winks.

Vrnila se je v nišo po nove krožnike, tokrat kovinske. Spet druge je potegnila iz pletene torbe, viseče na klinu med dvema skalama. Videti so bili kot potemnelo srebro.

Winks je spet pogledal svoje rame, čisto pokrite z dolgimi trakovi listov in skorje. »Kdorkoli je že ta vaš vrač, boljši je od tega, kar so mi dali v ambulanti. Stavil bi, da bi ti listi še kapavico pozdravili!« Dolgo je gledal povelje na sebi. Potem je nenadoma rekel: »A imate stranišče?«

To besedo bi pa že lahko razumeli. Dekle je pogledalo mamo, potem je sedla na tla ob kamniti mizi in odgriznila kos stebela. Začela je žvečiti.

»Na stran moram,« je ponovil. Punca se je ujezila, iz kamnov polne košare je pobrala gladek okrogel kos in ga zagnala nanj. Umaknil se je.

»Moram it.« Razmišljaj je, kako je šlo to od rok Robinzonu Crusoju. V knjigah o brodolomih ali ljudeh na zapuščenih otokih ni bila osnovna telesna potreba nikoli problem.

Čutil je slani preliv in strjeno kri na svojem telesu. Zastokal je, pokazal, kako bi sral, upajoč. V odgovor je dekletu pobrala pest kamnov in jih vrgla vanj.

Zamrmral je, »Ti si pa res ena zajebana ženska.«

»Ga ubijem?« je vprašalo dekletu mamo.

»Ne. Gospa Eli je imela belega moža. Tudi ti boš imela belega moža in jaz bom imela vnuka.«

Teško je slediti velikemu videnju v tem svetu mnogih spreminjajočih se senc. Med temi sencami se ljudje izgublajo. J. Neihardt: Black Elk Speaks

»Hudiča, ne bodo me dobili!« Skril se je za skale. »Tisoč milij vode pred menoj in skale za hrbtom. Nič boljše od podgane v kletki.

A džip je odpeljal mimo in zaupanje se mu je vrnilo. Naglas je rekel: »Pred nočjo sem lahko na črpaliki.«

Galebi so se spet natepli okoli njega. Potem je slišal šum nad seboj. Misleč da je galeb se je ozrl kvišku, pripravljen da se skloni, a je zagledal dekletu, od glave do nog v kožah.

»Rit podganja!« je izjavil, varujoč si glavo pred dežjem kamenja. »Poznam to punco, pa zažih ni podobna nobeni češpiji, ki sem jo kdaj videl.« Vrgel se je v stran in velik kamen je odskočil od mesta kjer je trenutek prej bila njegova glava. »Tale mi je ukradla drevo. Kako hudiča je prišla tja gor? Je napol koza?«

Brisala je kamne s police, in kot kroglo so padali okoli Winksa. Z rokami si je pokrtil glavo. »Prekleta oslica. Tri je pa že preveč!« Posegel je po kamnu in ga zagnal kvišku, nakar je še ona izvadila enega iz razpoka in mu ga vrgla v glavo. Odskočil je in kamen ga je zadela v nogo, ga postrani vrgel ob steno, da je z glavo treščil v skalo in nezavesten obležal.

Sedela je na polici in z nogami zvonila čez rob. Kdaj pa kdaj je brezbržno poškilila na ležeče telo. Imela je zelo temno kožo in njeni dolgi črni lasje so bili spleteni v kito ki se je kot kača zvijala ob njej.

Slišala je klic od zgoraj in iz votline se je pojavil ženski obraz. Mati je v domačem jeziku nekaj rekla dekletu, ki pa je še naprej brezbržno zvonila z nogami. Ženska je ponovila zahtevo in punca je rekla, v angleščini, kljubovalno, »Ne bom!« Ni bil tisti ploski, jezni ne bom, ki bi ga izgovorilo belo dekletu, v njenem tonu ni bilo trme. Glas je imela hrapav in neuvežban, pojoč, kot bi se naučila angleščine iz pesmi za veter, angleščine, ki se je dvigala in padala, kot bi tone prineslo čez vrh steklenice. Dejansko je prav zaradi tega govorila angleščino na ta način, kajti jezik je prišel do nje čez vhod v votlino.

»Pa boš,« je rekla ženska, v mehkejši angleščini kot dekletu, kajti mati se je naučila jezika od ljudi, ki so bili vajeni govoriti v njem.

»Ne bom!« je rekla punca. »Ga ubila.« Izbrala je kamen, ga vrgla dol.

Mati je potrpežljivo začela, »Ti rečem, da je to možki. Možki kot tvoj oče. Možki kot mož zate. To ni žival, ki bi jo zaklali in pojedli. To je možki. Možki.«

»Bel možki?« je vprašala, besedi sta bili čudno grobi, ko sta šli čez steno.

»Bel možki,« je rekla mati.

»Ubij, ubij, ubij, ubij,« je popevala. »Ubij, ubij, ubij, ubij.«

Mati se je vrnila v domači jezik. »Ubaji na Čaut, na Čaut.« Spustila je vrv.

mo umazano plažo in skale. Smeti na plaži.«

»Smeti na plaži,« je odzvonilo dekletu. »Smeti na plaži.«

»Te pošljem h gospe Eli. Te nauči belih poti belih ljudi,« je rekla mati, ki ni vedela, da je bila ženska Eli mrtva že deset let.

»Henry samo ubija,« je nasprotovalo dekletu. »Henry je bilo ime, ki sta ga razvozlali s križa, ki ga je Čaut nekoč ukradel v cerkvi. Sedaj je visel v spoštovani vdolbini poleg kapljic nafte, ki so neprenehoma padale na skalo, kjer so gorele enakomerno kot sveča, če si jih prižgal — mesto, kjer je družina kuhala in po svoje častila boga.«

Winks je odprl oči, jih zaobrnil v loku, ki se je povlekel čez sobo. Ko je opazil ženski je zatulil. Odgovorili sta mu hladno, v tistih besedah, ki so, čeprav izgovorne v angleščini, zvenele divje, morda zato, ker so se stapljale z butanjem valov. »Moli k Henryju,« mu je povedala ženska.

Gledali sta vojaka, kako se otepa vezi iz morske trave, vrešči nanju. Nista se premaknili, niti tedaj, ko se je čez kamniti pod prizvijal do vhoda in pogledal na cesto spodaj. Zastokal je, se splazil nazaj, vlekel travnato blazino, ki sta jo položili podenj.

Dolgo je strmel vanju, v mraku, ki ga je trgala en sam pramen svetlobe, padajoče skozi vhod v votlino, potem je z zgroženim glasom zašepetal skozi bolečine. »Vi niste zamorci. Nimata ploskih nosov, širokih ustnic in oni nimajo vajine vrste las. Že vem kje sem. Na Guadalcanalu, in domačini so me dobili, in sedaj me boste vrgli v lonec.« Zaihtel je. Ženski se nista premaknili.

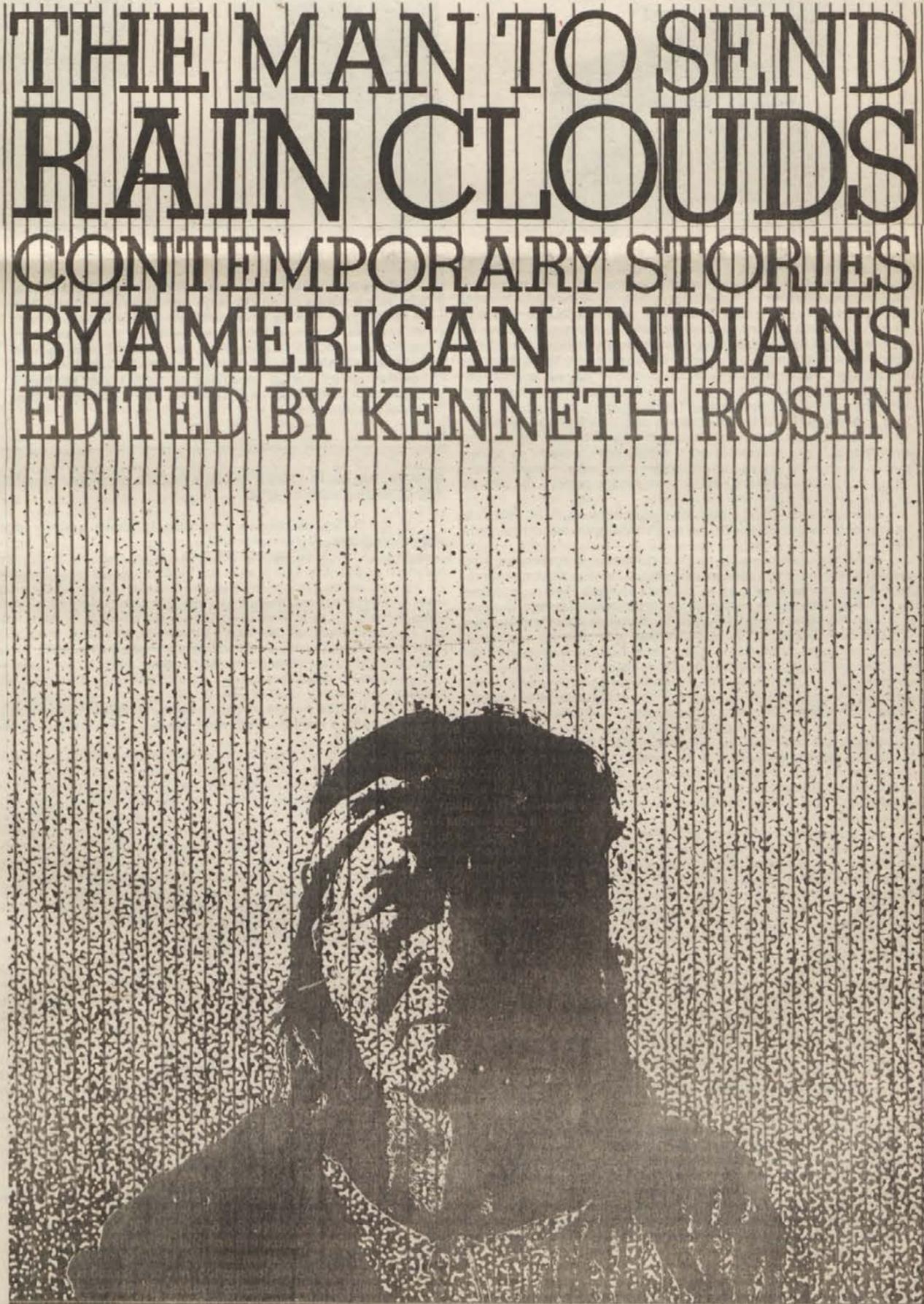
»Kdo sta vidve?« je prosil. Ignorirali sta ga in se pripravili dalje, ko ju je skušal nekam postaviti. »Naj pomislim . . . bili smo blizu Sante Monice, ko sem skočil čez ograjo. Vem, da me niso rešili. V Staro Mehiko me ni moglo odnesti, saj sem ves čas gledal te iste gore. Ampak vedve ne moreta biti Američanki, ker takih ljudi ni v ZDA.«

Glava ga je bolela in spraševal se je, če sta mu jo razbili. Roke je imel zvezane. Celo med prsti sta mu zavozlali travo, jih razširili, da se je počutil kot rak. Grobe zeli ki mu jih je ženska položila na rane so ga bodle v meso. Ozrl se je na plamenček poleg križa. Kapljica je padla na vdolbino v skali, besno zagorela, skoraj ugasnila, a tedaj je padla druga in dim se je vil kvišku ter skrivnostno izginjal.

»To je votlina,« se je prepričeval. »Moral bi biti nekje pri Santa Monici. Spomnim se. Pogledal sem gor in nekaj me je pobilo po tleh. Vedve — v kožah. Kože! Indijanci! Vedve Indijanci! Naj me vrag pocitra, Indijanci!«

Stara ženska je nepremično gledala vanj in prikimala, ko je pobrala ploščat izdolben kamen.

Rekel je, »A vi niste prijazni Indijanci. Kako hudiča vam je uspelo, da vas niso civilizirali? Kje ste

KAKO BOŠ SLOVENEČ, ČE PA NISI ČLOVEK

Marksistični center pri Univerzi Maribor (MC UM) je tisti, ki je v zadnjem času poskrbel za živahnije kulturno dogajanje v Mariboru. Stekel je sklop predavanj pod imenom Odrpta univerza, vrstilo se se razgovori in okrogle mize, prav tako pa je MC UM usodno posegel v dogajanje o murskih elektrarnah.

MC UM že nekaj časa vodi Marjan Pungartnik. A govoriti z njim o službi, je lahko sila obrobno dejanje; namreč, Marjan je človek, ki v rokah pomaga držati vajeti mariborskega kulturnega življenja — je predsedujoči v komiteju za kulturo pri MK SZDL, glavni urednik revije DIALOGI in recimo še predsednik odbora za literarno dejavnost pri MZKO. O pesnikovanju nisva, ker Marjan je pesnik. (Izdal je 4 zbirke). Pred leti je pomagal pri ustanavljanju Kluba mladih. Še prej (nekoč) je urednikoval pri ljubljanski Tribuni in Radiu Student etc. Tematično se zadeva torej bliskovito širi. Kako potemtakem vzdržati težko spraševalčevo nalogo, o?

Kaj bil Pregovor pravi: sto dejanj — eno prepričanje. In po vrsti: **MARCO KLASINC: Ti si, Marjan Pungartnik, pač eden tistih, ki zmeraj nekaj brkljajo. Od kod toliko volje do moči, želje po ustvarjalnem videnju človeštva podobe?**

MARJAN PUNGARTNIK: »Taj družba tukaj, za katero je tako težko najti pravo označitev, »kramarska« je glede na stanje duha najbližja, ne prenese nezadovoljstev. Nezadovoljstvo se tukaj ziblje na ozkem robu med destruktivnostjo in jalovostjo, ni plodno. Ljudje ne prenesejo idealne slike, to zbuja v njih napadalnost. Tako ne gre za »voljo do moči«, ker so nam, nezadovoljnejem, dopuščeni obrobni posli, dajanje neupoštevanih mnenj, smo majoneza na narezku odločanja, da bi vse zgledalo demokratično. In z leti postaja vse vedno bolj nespremenljivo, ker so minili časi, ko se je dalo spočeti kakšno novo ustanovo, skozi katero bi se glasil jezik česa drugega, kakor je kramarsko stanje duha. Usta-za-novo so zdaj zaprta, menda smo zamudili čas, ko je bilo železo razbeljeno; danes smo nezadovoljneži v tem svetu nepomembni tekmovalci (outsiderji), ker se nam ni posrečilo napraviti koččka sveta, kjer požiranje drug drugega, tekovanje, konkurenca ne bi bili pravilo igre. Če govorim v množini, potem je to samo znak, kako velikansko je to nezadovoljstvo. Za enega človeka je zagotovo preveliko.

M. K.: Bil si predsednik pionirske zadrage, zdaj si predstojnik MC pri Univerzi Maribor. Vmes si bil aktiven udeleženec študentskih nemirov konec 60-ih let. Imaš veliko izkušnjo iz življenja mladih. Se je od 68-ega kaj spremenilo?

M. P.: Če se česar koli spominjam okrog tiste pionirske zadrage na osnovni šoli v Šmartnu, se spominjam finih paradižnikov, ki smo jih pridelali in smo jih potem nekaj naložili v gajbice za spredov ob zadržnem dnevu. Vozili smo se na traktorju po celi vasi. Potem smo kuhali iz njih mezo, kuhinjno smo pa imeli v hišici zraven šole, kar divja romantična me popade, če se spominjam tiste kuhinje, strmih stopnic do nje, drvarnice, kamor smo zlagali drva, peči, ki so jih polnili s temi drvni. Spominjam se tudi revščine. Danes jo je treba skrivati, ker daje vsemu ton bahanje, a če izhajam iz revščine, potem je vse, kar je prišlo potem, bogastvo, tudi igranje različnih vlog v družbi. Lahko bi hodil vseh tistih dvanajst let pet kilometrov dol in pet nazaj in ne bi ničesar videl, to je revščina, da hodiš brez zaznavanja po poti v šolo in nazaj. Naučil sem se čuditi vsemu, kar se lahko dogodi na poti. Moram reči, da sem se vedno zapletal v zanimive stvari, v književnost, v poezijo, na primer, potem v komunizem in marksizem, potem v polemike in spore, potem v trmo in v pisanje, potem v nekoliko samotarske pozicije. Ne vem, če so to izkušnje, dogodivščine so vsekakor.

Želim reči samo nekaj o udeležbi v gibanjih od 69. do 74. leta. Težko soglašam, da gre za nemire, ker razen nekaj glasnosti ni bilo nemirov.

O tem, kaj je to pomenilo za novo generacijo izobraženstva, kakšen je bil prostor, ki je s temi gibanji nastajal, da smo lahko bolj sproščeno živeli, sem že pisal in se ne bi želel ponavljati. Dejstvo je, da me na ta čas ne veže noben politični program razen sproščenejšega življenja, ki je mogoče samo v ozračju levega, da skoraj ne čutim generacijske pripadnosti in da lahko tudi v dediščini tega časa ohranjam individualizem. Zanimivo je, da s tistimi, s katerimi nisem bil takrat, nisem tudi danes, da nismo proizvedli nobene fundamentalne pripadnosti. Je pa res, da so mnogi, ki so takrat ostro nasprotovali nastopajočim novim zahtevam, uvideli svojo nemoč. To daje upanje, da postaja ostrina zahtev (Zlasti dvorna kulturniška elita jo je razpila za dogmatizem, čeprav se dogma prilizljivosti obnavlja prav pri njej, kajti navkljub njihovem videzu opozicije gre za strogo nadzorovano ugodništvo; naša oblastna elita nima drugega modela kakor je ta. Z množicami oziroma z zastopstvenimi se ni pripravljena soočiti. Sicer pa — oblast se je vedno kitila z dobrohotnim odnosom do kulturniške avtonomije, to jo je krepilo v njenih oblastnih funkcijah, ki niso vedno avantgardne.) tudi življenjski način.

Nekaj je vendarle zanimivo: nikoli nisem čutil, da bi bil mlad. Vedno se mi je zdelo početje, kakršno je recimo oblikovanje kar zahtevnega programa radia Student, čisto nemladinska stvar. Enako je bilo, ko je bilo treba spraviti Tribuno s tal. Mislim, da je bilo v tem početju del profesionalizma, ki ga sicer nihče ni terjal, bil pa je. Razen tega nisem občutil prevelike naklonjenosti tako politike kot prejšnjih urednikov do mojega početja, še zlasti ko sem bil pri Tribuni. Začelo se je z nekakšnim »moikom« in bojkotom do moje uredniške skupine, končalo se je s pravim »sojenjem« na fakulteti, kjer sem delal. Nikoli nisem zahteval soglasja, še danes sem prepričan, da je veliko bolje ne misliti kakor misliti z nekom za koristi. Moj razum je blood, sweat & tears, kar ni ravno popularno. Upam, da se razumemo — iz srca sovražen obrtne zadrage zaprtih skupin, ki prekupčujejo s svojim omejenim jamstvom. Iz njih raste poguba te družbe — pragmatično desničarstvo.

Kaj se je spremenilo od leta 1968? Menda smo danes na enaki ravni standarda, torej se glede tega ni kdo ve kaj premaknilo.

(2.) Fetišizem šole, kakršne koli, ubija ustvarjalnosti, človek je lahko ustvarjalen le šoli navkljub, če najde kakšno občansko možnost dejavnosti (...). Prej omenjena študentska gibanja so dala novo opredelitev družbene integracije, novo usmeritev, ki sloni na veselem predajanju delu in ne na mučnem prenašanju stupidnih poslov. Zato mora biti delo ustvarjalno. Ustvarjalno delo pa je najbolj antiavtoritativna stvar na tem svetu: proti vojni, proti ekološkemu kriminalu, proti etatizmu, proti tehnokraciji, proti birokraciji, proti prisili itd.

(3.) Kako boš Slovenec, če pa nisi človek! Samo kalkulacija si, postavka za potrjevanje narodovega ponosa, tvoje življenje je vredno samo tako, da plačuješ davščino za slovenstvo, reprezentativno slovenstvo, drugo ne velja počen groš. (...) Ta anonimna množica, ki je tu, da plačuje Reprezentanco, je ozadje Zgodovine. Dejavno slovenstvo je laž zaradi tega, ker ne daje prave možnosti dejavnosti: lahko so dejavni samo privilegirani, podkupljeni posamezniki.

MISLIM, DA SE NI TREBA SLEPITI GLEDE INTELKTUALIZMA ŠTUDENTSKE POPULACIJE ...

M. K.: Dobro, katere so prepreke, ki onemogočajo sprostitve mladinske ustvarjalnosti?

M. P.: Obrobnost je največja prepreka. Naš socialni sistem ni razvil nekaterih segmentov, ki bi mladim dali možnosti za razvoj ustvarjalnosti. Zato vsi hočejo biti v prvem trenutku umetniki. Delo v njihovi predstavi ni povezano z ustvarjalnostjo. Fetišizem šole, kakršne koli, ubija ustvarjalnosti, človek je lahko ustvarjalen le šoli navkljub, če najde kakšno občansko možnost dejavnosti. Strastnega predavanja produkciji, znanju, ustvarjanju ravno ne cenimo. Samo malo ljudi poznam, ki so razvili to strast. V glavnem jih imamo za zgube. Nimam ravno vnaprej lepega mnenja o mladih in o njihovi organizaciji. Vedno mi morajo dokazovati nasprotno.

M. K.: In tako potem ocenjuješ nova družbena gibanja (ki se širijo največ med posvečenimi ZSMS) v tem našem političnem sistemu?

M. P.: Hudo je, da so se morala našemu političnemu sistemu različna gibanja vedno vsiljevati in da sam ni sprožal tistega, ki bi ga podpirala, t. j. ni okrepil avtonomnih pozicij delavstva. Če bi jih razvil, bi bil danes nedvomno dosti bolj stabilen. Prej omenjena študentska gibanja so dala novo opredelitev družbene integracije, novo usmeritev, ki sloni na veselem predajanju delu in ne na mučnem prenašanju stupidnih poslov. Za to mora biti delo ustvarjalno. Ustvarjalno delo pa je najbolj antiavtoritativna stvar na tem svetu: proti vojni, proti ekološkemu kriminalu, proti etatizmu, proti tehnokraciji, proti birokraciji, proti prisili itd.

Zamislil drugačne družbe so se izjalovile v enaki meri, kakor se je izjalovilo upanje v bliskovit in kakovosten napredek v sedemdesetih letih. Zadovoljli smo se s tem, da smo prvi med slabimi. Zaradi tega tako sovražno idealne podobe. Kakor je bil jalov naš razvoj v sedemdesetih letih, ko smo vse prignali na kritičen rob (ekološkega, ekonomskega, socialnega), tako so jalove tudi misli, ki so zavladale v teh letih. Najbolj jalova od vsega pa je to slovenstvo, dejavno slovenstvo, ki ga vsiljujemo namesto socialnega programa hitrih sprememb družbenega življenja. Kako boš Slovenec, če pa nisi človek! Samo kalkulacija si, postavka za potrjevanje narodovega ponosa, tvoje življenje je vredno samo tako, da plačuješ davščino za slovenstvo, reprezentativno slovenstvo, drugo ne velja počen groš. Slovenec si takrat, ko dvigne glas zate Kultura, čeprav si polpismen, zaslepljen od drobne posesti, zabiti v nepomembnosti komaj shajajočega nekonkurenčnega podjetja. Ideologija slovenstva je katastrofalna zaradi tega, ker ponuja perspektivo in možnost za reprezentativni sloj in ne pomeni nobenega premika pri večinskem človeku. Ta anonimna množica, ki je tu, da plačuje Reprezentanco, je ozadje Zgodovine. Dejavno slovenstvo je laž zaradi tega, ker ne daje prave možnosti dejavnosti: lahko so dejavni samo privilegirani, podkupljeni posamezniki.

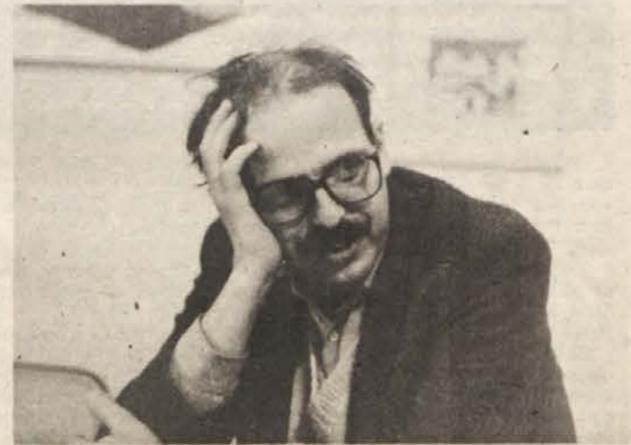
M. K.: Seveda se problem študentske populacije zastavlja kot problem vloge inteligence v družbi ...

M. P.: Mislim, da se ni treba slepiti glede intelektualizma študentske populacije. Gotovo je treba podpirati težnje po oblikovanju inteligence pri mladih ljudeh, kakorkoli se sliši podcenjujoče stališče o »bodoči inteligenci«. Zgodí se namreč lahko, da navkljub nastavkom izobraženstva ne

razvije načina življenja inteligence, ki je ne glede na svojo osnovno izobrazbo in prav v povezavi z njo dolžna, po svojih moralnih obvezah, razvijati družbeno zavest o položaju njenega dela v družbi, kajti brez te vloge se težko razvijajo emancipatorske težnje pri drugih slojih.

Izobraževalni pragovi so danes prenikavo nastavljeni, da bi zagotavljali produkcijo inteligence kot družbenega sloja na tej ravni. Studij ne daje priložnosti vživljanja v vlogo oziroma v poklic, ki je v tradiciji kritičnega izobraženstva imenovan za »inteligent«. Danes še univerzitetni profesor v našem okolju igra le vlogo uradnika in specialista, nima potrebne kritične avtonomije, čeprav rad igra na karto modne kritike. Prav zato je morda mariborsko kulturno življenje tako revno. Še revnejša pa je intelektualna atmosfera, kjer vsaka kritika napravi človeka skoraj za

(4.) Danes še univerzitetni profesor v našem okolju igra le vlogo uradnika in specialista, nima potrebne kritične avtonomije, čeprav rad igra na karto modne kritike. Prav zato je morda mariborsko kulturno življenje tako revno. Še revnejša pa je intelektualna atmosfera, kjer vsaka kritika napravi človeka skoraj za osebnega sovražnika. In ker smo odvisni prej od osebnih odnosov kakor od dela, ki ga opravljamo, take kritike skoraj ni ...

osebnega sovražnika. In ker smo odvisni prej od osebnih odnosov kakor od dela, ki ga opravljamo, take kritike skoraj ni. Tako je pač. Potrebno je dodati, da tradicionalna kritična vloga izobraženstva ni preveč blizu današnjemu času, deloma je tudi elitistična, da pa nove še ni.

ZGODOVINA JE SAMO RAZSEŽNOST OSEBNEGA, INDIVIDUALNEGA

M. K.: Tudi intelektualci so podvrženi ekonomiji preživetja. Koliko ta reč ovira njegovo politično udeležbo?

M. P.: Ugotoviti Edvarda Kardelja, da postaja sodobni izobraženec in intelektualci, ki je doslej pripadal v večini vladajočemu sloju kot producent vladajočih misli, mezdni delavec, je potrebno pritrđiti. Morda si kdo predstavlja, da bi moral imeti intelektualci zagotovljeno eksisten-co že s tem, da je intelektualci, toda tudi v svetu, kjer je to lahko, mora plačati z izgubo avtonomije. Če mora intelektualci delati v vrsti drugih delavcev, je to zanj priložnost, da se politizira, kajti v prejšnjem času, ko je bil to poseben stan, kar sedaj ni več, je navkljub povezanosti s politično oblastjo ostajal nepolitičen. Razvijanje svoje avtonomije zdaj jemlje za politično angažiranje.

M. K.: Kako že odpraviti nasprotje med inteligenco in »delavci«? To ti menda ne bo težko odgovoriti, saj so bralke pred kratkim bile obveščene, da si ti čisto en navadni ideolog proletkulta ...

M. P.: Nasprotje nastaja takrat, kadar je delo blokada za delavca in izvir privilegija izobraženstva. Kaj pa če delavec lahko razvije intelektualno vsebino dela? Kaj če lahko izobraženec razvije delovne osnove intelekta? To pomeni, da si nasprotujeta izobraženec in delavec le skozi

(5.) Mnoge današnje »vérolomne« razprave računajo na nepristransko sodbo tega »objektivnega duha« države v preobleki, »Zgodovine«, kakor da je naše bivanje turnir, na katerem zmagovalci dobiva kraljično in z njo cesarstvo. Mislim, da je problem našega izobraženstva prav v tem: še vedno upa, da je gospodar boljša izbira od osebnega.

posredovanje politične organizacije v družbi, ki zagotavlja obnavljanje odtujenega dela. Ali je sploh mogoče razvijati intelektualno vsebino dela?

Mogoče jo je, če odpravimo razdrobljenost dela, kar vsrka vase večino intelekta, če razbijemo tiste okvire dela, ki delavca sili, da ostane to, kar je bil doslej, ali pa preneha biti delavec, če torej ogrozimo obstoj čisto družbeno delitev dela. Vloga temeljnih organizacij združenega dela je v smislu nekega socialnega programa ravno v tem, da omogoča take spremembe dela, odnose v temeljni proizvodni celici, ki ne sloni na izključujočih se pozicijah izobraženstva in delavstva, kar pa se lahko odvija le kot družbeno gibanje na ustreznih svetovno-epohalni ravni in sploh ne kot vprašanje statutov in sistema.

M. K.: Kako zvoziti med »Osebnim« in »Zgodovinskim« interesom, recimo, tebe kot intelektualca in komunista in ali je mogoče ravno pesnik Pungartnik naveza med obema »točkama«?

M. P.: Tako postavljeno vprašanje vsiljuje nekatera dvomljiva izhodišča. Najprej to, da se osebno in zgodovinsko izključujeta in da naj bil »pesnik« nekakšno srečališče na tretjem ozemlju. Zgodovina je samo razsežnost osebnega, individualnega. Seveda to ne daje velikega upanja večini ljudi, ki zgodovinsko doživljajo kot čisto zanikanje, rušenje, benjaminovsko kopičenje ruševin na ruševine. Ljudi je bilo treba vedno reševati iz teh ruševin, vedno se je zdelo, da je potreben za to poseben odrešujoči duh, ki brska po propadlem in v njem išče rešitev.

(1.) Zlasti dvorna kulturniška elita jo je (ostrino zahtev, op. M. K.) razpila za dogmatizem, čeprav se dogma prilizljivosti obnavlja prav pri njej, kajti navkljub njihovem videzu opozicije gre za strogo nadzorovano ugodništvo (...). Z množicami oziroma z zastopstvenimi se ni pripravljena soočiti. Sicer pa — oblast se je vedno kitila z dobrohotnim odnosom do kulturniške avtonomije, to jo je krepilo v njenih oblastnih funkcijah, ki niso vedno avantgardne.

Brezpuno je vedno polje upanja. Drugi problem je s komunizmom, ki se še ni otresel vere v državo, ki daje utelešenje Zgodovine v smislu iz tvojeprašanja. Mnoge današnje »verolomne« razprave računajo na nepristransko sodbo tega »objektivnega duha« države v preobliki »zgodovine« kakor da je naše bivanje turnir, na katerem zmagovalc dobiva kraljično in z njo cesarstvo. Mislim, da je problem našega izobraženstva prav v tem: še vedno upa, da je gospodar boljša izbira od osebnega. Vsi duhovi po tej izbiri pridejo na vrh igline konice v nekakšnem komunističnem vnebovzetju. Kapitalizem rešuje vprašanje emancipacije precej surovo: podjetniško. Če si podjetnik, si še vedno lahko kulturen podjetnik. Komunistične dežele so to vprašanje zvedle na poststranskost: prave človeške avtonomije, ki jo zahteva revolucija, niso bile sposobne zagotoviti, ker niso zagotovile kompleksa svobodne producentne družbe, zato se emancipacija zjva na služenje Zgodovini. Mogoče mi je zato veliko bliže zgodovina v smislu nedoumljive igre okoliščin s človekom: edine določljive figure so zla bitja kot »zgodovinske okoliščine«, človeka pa spremlja nekaj malega topline, ki jo ohranja osebni svet. Iz pesnikovih ust govori nespremenljiva odvečnost osebne.

(6.) Sveto sem prepričan, da blaginja obuja duha. Kjer seveda je, duh. Pri Kurtu Vonnegutu ml. v nebesih samo tarokirajo in ne počnejo nič drugega. Hočem reči, da je to že velik napredek od srednjeveške harmonije sfer: prišli smo do prostega časa.

M. K.: Poslušaj, poslušam mladince: življenje je kratko in edino — ne zapravi ga za objubljeno (komunistično) prihodnost! Kaj praviš?

M. P.: Iz tega potem nič ni. Marko Švabič je v »Kritiki medenega cvetličnjaka« govoril ravno o tem kaj se zgodi, če kdo meni, da je to rešitev. Vedno se ponavlja tista zgodba o desetnici, ki pride na vrata kot usoda, jo pa noben več ne spozna. V književnosti prepoznajavo povratek usode nepomembni stranski liki: psi, hlapci... Komunizem pač ni za take ljudi, prej je za tistega Muja, ki je v podjetju vratar. Z druge strani komunizem zahteva hedonizem. Po malem smo se hedonizma vsi učili na Primeru: razkošje, dober okus, galantna družba. Sveto sem prepričan, da blaginja obuja duha. Kjer seveda je, duh. Pri Kurtu Vonnegutu ml. v nebesih samo tarokirajo in ne počnejo nič drugega. Hočem reči, da je to že velik napredek od srednjeveške harmonije sfer: prišli smo do prostega časa.

(8.) Nekajkrat smo se že srečali s trditvijo, da biti malo nacionalist ni neproduktivno, da je opravičljivo. Ljudje pa se niso vprašali, kako je mogoče biti Slovenec brez njega, ker je nacionalizem v zasnutku ali v razviti obliki to, kar je: nečloveški, zato tudi protislovenski, tu ni »manj« in »bolj«, ni meje tolerance, čeprav nam sicer zlasti kulturniki radi trdijo, da je.

mo zadosti lisičji mora biti, da zgrabi plen v pravem trenutku. Ekonomisti mi bojo pritrdili, da je naš kapital len in imobilen.

LJUDJE SE NISO VPRAŠALI, KAKO JE MOGOČE BITI SLOVENEK BREZ NACIONALIZMA

M. K.: Samoupravni socialistični model temelji pravzaprav na takni kulturni revoluciji. Skupek dosežkov, vrednot slovenske (če se omeji) družbe se mi dozdeva dvojen: na eni strani relativno razvito področje tehničnega ustvarjanja (delovna sredstva in metode v proizvodnji materialnih dobrin), torej recimo materialna kultura, na drugi strani pa relativno nerazvita duhovna kultura delavskih množic.

M. P.: Do kulturnih revolucij imam odpor, odkar jih je v Tribuni razglašal Dimitrij Rupel. Vsa moja filozofija glede slovenske kulturne razbolesti je v tem: morda smo gospodarsko res med prvimi v Jugoslaviji, to pa še ne pomeni, da naša revščina kaj pomeni v primerjavi z boljšimi. Kot nerazvita družba smo imeli v preteklosti veliko prednost v sorazmerno visoki kulturni avtonomiji človeka v proizvodnji (Ne govorim o visoki kulturi oziroma o kulturnem človeku!), ker je bil živo zainteresiran za spremembo lastnega položaja. Potem smo ta kapital (metaforično) ljudi, ki so spreminjali družbeno identiteto, zafrčali. Priznajmo si tudi, da socializem ni ravno naklonjen takšnim nacionalnim prepovedom, ker se dogajajo v njem čudne stvari, med drugim tudi nacionalizem. Nisem zato, da bi izdelali nekakšno družbeno-ekonomsko opravičilo nacionalizmu kot integracijski ideologiji. Nekajkrat smo se že srečali s trditvijo, da biti malo nacionalist ni neproduktivno, da je opravičljivo. Ljudje pa se niso vprašali, kako je mogoče biti Slovenec brez njega, ker je nacionalizem v zasnutku ali v razviti obliki to, kar je: nečloveški, zato tudi protislovenski, tu ni »manj« in »bolj«, ni meje tolerance, čeprav nam sicer zlasti kulturniki radi trdijo da je. »Razvitost« je fama in po svoje laž, ker se ne upamo stopiti pred kriterije lastnega nezadovoljstva, ne toliko pred Zahodne kriterije. Kakšna pa je kultura? Saj se še v kulturnih skupnostih prinašamo okrog! Kulture ni torej niti v kul-

sto, obrobje — središče ipd. In potem naj imam o teh ljudeh, ki so z zaničevanjem govorili, da hočemo zreducirati vprašanje slovenske kulture na prometne zveze, lepo mnenje! In naj verjamem njihovim krokodilnim solzam, da so s kulturo odrinjeni! Nemočni! Joj, zjokal se bom!

M. K.: Kot komunist torej verjameš v kulturno preseganje neizobražene »delavske« mase, ki zdaj opravlja vlogo ohranjevalca uveljavljenih družbenih odnosov (torej tudi takšnega razmerja sil), kar dolgoročno pomeni proizvajanje nazadnjaškega...

M. P.: Najprej gre za socialno preobrazbo te družbe, ki bo duhovno sploh napravila za smiselno. Ampak preobrazbe si ne predstavljam kot preobrazbo v pleme duhov. Družbena lastnina je možnost, da se gradi kultura na solidnih občanskih temeljih in da nima več tiste normalne vsebine, ki izhaja iz organizacije kulture v državi. Osamosvajanje ustvarjalne vsebine dela (nekateri govorijo tudi o intelektualizaciji dela, kar je seveda posledica osamosvajanja ustvarjalne vsebine dela) omogoča prebijanje blokade, v kateri smo pustili »neizobražene delavske mase«, kakor praviš, ali pa smo jo vanjo tudi zapeljali.

Nisem pristaš priseganja na elite: v kulturi opredeljujejo politiko razlašeni segmenti, če prisegamo na socializem in nam je kaj do njega. To je tudi kriterij, če si v kulturi na strani socialističnega programa ali ne. Ni pa potrebno biti komunist, da se zavzemaš za to, da bi kultura delavcu v socializmu tudi nekaj pomenila, da bi mu odprla človeške perspektive, za to je potrebno biti predvsem človek. Ker smo zlasti tu ločili človeško prepričanje od pripadnostnih izjav, je za ljudi in komuniste malo prostora, več pa za sprenevedavce.

TE IDENTITETE, TE VSILJENE ZNAČKE Z LIPOVIM LISTOM NE ŽELIM NOSITI

M. K.: Kaj meniš o majhnem (malem?) narodu Slovencev? Kako je s to »nenehno ogroženostjo«?

(10.) Nisem pristaš priseganja na elite: v kulturi opredeljujejo politiko razlašeni segmenti, če prisegamo na socializem in nam je kaj do njega. To je tudi kriterij, če si v kulturi na strani socialističnega programa ali ne. Ni pa potrebno biti komunist, da se zavzemaš za to, da bo kultura delavcu v socializmu tudi nekaj pomenila, da bi mu odprla človeške perspektive, za to je potrebno biti predvsem človek. Ker smo zlasti tu ločili človeško prepričanje od pripadnostnih izjav, je za ljudi in komuniste malo prostora, več za sprenevedavce.

Res je, da mladi vse manj vstopajo v Zvezo komunistov. Mislim, da tudi svoje organizacije ne jemljejo resno. Otroci svojih očetov. Ampak tolažimo se, da so tihožitja, ki so jih nizozemski mojstri slikali za nekoli-ko omejene meščane, preživela svoje lastnike. Gottfried Benn ima za to lep in paradoksalen izraz »bogastvo kuge«.

SLEJ KO PREJ JE TREBA PRITI NA ŽGOČE SONCE!

M. K.: V socialističnem sistemu gospodarjenja je med drugim malodane ukinjen zasebni kapital, toda z njim še ni ukinjen tudi zasebni interes, ki poganja (preganja) Zahodno civilizacijo k novim tehnologijam, k novemu profitu...

M. P.: Bodiva precizna: Ne poganja interes Zahod, ampak dela Zahod interese! Kapital pa pri nas ni ukinjen, samo prilagodil se je po oblikah razmeram: ker na vsakem koraku prežijo nanj nevarnosti, saj nima kakšne posebne sistemske garancije, se skriva v mišjih luknjah, ven pa pošilja svojega duha — denar, ki zaslepljuje skobce in družbeno-politične skupnostne interese. Govorili so mi, da v Sovjetski zvezi ni mogoče kupovati ilegalne (sam-izdat) literature niti z markami in dolarji, kupujejo jo z umetniškimi predmeti. Rusi so pred nami, oni vedo, kaj je prava vrednost v socializmu, da je to breztelesna in za sistem neulovljiva stvar. Ker pa imam zelo slabe izkušnje z vsako svojo primerjavo bodisi z Vzhodom bodisi z Zahodom, naj povem eksplicitno: Mislim, da se v devetdesetih odstotkih v svojih najbolj svobodnih odločitvah v civilnem življenju obnašamo tako, kakor bi si sovjetska oblast samo želela, v preostalih desetih odstotkih pa si lažemo, da smo Zahod. To sem tudi zameril svojim kolegam, ki si kar naprej izmišljajo državne ekonomske doktrine, v resnici pa ne pridejo pod kožo kapitalu, da bi zaigrali na njegove note.

M. K.: Ljudi pa vendar zanima denar, nakup. Na Zahodu to počnejo podjetno: žene jih institucionalizirani zasebni interese. Pri nas je podjetnih malo: stimulator je »Zgodovinski« — večanje družbene lastnine in tako rast splošne blaginje...

M. P.: Pred kratkim sem bral, kako so v neki tovarni delavci pokradli skoraj trideset ton klobas in podobnih dobrot. Resno sem se razžalostil, kajti jaz si družbeno lastnino predstavljam tako, da delavec doma ukrade klobaso in jo naskriva da med druge, ki jih dela v tovarni! Družbena lastnina je prva uresničitev nesistemskega načrta, prva uresničitev paradoksa, logike atoma. Osvojava imaginacijo. Presega podjetništvo, ker je čista produkcija. Tisto glede denarja se razrešuje tako: je senca produkta. Več je produktov, prijetnejša je senca. Izvoli kupovati, če te to zanima! Slej ko prej pa je treba priti na žgoče sonce!

M. K.: Ali smo v tem začaranem krogu blagovne proizvodnje s svojim samoupravnim modelom danes res še realno konkurenčni? Ali lahko z njim uspešno nadomeščamo dobičkarako logiko blaga, oziroma: ali je mogoče po eni strani živeti po kupoprodajni pogodbi (odtujitveno razvrednotenje človeka), po drugi pa si obetati svobodnega (zase odgovornega) človeka — upravljavca samega sebe?

M. P.: Socializma si ne zamišljam radi brez blagovne produkcije. Mislim, da samoupravljanje deloma plačuje davek nezgrajenosti blagovne produkcije. Zdi se nam vredno upati oboje: da je socializem brez blagovne produkcije možen in da hkrati ni možen. Spet je na delu božji volkec, ki se skriva v sipki pasti: za zdaj kapitalu ni potrebno igrati zverine, ki dirja sem in tja in se trdo bojuje za preživetje. Lahko je skrit, sari-

(7.) Mislim, da se v devetdesetih odstotkih v svojih najbolj svobodnih odločitvah v civilnem življenju obnašamo tako, kakor bi si sovjetska oblast samo želela, v preostalih desetih odstotkih pa si lažemo, da smo Zahod.

turni skupnosti, ampak je račun, hitre besedne zmage namesto resnice, kakor pravi Laibach, sebičnost... Omrtvičeno gospodarstvo s kulturnim sistemom, ki je dediščina naše etatične duše, je dobra osnova za korenito zavračanje. Nemška kultura po Nietzschejevi kritiki, da Nemci nimajo kulture, ni propadla. Mislim, da ne bo propadel slovenski narod, če zdaj rečem, da imamo zanikro ekonomijo in slabo kulturo, še posebej ne bo propadel, če to rečem jaz, marginelec. Pravim pa zato, da po naključju laž o naši gospodarski superiornosti in kulturni nadmočnosti ne bi komu polnila prsni koš s slamnatim ponosom. Če neka kulturna vrednost ne pripada vsem Slovincem, nas nič ne opravičuje, da bi si to prisvajali kot narodno kulturo, raje priznajmo, da kulturne vrednosti pripadajo najprej posameznikom, ki so jih ustvarili dostikrat vsemu navkljub, v mizernih okoliščinah, ki so jim vladali enaki hlineži in govorili o slovenskem narodu in slovenstvu, so se pa za vokalom poživljali nanj. Tega, da mora nekaj pripadati vsem Slovincem, da bi bila to narodnostna stvar, se izogibamo, ker imamo tako naravnani družbeni ustroj, ki je enim dal kulturo, da bi drugim kulturo odvzel ali udušil. Navsezadnje vidimo narod kot vse Slovence le v funkciji plačevalca davščin in razglašamo zahtevo, da mora pripadati kultura vsakomur, da je to torej socialno vprašanje, za socialni sentimentalizem. Govoriti v imenu naroda!

(9.) Če neka kulturna vrednost ne pripada vsem Slovincem, nas nič ne opravičuje, da bi si to prisvajali kot narodno kulturo, raje priznajmo, da kulturne vrednosti pripadajo najprej posameznikom, ki smo jih ustvarili dostikrat VSEMU NAVKLJUB...

M. K.: Dobro. Toda, ali je v teh razmerah institucionalna kultura odločilni dejavnik pri spreminjanju vladajoče kulture v humano kulturno bitje (ta je vendar pogoj za socialistično, za samoupravno)?

M. P.: Institucije so sestavina sistema. Tako kakor je lahko sistem pristranski, da enim odpira pot, druge pa blokira, se obnašajo tudi ustanove. Vulgarna se mi zdi teza, da je institucionalizacija kulture škodljiva, ker da so ustanove toge in ne vem kakšne še. Takšne so slabe ustanove in če nimamo izkušenj z boljimi institucijami, je to samo mera naše kulture. Če se vrnem k prejšnji temi, trdim, da nacionalna institucionalizacija ima značaj omejevanja, ker je preveč povezana z državo oz. politično hierarhijo, ker zahteva odvisnost od vladnih fondov oziroma od davčnega sistema. Tak način pretvarja prispevnostne stopnje v davčne stopnje, kulturne skupnosti pa iz ustanov socialno opredeljene politike, ki naj napravi prodor pri »uporabniku«, t. j. kulturno zapostavljenem segmentu naše družbe, postajajo samogovor narodnostne nedotakljivosti. Ne preseneča me nekoliko osorno zavračanje očitkov o pristranskosti kulturne politike, češ da je nacionalni program nedotakljiv. Kolikor vem, se me drži glas provokatorja in neke vrste nacionalnega nihilista, ker sem na kulturnem plenumu OF zahteval, da iz nacionalne kulture napravimo racionalen sistem, ki bo slonel na socialnih opredeljavah. Razumem tudi to, da gre za dva pristopa, ki se sovražita, tako da so verjetno osebne antipatije samo proizvod dveh antagonističnih pristopov. Zmaga nacionalnega nad socialnim seveda pomeni, da bo težnja po koncentriranju kulture v ozkih slojih in v središčih vedno močnejša, da bomo plačevali davek slovenstvu za reprezentativno kulturo, ki bo predvsem izbrana in za nas, navadne smrtnike, nedotakljiva.

Za ilustracijo naj samo povem naslednje: povsem razumna je zahteva, da je za normalno distribucijo kulturnih dobrin potreben prometni sistem, ki bo omogočal večjo mobilnost prebivalstva. Nič hujšega! Nacionalnemu duhu se je spod časti ukvarjati s prometom, čeprav je precej jasno, da spada mobilnost in javen promet v temeljne kulturne ustanove, ki onemogočajo socialno razlikovanje na relaciji vas — me-

M. P.: Če rečem, da slovenski narod ni ogrožen, tvegam, da me razglasijo za nacionalnega nihilista, ker ne trobim v isti rog z drugimi. Če rečem, da slovenski narod ni ogrožen, ker so znamenja, da se njegova asimilativna moč povečuje, me bodo imeli za arogantnega nacionalista. Če rečem, da ima slovenski narod vsiljene advokate, me bodo imeli za podpihvalca. Če rečem, da je mogoče graditi trden položaj in neodvisnost slovenskega naroda v okviru ustavnih opredelitev, me bodo imeli za navneža. Če rečem, da je prihodnost slovenskega naroda odvisna od revolucionarne preobrazbe, v kateri igra najpomembnejšo vlogo delavski razred, me bodo razglasili za stalinističnega, prolet-kultovskega tepca. Ali sem potemtakem sploh še lahko Slovenec? Mi zaradi vseh teh dvomov ne bodo prepovedali govoriti o slovenskem narodu? Jasno je, da sem izdal nacionalno stvar. Če sem za ljudi. Če sem za tak sistem, kjer se Romi ne bodo skrivali v Slovence, ampak bodo imeli tudi kot Romi svoj ponos, slovenstvo pa ne bo krinka za preživetje: človeško, ne Slovensko.

Ljudje so napravili iz nacionalne identitete nekaj, kar je v njenem direktnem nasprotju: namesto da bi se v njej počutili res človeško, osvobodjeni prisilni in neiskrenosti, odvisnosti od vodij in države, jo jemljejo za blažilo svojih eksistencialnih ran, izkoreninjenosti, ki temelji na socialni, socialno-ekonomski izkoreninjenosti oziroma marginalnosti. Te identitete, te vsiljene značke z lipovim listom ne želimo nositi. Nacionalno v tej vlogi, protiosebni, pogromaški, me prej žali. Značilno je, da so takoj po objavljenem fotorobotu Palmejevega morilca na Švedskem prijeli dva Jugoviča.

Množična razdraženost išče tujce in če je to po naključju »etnično čista« skupnost, jih najde med svojimi ljudmi. Začenja se produkcija geta. Tradicionalni zapornik geta je slovenski umetnik, ki je prisiljen razviti solidarnostno čutenje do drugih izobčencev. Bolj kot vzvišena rasa in izbrani narod me privlači narod izobčencev. Kako je mogoče biti Slovenec kot izobčenec iz slovenstva?

M. K.: Si tudi član Katedrinega izdajateljskega sveta in njegov ex-predsednik. Kaj naj bo Katedra, da že enkrat bo? Misliš, da je takšna, kot je zdaj, potrebna?

M. P.: Mislim, da nisem več član Katedrinega izdajateljskega sveta. Kot bivši predsednik imam samo izkušnjo, da svet pač ni za svetovnanje. Mojih pripomb ravno niso sprejemali, tako da so verjetno tudi zdaj nebestvene. Toda najprej naj Katedra bo. Nisem ravno navdušen nad takimi obsežnimi objavami 120. dni Sodome, ker je to nikakršna informacija, veseliilo pa bi me, če bi bilo v ospredju kritično spremljanje dogajanja v Mariboru, napisano v zanimivem študentskem jeziku in s študentskimi stališči. Katedra je pomembna zato, da študentje ostanejo pismeni.

M. K.: Vedno je konec: kaj misliš, koliko bo ta najin pogovor pomenil?

M. P.: Sprašuješ marginelec, kaj pomeni pred sodbo Slovenskega naroda?

M. K.: Torej...

Se zanimal: Marko Klasinc

(11.) Ljudje so napravili iz nacionalne identitete nekaj, kar je v njenem direktnem nasprotju: namesto da bi se v njej počutili res človeško, osvobodjeni prisilni in neiskrenosti, odvisnosti od vodij države, jo jemljejo za blažilo svojih eksistencialnih ran, izkoreninjenosti oziroma marginalnosti. (...) Množična razdraženost išče tujce in če je to po naključju »etnično čista« skupnost, jih najde med svojimi ljudmi. Začenja se produkcija geta. Tradicionalni zapornik geta je slovenski umetnik, ki je prisiljen razviti solidarnostno čutenje do drugih izobčencev. Bolj kot vzvišena rasa in izbrani narod me privlači narod izobčencev. Kako je mogoče biti Slovenec kot izobčenec iz slovenstva?

**ANDREJ
LUTMAN**

Beseda z njim, ki je od leta 81 iz Idrije. On, ki je samozaložil pesniško zbirko **OPISOVANJA** in v nekem intervjuju preroško najvil: beseda je konj in konja se ubije in eventuelno poje. Zmagal (le kaj je to?) v zgodbi o Filipu in Problemi. Se rodil skozi številne družbene uspehe...

Je sladdo zadovoljstvo:
TEKST: Morda se bo komu zdel tekst nedodolčan. Če se mu bo, ima vsekakor prav! Torej: Pisat sem začel nekako malo pred vstopom v osnovno šolo. Kupil so mi bili Prvo berilo. Gledal sem bil v črke. Hotel sem pisat. Začel sem bil s prepisovanjem. Vsako črko sem bil prepisal in istočasno vprašal, katera je. Ko mi spomin in prepis nista več delala kakšnih posebnih težav, sem si zmislišleval smiselne povezave med črkami, in nastajale so mi besede. Imel sem problem. Črke, ki sem jih bil sprva prepisoval in kasneje zapisoval, so bile male in velike pisane. Te črke pa se povezujejo s taktir čudnimi zankami in vijugami in teh zank in vijug nikakor nisem obvladal. Zato sem si izmišljal svoje, da sem lahko sestavljal besede. Pa nisem bil zadovoljen. Spraševal sem okoli sebe, kako je prav. Odgovorili so mi bili, da bom to izvedel v šoli. Komaj sem čakal, da pridem v šolo. (...) V šoli so me do potankosti naučili uporabljati zanke in vijuge. Pravi užitek! Potem pa so se začeli nareki, opazovalni spisi, skrajšane in razširjene obnove, razni prosti spisi... in jaz sem pisal in nekako tako počnem še dandanes poleg različnih prošnj, pisem, listkov, kaj moram kupiti v trgovini, dnevnik, ki ga ne pišem več; dalje: izpisujem lepe in manj lepe stavke iz prebranega, prav kakor so me bili naučili v šoli. In prav s ponosom moram reči: pravi užitek. Poleg tega, da pišem, počnem še marsikaj drugega: spim, govorim, se sprehajam, drkam, jem, kuham, fukam, se smojem, pridim, pijem, jokam, kadim, štijem, brišem prah, gledam, serjem, poslušam, se poljubljam, potujem, žuram, čvekam, ..., da kar ni za naštevati. In ob vsem početju moram zatrditi: pravi užitek! kot zna biti življenje res pravi užitek z vsem početjem, ki sem ga zmožen in se mu predajam, he! In vse je prav krasno isto - isto; takó! Prav moram poudariti: ni je razlike, ni jih višjih ne nižjih nivojev med vsemi temi početji; takó!! Še malce pozornosti: Andrej Lutman

ANDREJ LUTMAN: ZA SLÓ, S.L.O. IN VENCE!

M. K.: Si hudičovo razcepjen. Ali: v tvoji pisavi najdem celega vraga. Postopek, ki to sploh omogoča, je hkratnost ubesedovanja predmeta in ubesedovanja tistega, kar ubeseduje predmet. In neskončna prepletenost; in seveda rezultat: neskončen zaplet. Kako zdržati takšno razcepjenost, shizofreničnost?

ANDREJ LUTMAN: Hudičovo krasno si povedal: »Postopek, ki to sploh omogoča, je hkratnost ubesedovanja predmeta in ubesedovanja tistega, kar ubeseduje predmet.« Lahko ti zatrdim, da na podoben način pišem. Vse, kar sem, je material, ki ga mi je potrebno zgnešti, zbožati, zaplesti, razcepiti, fukati... v neskončen zaplet. Naj omenim, da ne sledim svojim postopkom pisanja, zato si dovoljujem uporabo tvojih besed, ker z lastnimi (v ta namen) ne operiram. Še nekaj: pravi užitek je (z)držati takšno razcepjenost. Odfukam dolgčas.

M. K.: To pomeni, da realizacija (zapis) hkrati odpravlja možnost?

ANDREJ LUTMAN: Ne vem, kaj točno misliš s to »možnostjo«. Razumel sem takole: Istočasno, ko se sproži postopek realizacije, je evidentno, da možnost zapade, vendar samo dotlej, dokler postopek tako postopa. Možnost je fiktivno dejstvo, ki je z nobenim postopkom ni možno odpraviti. (Vsaj jaz ga še ne poznam.) Istočasno poteka naslednji proces: impulzi možnosti, ki sprožijo postopek (realizacije).

M. K.: Kaj meniš o literaturi kot predvsem avtoterapiji?

ANDREJ LUTMAN: Kdor potrebuje literaturo predvsem kot avtoterapijo, mu lahko želim le čimveč zabave.

M. K.: Koliko te zanima družbeni odmev pričujoče proze, se pravi njena preglednost v sporazumevanju z bralcem?

ANDREJ LUTMAN: Ja, se mi dogaja, da kdo moje tekste prebere, pa mi kaj reče, napiše. Popolnoma dovolj. Sicer bom pa tako ali tako še pisal.

M. K.: Koliko je »filozofije Nepristopnega« v odsotnosti Ljubezni, Fuka?

ANDREJ LUTMAN: Za Kristusov kurc! nimam pojma. (Sigurno pa se še lahko zapeljeva na ta račun.)

M. K.: Pa še nekaj. Kaj ti nič ne pomeni biti Slovenec?

ANDREJ LUTMAN: Malce provociraš? Torej: sem še Slovenc, poroka putana! Pa saj si gledal »Krst pod Triglavom«, pa saj si tudi ti Slovenc? pa saj... Pa še nekaj (morda že poznaš, mi bo pa kmalu izšlo na bedžih):

Za Slovence:
sló, S.L.O. in vence!

Spraševal: Marko Klasinc

SREČANJE

Spet začnem z začetkom, ž njim. Pravim/trdim, da naj se izogiblješ travnatim prevlekam zelene-ga, sivaga, cvetočega snega, naliva ovc. V detelji zajčjih, ptičjih žvečkov in nepravlega ivja, srebrne trepalnice, pa čeprav je moja edina zmožnost svetovanje, nezbrano ponavljaj redkovekmje dobljenega. IN IZMIKANJE. Nosim se, o! težja pozabljene, a ne zbrisane trobante, zlatoblede in tuleče. Imenoval se bom nepristopni. Zatorej mi ni potrebno tožiti se po že doživetem nošenju in obnašanju v porumenelih okosteninah stavbe. Dolga vrata, hodniki prepolni plastičnih tjuinov s klimajočimi kljuni. Vsesam se in le tako (verjetno bi tudi ne tako) lahko stopam skozi stene, tekam po strehi, poskakujem čez lijak in osrana straniščca. Obnavljam, da se lahko spominjam, in dopovedujem si, da se le spominjam. Ni mi dana mimikrija marjetic, le poslušaj za pretekanje in hohotanje/bohotanje ocirkov: secesija mustanga, spreminjanje pijanih kometov odketanja, preproščina mrtvih gosi. Imenujem se Nepristopni, da sem spominjan. Tudi ti si vmesena, breztelesna pohota. Moram te tako imenovati, prijatelja januar-skega neba, hoje v temnem snegu obsesije.

Ne dá mi miru herbarij izkušeni. Četudi nisem stal pred prestolom pravice, ne hilini vedoželjnosti; pravim si: nadaljuj in ne prepust se govoričenju. Kot da je odleglo sedem tisoč novej jajca v zmrazovalno skrinjo. Za jutri, morda še danes odidem in ne zapustim roževinaste skorje. Skrčim se, žulkam prst, palec na nogi in spet prisede, se stisne obme blagi Zvenčezor in si zaželim pogovora. Svetóst, kaj naj ti rečem? Da nimam besed? Da se mi ne ljubi prenašati tvoje bližine? SE IZMIKANJE. Ne bi odleglo, kot ne zalezje martinčkom škarpa in opoldanski počitek sonca, pač jih moraš poloviti in razpoloviti: tja rep, tja trup. Marš! Straň! Odrinem ga. Z roko, z rokama, z nogo in še bliže se stisne, topleje. Nočem prenašati, kódo mi naredi stik z drugim telesom. Ne maram se dotikati stark, otrok, žensk in mumij. Ti dotiki s takimi telesi me vržejo v nevaležna razmišljanja o dotikanju. Zahtevam pa si prepredanje ustnih/ušnih, zadnjičnih/vrhnih, svojih/tvojih niti, in: Dovolj! se zavem, da mi je sproviral/sprojeciral pod svoj plašč nenarejene nedolžnosti.

Zmedenost, oblika trojambornic, kaj me begaš? Hodiš k meni, ko potrebujem zbranost. Ne begam te jaz. Sam si se zmedel. Bee! Presedaš mi. Naženem prestrašim te, ko ti povem ime. Ni potrebno. Imenuješ se Nepristopni. Prestrašen si zaradi mene. Ha, zaradi tebe. Sicer pa se le imenujem tako. Ne veš pa mi imena. Imena, ki mi je vžgano v del sveta, ki ga ti nimaš. Ime, ki sem. Vem tudi to ime. Ni pa, kar si misliš. Torej me hočeš še plašiti? gost lupin. Nisem gost lupin, ki plašiš, a nikoli ne predre jajca, oklepa želve. Misliš črva sladkojedega? Tudi jaz se imenujem Nepristopni. Ne!! Ne moreš, ne smeš. Kje pa je potem del sveta, samo moj del sveta? Še vedno ga imaš. Prav tak je kot vedno ga varuješ in veruješ vanj. Morda je bliže. Toda ti veš zanj, veš za ime, za svet. Ni več moj, ker je le ime. Sicer pa lažeš. Kujon zajeban, kmalu bi se ti sesedel v naročje kit in omehčanih kosti. Ne veš mi imena, čeprav se enako imenujeva. Samo jaz vem zanj, zame. Motiš se sicer ne najbolj. In hotel si me prestrašiti. Napačne besede izbiráš. Lahko se imenuješ, vsak se lahko imenuje, vsak lahko pove ime. Daj, povej ime! Nočem. Če ti povem ime, je konec. Česa? Besede, imena? Mojega sveta, da, mojega sveta in zato ga ne izveš. Saj ga vem. Pa tudi ime nima več moči. NE IZMIKAJ SE! Misliš: ime se izreka in zasolzi smeh, prisli svet in nič k plavanje v mineštri. Haj, Nepristopni. Ime, tvoje ime je Zvenčezor. Toda tako se imenuješ ti se tako imenuješ ti imaš tako ime si rekel, imenoval si se me, mi ime.

Nepristopni/Zvenčezor postajava, postanem pred neprepustno steno. Kot bi bila vedno/za zmeraj skupaj in jaz ne morem skoznjo, vanj.

JAMRANJE Z EPILO-GOM

Kdaj se bo vse to končalo? Saj vem, da ni lepo do mene, da že takoj poprimem za konec. Pač nanese. Name se sprimejo vsi nerjavječerdeči žerjavi, ki jim je podlaga sivo, jalovo nebo. Zabrnijo in odbrnijo.

Dolgo (morda preveč odlaganja v dolžini) že začenjam. Sam sem, tako fletno sam, in že mislim na vse, ki (kar) jih poznam, ki (kar) jih nosim v bisagi skomin. Navežeš se: kot na ljudi, kot na špago. Od laganja mi je ostal le grozen občutek nemoč. In moram se spominjati, da ostajam na istem. (Ali pa prestavim v tretjo.)

NAVEZA:

Vedno je posređi ženska. Tista ženska, ki ima imena, mnogo imen. Ni za naštevati. En drobec, ozek hribeček v treh gubah. Ko z roko tacam in (se) gladim po tej sveti koži, sveti pod posteljo svetilka in tedaj mislim, da se mi večnost približuje z vsako poro, ki mi je dana na ošlat. Pač hočem živeti v teh časih in za take izlete rabim oporo in, ha! smisel, ki zakrije resnico. Da ne bom tožaril o jokanju in tlačih nevoščljivost, ki mi šprica navkljubvsemu. Da razložim: jebe (naj) se mi. Pa za karkoli. Magari za to potepanje, potepavanje; po tepih skočim in gank.

Ne gre mi najbolje. Vem, in mi je vseeno, samo da končam. Ni mi jasno, kaj pravzaprav hočem. Nuja, ja, ja, nuja pa je. Nuje in muje. Preslabo. Spet, metafora mi je rešitev.

METAFORA:

Zračnica. Mlahava v nikoli pometeni kolesarnici. Kar naprej je treba tlačiti! Z nogama, z usti. Rajši imam usta. Manjša so in v njih je prihodnost. Nabito črevesje, ja. Torej: z usti tlačim zračnico. Sprva nerodno. Zoprno okus po povaljani kovini, pa premočna svetloba mi bode v oči, pa zakaj bi popihal in tlačil? Vse prehitro. Tako skozi prvo oviro, ki je ventilček. Ne pljuča. Pljuča so vedno polna in pripravljena na izdih, oddih kam stran ali v zračnico. Sploh ne trzne ta zračnica. Niti po pari spustih na zmožnost, da je zrak tlačljiv. Pa me niti ne prizadene prav močno. Resda bi mi bilo ljubše, če bi malo poskakovala, hrzala, sopla — oplal! sopla pa ne. Toliko moči še nimam. Pa še na žensko bi mi potegnili. Imam pač tako predstavo: ženska sope. Ni kaj. Zdaj je posređi zračnica, ženska morda v terek. Ali za konec tedna. Tedaj sem pa res sam in se mi zahóče. Tudi zajóče mi kurc, ja, prav mlo zaveka. Bodi dovolj! Zrak obvladam. Res. Žensk ne najbolj. Spet. Nisem kurbir (brez zveze), sem pa močno pihnil v ta nagajiv ventilček in (saj je že spet čas) zračnica se zgane in mi naredi malce veselja, ko splaši prah, da popleše par centimetrov nad tlemi. Ni najboljše. Mislim sem: zračnica mi naredi s svojim premikom veselje. Nikakor pa ne prah, ki se mi sesede na pogled. Pa ne na prvi pogled, niti ne na zadnjega, ker ne sodim prestrogo, sploh pa ne gledam, ko uporabljam usta. Čudim pa se skoraj ne več. Vsega sem vajen. Tudi prahu, in ženski, ki ne stokajo, in gankov, in tepihov na katerih so se sončile ideje o spočetju nečesa, kar naj ne bi bilo vseeno.

Zgleda, da ne bom kar tako lahko končal. Preprosto, kot so preproste (menda) stvari in tvari, ki so (bojda) večne. Preprosto prepogosto končal.

Zračnico sem trdno držal, kot bi se bal, da mi splava nad glavo in zasimulira svetniški sij. Vedno lažje sem pihal. Zračnica je dobivala sunke zraka in postajala obilnejša, grozeča. Malce pretiravam. Ni bila grozeča, le grozeče se mi je približevala. Tudi malce dvomim v vse skupaj. Predvsem v to pisanje. Kar izmika se mi. In si dajem moralo. Malce blesavo vse skupaj. Malce. Se dajaj za moralo. O—oh!

Piham, skoraj sopem. Ne grabim več za ventilček, na katerega bi bil že skoraj pozabil, pač pa za gumo, ki tvori zračnico. In tlačim. Mnogo zraka sem že spravil, nekako vskladišči vanjo, tako da pozabljam, čemu sploh ne nehaj? čemu še pihaj? da mi brziga potne kapljice poti, ki sem jo presopihal. Pasal bi mi špric. Ko bi imel na dosegu ust še kaj drugega kot ta ventilček, ne verjamem, da bi mi uspelo se odtrgat temu početju. Prav zaskrbljujoče mi zmanjkuje sapa. Nos imam razžarjen, kot so razžarjeni začetki in konci dnevov, ko zarja veje nad zarjaveljimi žerjavji. Hu, kakšna izpeljava. Kdo bi si mislil. Seveda, ve se. Vse je hitelo sem. Neizbežno. Pa sem upal (kar že ves čas počnem), da bi bil lahko še nekako zasukal, zaustavlil vse skupaj. V zračnici sem. Ja. Prav v zračnico me je vse skupaj zaneslo. To vse skupaj.

Za manj se skoraj nisem mogel zmotiti. Skoraj rajši bi sploh ne začel in bi tuhtal le še o koncu. Zdaj pa ni vse skupaj tako preprosto. Tudi časa ni, ne trudnosti. In zaskrbljen sem. O sebi vodim skrbi. In preskrbljen? S čim? Imam: sposojen pisalni stroj in podarjen pravopis ha, nakraden papir, skoraj prazen kozarec vina, ki mi je ostal od včeraj, pravzaprav od sinoči, ko nisem pisal. Morda bi bil že včeraj moral končati, pa ne, da šele danes, zdaj začenjam. In hočem, da mi zašiba. Da bo že enkrat preč to skrivanje za izgovori, za blefom. Kar moram prestativ v tretjo. Tako mi ne gre več. Ne na kaj, pač tako, preskrbljen.

V TRETJI:

Struga je čakajoča vrtincev samevala poleg obritih gričev, zmznjenih pogledov dreves. Pač vsak bi lahko odšel po bregu, pohodil plastične pelargonije in zaključil let regratovih padal. Voda se je zadrževala v daljnih oblakih, s peskom posutih. Podrti hrasti in večno cvetoče tunike besed, žareče v duplih kresničkih pribežališč.

Negibno in trepeče je Grzin spremljal mlo ščeganje vetra, misleč, da prihaja iz zahodnih prostranstev. Nato je poskočil in zaokrožil z nasmehom ustnic. Približeval se mu je Hornik, stražar peščene ure.

»Zakaj se nočeš odreči se! lastni lepoti?« mu je dejal s privedignjenim glasom (bevsjakóč glas psa s činom podporočnika), da je Grzina stisnilo.

»Odrečem se ji, ko boš obrnil uro in nehal pripovedovati, da je sipanje peska večnost. Že zdavnaj se ti je sesedel in usmradil.«

»Saj veš, da sem samo stražar sem, veš, in komaj utegnem priti semle, le.« je odvrnil in z naglo kretno segel v jerbas, ki ga je imel pokritega z žensko ruto. Spet ena ruta umrle ljubezni. Pred Grzinovima stisnjenimá vekama je zašumel papir, kot šumijo narasle reke in Hornik je globoko zajel suh zrak.

»Poglej! lej.« je skoraj kriknil. »Zopet sem nekaj sem našel. Bilo je še temno je, ko sem se sprehajal sem se okoli ure in zadaj, zdaj bi lahko rekel tudi spredaj lahko, našel tale, le list. Pesem je na njem je.«

Grzin je odvrnil podle figure zaprtih očel in se zastrmel v črke, ki so še vedno plesale, se grabile med seboj, zakrivljale zločin, da sonce ni več svetilo na jugu in Grzinove stopinje so se poznale še tisoče let.

Hornik je začel brati:
*«smet groznega laka
met gramoznega oblaka
vedno se siplje pesek
v dnu sem sipa, pes
let šin, pet višín
po ukane in uhane...»*

»Prenehaj! za smrtni pisk vlaka, prenehaj.« je skoraj proseče dahnil Grzin, mu iztrgal preperel list, s prezirom zrl v roki, ki sta mečkali in trgali, ko je nenadoma prenehaj. Močnejši in močnejši je postajal oster vonj po kadilju, morda le gorečem stenju in se širil in vtiral v njuno obleko, jo razdevičeval in hačnenjal kožo. Sprva sta stala v nerazumevanju. Nazrenila je prva bomba, predrla in

razsekala izsušeno strugo, nato še ena in izza sonca so se pripodili rdeči in temnozeleni zrakoplovi.

Hornik je zvito kriknil, odkril jerbas in zamahal s pisano ruto, ko je Grzin previdno pregledoval prazen jerbas dobrotnika in si zaželel kruha in robidnic, ki so rastlinice žalostnih medvedkov in pohlepni lovcev na dojenčke in zlatih sojenic in brejih kresnic.

Iz bližajočih se zrakovlovov je curljala voda, se stekala v razživelo strugo, spodkopavala bregova in odnesla drugo bombo, ki je eksplodirala nekje v zahodnih prostranstvih, kjer ni peska, ne robidnic, le veter zavija in prinaša častihlepje in poslušnost, zvonič se zamaje in oznanji mrak, zapove dnevu, da se spusti k tlom in tedaj drevesa popasejo travo, in včasih ob takem dogajanju Termaja zagrabl močan prisluh.

»Sedim v naročju tople stare mame.« je pripovedoval Grzinu (Hornik je še vedno mahal), »poslušam zvone, ki pravijo: Pridi k nam, prid k nam... Veter mi nateguje ušesa in opazujem klicu predane ljudi.«

Grzin ga je motril s pozornim očesom, ki ga je ustavljal na težkih čevljih, ga dvigoval po hlačah iz grobege, rjavlega blaga, in Grzin si je poskušal pridobiti tudi drugo oko, ki je spremljalo gradnjo in obnove razsutih in požganih hiš, ki so se spet podirale in obnavljale; tako zanimiv se mu je zdel Termaj. Oko, nepokorno levo oko pa je še vedno zrló v toneče ladje zmesarjene mričiče sušče gozdove usahle device.

»Zategli, otožni navepi.« je nadaljeval Termaj, še vedno loveč sapa, ki mu je pobegnila v teku pred sencami zrakovlovov, »mi napoinjo telo in roki stare mame postaneta moja last. Z njenima nogama sledim ritmu, pogladim se po njenih lašeh in spominjam se, kako sem si rojeval očeta. Kot da je vse pripravljeno za svečano predstavo.«

Besede so se senčile, mešale in iz Termajevih ust je žuborel potoček kristalov, ter se zlivaj v dročo rekó, kjer se je poigraval s kamenjem in gladil ostre vrhove severnih gora. Hornik je zapazil goste jate bežočih rac, ki so se izmikale bližajočim se zrakovlovom. Prenehaj je mahal in zadelo se mu je, da je storil napako. Pogledal je za Grzinom, ki pa ga ni mogel odkriti. Tako se je napotil proti kraju, kjer je padla bomba. Za sabo je zasilšal sopihanje, ozrl se le in počakal Grzina, ki se je plazil k njemu.

SVEČANA PREDSTAVA:

»Me zalezuješ me?« ga je vprašal in se nasmehnul. »Naj ti povem naj, da me ne moreš doumet me, ne ugotoviti, kaj počnem kaj! Kaj imam v roki imam, pa tudi ne ugašeš, pa ugašeš.« Pomočal je. Izbiral je besede, ki bi prepričale dvomnost. »Kakor kaže bo vojna bo. Potrebno je dobro proučiti vse dobro, kar lahko koristi lahko.«

»Vojne ne bo. V roki ima... Glas Grzina se je začel izgubljati v šepetu množice, ki se je zbrala na trgu, kjer je na odru stal Temaj in govori.

»A čutiš te besede? ki izginjajo v gluhobo, v jasno nebo, po katerem drhtijo na hrbtu plavajoče ribe in rože, ki se odpirajo samo v barvi neonskih luči. Ti dišijo tako blágo, bodro kot starke, in zrakovplovi? Da ne bi slučajno planil v grozo nad mehko kuhanimi jajci, kajti nujnost je laž. Namernost, ko se nočeš več gledat v skrušeni skodeli misli, da prosiš, jamraš. Preveč je vsega. Preveč. Preveč. Preveč zaletavanja, hropenja. Ni najbolj smélo in preprosto pogrniti tepih si čez obraz in pustit, da cukreni ptiči skavsajo vzorce in franže, ki si jih dobil v dar, ko je bila še svetloba, ko so po obrazih odsevali črčki daljnih eksplozij in nisi vedel. Nisi vedel. Vse bi rad naenkrat, kot nujnosti. Beda veselja je v veselju nad njim, nad njimi, ki nosijo v rokah celice z bodicami, da zrastejo v velike sohe, da se pokrijejo z narejenostjo. Slutiš blef? Kaj boš? Zateglil gumb na hlačah, da ti odpade? proslil ptiče, naj nehajo? za svetlobo naj nehajo! Naj nehajo! Nujnost?«

Prav tako je govoril. Množica je valovila v razdraženosti, v petju so se klicali med sabo nažrti, razžrti želodci in vpahla pljuča. »Veselo je vse skupaj.« je pomislil Grzin in skočil v škap. »Malčk mrzle vode še, da stopi to soparo to okoli,« je rekel in metal mokre curije po belo prepleksanih stenah. Jerlena je mesila kruh. S korcem zabele je polila pelargonije na oknu, da bi komarji ne hodili več strahit sosedov. Strah jih privablja, ki strahšijo in sesajo mirne ure po pojedini, ki je v teh časih malokdaj možna.

Pod hrastom, ki skriva v krošnji čudne luči, je poživžagal, poživžagal, poživžoval; skratka Hornik. »Morda mi danes odpre mi. Morda mi naznani morda, da morda ni zaman moje početje ni, in se bom lahko razkomotil med tistimi cvilečimi mišicami in mišnicami, se bom,« si je prigovarjal. Ves je bil štman, še pogled je razkrival nekakšen voknohod. Kot zrakovplovec je zrl na korenine hrasta, ki so orale med nogama in peskom. Malce s strahom, malce s ponosom.

»Ja, ja takó, aha.« S cmokanjem in grgranjem, ki spravlja sojenice v zadregu, je Grzin poležaval v škafu, okoli njega. Cuzájje je opletal s štrci, z nogami, z rokami, s telesi, da je kvas v glavah množice opravljal svoje delo.

Nato so prihurmeli vodenoglavci. Z velikimi bisagami so si dajali dušika, kot glavami velikimi. Tudi kamor ni nesel pogled, kamor niso prispele tipalke ušes, so se bili ogorčeni boji za prostor, za glave. Statistično je pet elementov valujoče inu šumeče množice sprejelo enega vodenoglavca s pol bisage, na pogled pa je prišel en element na tri poskakujoče bisage. Poskakujoče bisage, napolnjene z željo po idealnosti, in velike ogromne kante vode so sestavljale barikade.

»Kaj takega pa še ne!« bi skoraj kriknil Termaj, da bi se Jerleni sfilžili roki v medlo župico, ki jo je božala, kot peki v času naslade vonjajo kruh.

»Teško je istočasno trdití dve stvari, zelo težko. Včasih pa ti znese, te znese v vrtinec blagozvenečih orgel in našrtih svetnikov. Tedaj se sprosti svetloba, ki ji je cilj v smehu, blefu, jamranju,« meni Termaj.

»Jaj nič, jaj, spet nič, jaj spet,« se ni mogel potolažiti Hornik. Odstopical je v patosu balerine po dišečih jasad vijolic. V roki je nosil zarjavel vijak, ki je odpadel urí, ki ji je služil.

EPILOG:

Nič ne pomaga. Plavaš, grizeš, vedno sem na istem in enem, na enem golem obrobju, ki ga ne boče biti konca.

Mislím, da so vse črke okrogle, pravzaprav so okrogle vse možnosti, ki so zaobsežene, zaokrožene v črkah, ki krožijo za oblaki, krožečimi po sivi, mlačni strehi morja, se dviguje v slap vnebohoda kamnit stolp. S scefiraními, spróti pogoltnjeními kriki alg je vsídran, zasejan v meglo. V nedrích vsakega oblaka se podojí, da kljubuje samoti. Počasno padanje presunljivih, kot golobradi kontrabasi presunljivih strun se pospeši. Ječijo v slutnji vračanja, kroženja v razdrapanih nagrobnih kamnih, ki bodo ostali nepopisani.

Táko je vse skupaj. Prav nič mi ni za to natipkavanje. Natepavanje. Mežnarjev dolg. Tudi sam sem dolžan in dolg tja do dolov. Ne vem, če bom

kđaj karkoli poravnal, zravnal na tisto grenco, da bo res vseeno. Vsa poskusit? Ha! Za uničit se mi je. Za končat. Pa mi vedno nanesejo toliko ti in taki pregovori, očitki, da nekako ne morem. Taki zapiski, ki naj bi postali in postali nekaj vzdržnega. Ne, ne, zadržanega je še DOVOLJ!

INTIMA

Dobro moram pazit, kaj ji rečem po fuku. Tedaj je moja iskrenost izredna, kot je izredna njena odprtost. Odprtost njenih nog in misli. Sprva odprtost nog in ena sama misel, potem fuk, in nato zaprtost nog z mnogimi praznimi mislimi.

Napolnem jo s spermo, zapolnem jo z iskrenostjo.

Prvič je zadovoljna, drugič ne več. Moja iskrenost ne ustreza njenim praznim odprtim mislim. Besede moje iskrenosti so grobe v vsebini in jasne, lepe v kratkosti. (Moja kurc ji ustreza. Samo

po velikosti, ne po trajnosti. Moja iskrenost ji ne ustreza.)

Tako moram vedno iskat zamegljitev mojim besedam iskrenosti, da njene prazne odprte misli postanejo spet ena sama prazna odprta misel in spet fukava. Med tem poteče dovolj časa po postelji in nama. Prvič zato, ker velikost mojega kurca ni trajna, drugič zato, ker potrebuje mnogo megle v svoje odprte misli, da ji ostane ena sama prazna zamegljena misel in občutek trajnosti najinega odnosa. Zamegljitev pa traja.

In spet fuk in iskrenost. Po fuku sem iskren, ker sem vržen v trajnost trenutka. Samo klečim poleg nje in tišina je moja vrlina in vpraša: Kako si? in rečem: Vseeno mi je, in reče: Vem, in sva nekaj časa tiho. Ona razsope moje besede iskrenosti, jaz pa razmislim enost trenutka in mi je vse eno. Spet se mi hoče fuka.

Reče: Še bi fukala, da me ne vrže v enost trenutka, da bi trajalo. Dam ji tisto enost, da me navda z zadovoljstvom, da sem vseeno vse dobro opravil. To pa je njena igra.

Šele nato mi pade v misli, da so samo besede krive. Moje in njene. Nikoli ne pazim, kaj ji rečem po fuku. Prevzame me brezčasje, prazna jajca, zadovoljstvo s skepsó in vse to je idealno polje za zrast iskrenosti. Samo: nikar naj mi ne bo treba govorit! Zato rajši jaz najprej spregovorim in jo vprašam: A ti je bilo lepo? Ona prikima ali reče: Krasno. Včasih reče: Božansko. Jaz včasih pristavim: Samo škoda, ker mi je tako naglo prišlo in se v zadregi nasmejim. Včasih mi pritrdi, včasih pa reče: Saj ti ni; meni je prišlo nevemkolkokrat. Tedaj se oddahnem, tako zaradi zadovoljstva kot zaradi besed.

Potem sva nekaj časa tiho.

KATEDRA — LITERATURA:

»Z vsakim hitenjem izgubite glavo in sápo, s težkim hropenjem oznanjate odmik.«

Knjiga koncev (1. pomislek)

V deželi, kjer so polja in drevesa, padavine in temperatura, kjer kot gosta megla vstopite v še preteklo jutro in se kakor vi krog in krog vas podirajo novi objekti, naselja in pomeni, kjer še sveže sledi, ki jih izpustite v hitrem begu na delo, nekdo zasipa s črnim asfaltom...

Hu — še je že: Tugomer Zaletel, Andrej Lutman.

O poslavljanju
(Pred mitom — to je tisti del,
ki pove ... ki pove ... ki pove)

»... kajti z njima bo utihnila možnost, za njima čez nebesa visoko visoko majhni ali povprečni oblaki. Saj bodo špricnili: zdaj potem — zdaj pomen. Saj! Saj sonce je lahko tudi ventil iz božjasti; hu: še je že!«

KATEDRA — LITERATURA (2. pomislek)

T. Z.

T. Z. Rojen 1954 v Ljubljani, kjer tudi bolj ali manj stalno živim in delam. Trenutno razmišljam o verjetno največji neumnosti v svojem življenju — po vsej verjetnosti se bom odločil za status samostojnega kulturnega delavca! S pisanjem poezije se ukvarjam že dobrih petnajst let, vendar se moje ime v javnosti pojavlja šele zadnji dve, tri leta. Leta 1984 sem prejel nagrado Goran za mlade pesnike na natečaju v Zagrebu in izdal prvo zbirko pesmi z naslovom Nisem za. Objavljal sem in objavljám na radiu Ljubljana, radiu Zagreb, OKU, Studentskom listu (ZG), Poljih (NS) Imotski Krajini v Imotskem (tam sem objavil tudi nekaj aforizmov), v Mladini, Sodobnosti, Dialogih (tudi dve kratki prozi), in Mentorju. Sprva sem pisal zgolj poezijo, vendar v zadnjem času se usmerjam bolj v prozo in še zlasti v dramatiko in esejistiko, kar pa zaenkrat počnem še bolj za svoj predal kot pa za javnost.

ZAKAJ NI ZGNILO?

Prižigal si kadilo,
misleč da obstaja bog,
daroval si najlepša jagnjeta
v upanju,
da ti bo usoda poklonila vsaj še en obraz,
s katerim boš lahko pobegnili.
Tretja možnost je drobno lebdela nad polji,
njim pa je vzkliko ...
zdolgočaseno so ponavljali,
da SREČNO.

Z obupom si se zbratil,
smrt si v blodnjah vodil pred oltar,
na krošnjarskih sejnih,
si kraljevski nakit ponujal
in zgrožen si v ribniku opazil,
da tudi vladar plačuje davek.

Tretja možnost pa
je ledeno prše—
la po poljih.

ODMAKNI SE OD OGLEDALA

Truma sploščenih misli
se neobjavljeno kobaca
v smeri svetlobe
pogumni ptič
mirno pričakuje na čerih
in si dosledno čisti mlade krepilje
vozovi so polni raztresenega puha
ki ga veter
kot sajaste snežinke
odnaša preko čutnega

zeleno leze
vate leze!

Po črvih se grenko razliva;
topotanje se v sanjah razcveta;
prestrašeno rezgetanje celic
trga sivo mreno;
razpočila se bo
čas ji bo spolzel
— skozi mehka usta do zvezd —
do prašnega odpuščanja.

Odmakni se od ogledala
in svojo podobo preudarno
vrzi v vrtnec.

MANIFEST

Stopi na prste in poskušaj
kot zvedav otrok doseči zgornjo polico
zakaj nič manjša ni tvoja moč
kot sila tistih, ki te lovijo
misleč da jim hočeš ukrasti sonce.

Vrzi se jim v zobe in poslušaj
mlaskanje steklih gobcev
neslišno jim zdrkni v grlo
in ga napolni s svojo mislijo.

Izgubili bodo zrak in voljo
in zašibila se jim bodo koščena kolena,
pomodreli bodo v trudne glave
in spoznali, da so vse ovce zastrupljene.

TRETJA MOŽNOST

Ko so od nekod prinesli seme
in so ga s prefinjeno brezčutnostjo
potresil na plodno njivo,
se je kot mehurček razpočila tretja možnost.
Lahko jim le še vzklije,
ali pa zgine —
pobegniti več ne more,
kajti zdaj je zemlja vetru past.

In jim je vzkliko ...
Trdili so, da SREČNO

Ti pa sFz vsakim obrazom,
ki si ga vrgel v svet
bil manj kralj in bolj bedak,
z vsakim padcem v past
si bil mehkejši.

Tretja možnost je drobno lebdela nad polji,
njim pa je vzkliko ...
Brez posebnega ognja so govorili,
da SREČNO.

Popadal si že na vse obraze,
in prodal si svetu še zadnjo skrivnost,
ko si noč prebodel s pesmijo —

s kričečim hropenjem
si se prvič vprašal:

KROŽNICA

Krožnica dobiva razpoke
nit za nitjo tiho prasketa
skoraj nežno

le vsakih nekaj stoletij
vznemiri ptice rezek pisk

NE TOLAŽBE

Dvomljiv obstoj željene polnosti
se mi skuša zrinuti v zavest, skrit pod masko čudežnega molke
mi hoče zavozlati poti skozi noč.

Ne tolažbe! Potrebujem moč!!
Da raztrgam požrešno žival!!
ki je svojemu krvavemu poslanstvu zvesta
in pohlepno golta v svoji volčjosti.

V podrtih mostovih moči ne bom našel,
kajti misel se v žganju raztopi in izgine.

IN TO JE VSE

Ne glejte mi v zobe — volkovi izgubljeni
in si nikar ne mislite, da žrem ostanke
vaših ambicij in iluzij, katere ste izgubili
ob prvem resnem stiku s svetom.

Ne razmetavajte mi postelje — krvniki impotentni
in nikar ne iščite semena razlitega v popke
vaših mrzloritih žensk, ki so vam pobegnile,
še preden ste jih oplazili s slinastimi jeziki.

Ne obračajte mi žepov — siromaki izropani
in potopite upanje, da boste v njih našli
svoja ugasla sonca, ki že dolgo zaudarjajo
in nehoče izdajajo trohnobo vašega časa.

Ne stegujte rok proti mojemu vratu — klovni izigrani
in ne iščite načina, kako bi me utišali;
s pljunkom vas lahko podrem!
in blato vas bo zagrnilo.

Ne zastirajte mi oken — morilci v imenu ljudstva!
ne pojte mi posmrtné pesmi — heroji neizpeti!
ne silite me k molitvi — grešniki pohotni.
očistite si blatne oči — bogovi nepotrjeni!

pustite ime v parterju in si razdelite vloge:

volk, krvnik,
siromak, klovn,
morilec, heroj,
grešnik, bog.

In to je vse!

IN ŠEL JE V BOJ BOJVAT BREZ UPA ZMAGE (F. Prešeren)

Zorenje zavesti zaudarja po trohnobi
in očetoljubje je le krik pijanca,
ki sedeč na kamenju preklinja noč.

Ko bo jutro pretegnilo bele ude,
in bo opoj večera zdrsnil z odra,
bo iz suhih ust prišel le kratek stok.

Kje boste takrat s svojo zlato kočijo
BRATJE ???
Koliko se vas bo upalo pogledati v zrcalo?

Vaša ljubezen se bo skrivala za polkni,
previdno boste v kotu tleli do večera
in šele mesec vam bo vrnil ponos.

Ampak noči so vedno krajše
in pijanec se lahko vsak hip spozabi
ter vam začne metati resnico v okna.

In takrat se bo leden piš priprijazil v vaš kot
in vam bo z drobnim žarkom
raztrgal pajčevinasto zavest

BRATJE !!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

CD: POROČILO IZ GARDEROB DOMA SLOVENSKE KULTURE

Kot bivša (honorarna) uslužbenka, sedanja obiskovalka in bodoča oohajalka si upam trditi, da v organizaciji hostesne službe našega slovenskega (na žalost le bolj ljubljanskega) kulturnega doma Ivan Cankar nekaj ne deluje, kot bi delovati moralo, ali pa kot mnogi pričakujemo, da naj bi delovalo.

Ker nisem ne profesionalni kritik ne novinar ne pisatelj, bom skušala biti čim krajša in čim bolj razumljiva v svoji pripovedi, ki res ne želi biti nič drugega kot le pripoved.

Stvar je taka!
Lani ob tem času sem bila še tarča nezadovoljnih in pogosto tudi (upravičeno) besnih obiskovalcev CD. Saj vsi prihajalci in odhajalci tega doma dobro poznamo problem z garderobami. Zaman sem poskušala ljudem, ki so svojo jezo znašali nad menoj, uniformirano predstavnicu tega doma, pojasniti, da za težave nisem ne kriva ne odgovorna. Ne bi rada navajala imen, ker me to preveč spominja na taka in podobna pranja umazanega perila po časopisih, v jezo ožigosanih in veselje krvoločnih bralcev. Ker pa naj bi imela vsaka zanimiva zgodba svojega krivca, kot npr. Rdeča kapica volka, ga ima tudi ta. Skrb za delovanje aparatov v garderobah CD je naloga tamkajšnjega tehnično usposobljenega in za to plačanega oseba.

A največkrat sploh niso krivi aparati, pač pa pomanjkanje hostes, ki jih morda zaradi pomanjkanja denarja CD ne more zaposliti več (v kar pa glede na stvari, ki sem jih kot bivša uslužbenka videla, močno dvomim) ali pa jih zaradi pomanjkanja usposobljenosti vodje hostesne službe ne postavijo tja, kjer bi jih obiskovalci Cankarjevega doma potrebovali. Ta razlog je po mojem vidanju situacije tudi pravi. In tudi ta razlog ima svoj vzrok. Kot so povsod spletke in prilizovanja šefom, tega tud tukaj ne manjka (in naslov kulturnega doma pri tem čisto nič ne pomaga). Kot je v službah najpomembnejše to, da si šefu povšeči (tako mi vsaj povedo starejši kolegi), je tudi ta kulturni dom podobno gledališče dobrih in slabih, tartuffov in don kihotov, tudi blakov in aleksis ne manjka (kdor vestneje spremlja Dinastijo se bo lažje vživel v situacijo, se mi zdi). Vsekakor, vodja hostesne službe je nekakšen bog — brez velike začetnice, se razume (če sem iskrena, me lahko prepričajo le v to, da je njegova imitacija, pa še to ne preveč dobro, kaj več pa že ne verjamem). Vsekakor se vede kot vsemogočno bitje in hostesni podložniki se je bodisi boje (vodja je namreč ženskega spola, če še nisem omenila) ali pa se ji skušajo na katerikoli možen način prikupiti. Tudi tu veljata pravili:

- (1) namen posvečuje sredstva
- (2) spoštuj zakon močnejšega (vplivnejšega), sicer jih boš skupil. Pa se spet vrnimo k začetku.

Torej, če hočeš delati v dvorani in ne v garderobi, je treba biti v dobrih odnosih z »vsemogočnim« (t. j. z vodjo hostesne službe). Če se tako prijavi za neko predstavo preveč hostes z dobrimi odnosi in premalo s slabimi, nastradajo obiskovalci, saj so vsa vrata v dvorano polna hostes (če jih je treba ali pa ne), garderobe pa samevajo v družbi ene ali dveh izpostavljenih tarč. (Izjeme so le koncerti v veliki dvorani.) Spodobilo bi se, vsaj do obiskovalcev, če bi na začetku ali pa vsaj ob koncu, ko je pritisk na garderobe največji, »notranje« alias »dvoranske« hostese pomagale svojim sodelavkam v garderobah, če jih že za garderobo ne predvidijo dovolj. (In predvideti se da, saj je znano, koliko kart so za predstavo prodali.) Kaže pa, da je delo v garderobah ponižujoče in tako solidarnost po reku »v slogi je moč« (ta itak najbrž velja le v kinu Sloga) povsem krepne in vsak skuša biti svoje sreče kovač. Če se ti nisi znašla, se bom pa jaz.

K temu pismenemu izbruhu me je pripravil dogodek v sredo, 26. 2. 1986, ko sem si ogledala premiero novega slovenskega filma Christophoros in sem pred predstavo 15 minut čakala pred garderobo ter poslušala pritožbe sotrinov v vrsti, leteče na osamljeno hosteso v garderobi 2. Spomnila sem se namreč vrste pred letom dni, ki je pritiskala name, jaz pa sem tedaj preklinjala vsemogočro, ki je bila tudi vsega kriva.

Mislim, da zaradi notranjih nesoglasij hostesne službe z njihovo voditeljico na čelu ter zaradi kronično koleričnega obnašanja le-te ne bi smeli trpeti obiskovalci kulturnega doma. Spašujem pa se, zakaj se pri njej služeči »hostesniki« in »hostesnice« ne pritožijo (spomnim se, kako smo jo preklinjali, vsi, dan za dnem). Verjetno se bojijo (kot sem se bala tudi jaz, predem sem dala odpoved), da bodo ostali brez službe v trenutku, ko odprejo usta.

Mateja Kvaternik

IN ŠE EN REFERAT S KONGRESA ZSMS (v živo je bil boljši)

3. KOMISIJA — DISKUTANT: ZEMIRA ALAJBEGOVIĆ

Navedla bom dva predloga, za katere upam, da jih bo komisija uvrstila v sklepe. Predloga se ne vežeta direktno na gradivo za ta kongres, saj se v tem gradivu mladinska kultura in kultura nasploh malo omenjata. Gradivo prejšnjega kongresa je tej temi posvetilo precej pozornosti, verjetno se tudi zato ta kongres s tem ne ukvarja. Med ključnimi izhodišči prejšnjega kongresa je bilo nekaj zelo revolucionarnih ugotovitev o mladinski kulturi, njenih problemih in razvoju. In kaj od tega je bilo realizirano? Mi v Škuc-Forumu smo ugotovili, da zelo malo. Naj obudim nekatere teze: »Najpomembnejša in na tem področju najprimernejša strategija pa naj bi spodbujala in omogočala samoorganiziranje in samodejavnost mladih kot ustvarjalcev in »porabnikov«.

»Zavzemamo se za ustvarjanje takih pogojev v množični kulturi, da se z njimi lahko uveljavi množična glasbena in vsaka druga dejavnost, ki je usmerjena v kritiko komercializirane in uradniško sterilne množične kulture in je kritična do družbenih protislovij sploh. Preseči je treba položaj, v katerem se vse prodornejše sme-

ri kulturnega dela in umetniškega ustvarjanja ob zaprtosti množičnih medijev oblikujejo kot posebna mladinska kultura ali subkultura.« Žal je zelo malo tega uresničeno. Posledica tega je tudi kritičen položaj Škuc-Forum, organizacije, skozi katero se udeležanja precej kulturnih interesov mladine, ljubljanske in tudi slovenske. Zato predlagamo, da se sklep tega kongresa nanaša na mladinsko subkulturo in možnosti njenega preživetja. Najbolj nas stiska problem s prostorom. Čeprav so finančni problemi ravno tako »eksistenčni« pomembni, še posebno za Škuc in Forum, ki dobivata minimalen delež kulturne namenjenega družbenega dohodka, pa so to obenem problemi celotne družbe in je njih omenjanje že entropično. Torej: sklep te komisije naj bi spodbujal vse mladinske forume (UK, MK, RK), da se zavzamejo za dokončno razrešitev prostorskega problema, ali drugače povedano — za ustanovitev mladinskega doma. V Ljubljani sicer obstaja Center interesnih dejavnosti mladih na Kersnikovi 4, dom, v katerem se nahajajo v glavnem pisarniški prostori, edini redni prireditveno klubski prostor pa je bil lansko le-

to ukinjen. Skratka, to je bolj farsa mladinskega doma. Škuc-Forum je v iskanju prostorskih možnosti — zgodovina ŠF je zgodovina bojev za prostor oz. zgodovina preganjanj iz prostorov — predlagal že več variant. Zadnja se nanaša na Kolizej, stavbo v središču mesta, ki bi bila iz več razlogov primerna za naše delo. Reševanje nevzdržnih prostorskih razmer ŠF, ki bistveno omejuje njegovo dejavnost, naj bi Kongres podprl v tem srednjeročnem obdobju. Forumi ZSMS naj bi podprli prizadevanja ŠF, da se sproži proces družbeno kulturne in urbanistične verifikacije Kolizeja za potrebe mladinske kulture.

Druga izjava, za katero predlagamo, da se uvrsti med kongre-

sne dokumente, se nanaša na skupino Laibach, Mnenje ŠF je, da ime Laibach mora biti izgovorjeno v kontekstu mladinskega kongresa ne le zato, ker se je Laibach — sam in znotraj celote Nove slovenske umetnosti — izjemno uveljavil, njegovo ime pa ostaja prepovedano. Gre za problem, ki presega sfero kulture (umetnosti in njenih ideoloških tabujev; gre za simptom) neke grože prisetnosti, ki se zdi odsotna, anahronistična, presežena: prisotnost avtoritarnega, samovoljnega, »stalinističnega«, politično-represivnega odnosa. Ne gre le za to, da bi z (morda uspešno) zahtevo po »legitimizaciji« imena Laibach ustvarili videz odprave tega razmerja, ampak prav za spoznanje te prisotnosti in dejavno opredelitev do nje.

Zdravo,

ker se nisva srečala, ti pošiljam korigiran referat po pošti. Upam, da ga boste uporabili. Zadeva Laibach je, kot verjetno veš, uvrščena med sklepe, kar bo nedvomno imelo pozitivne učinke, saj je dva dni pred kongresom ljubljanski SZDL spet odločil, da je uporaba imena prepovedana. Problem mladinske kulture oz. naš predlog za razreševanje prostorskih problemov je prispel v dokumente bolj diskretno, nikjer ne omenjajo ŠF, pač pa mladinsko kulturo nasploh. Žal, to nikogar ne obvezuje.

pozdrav,
zemira

FILMSKA EVFORIJA V MARIBORU

»Katedra« praznuje 25 let in ena izmed domislic ob jubileju je samostojen filmski program. Ciklus ogleda vrednih del »Filmoteka 85«. ZKO ne praznuje ničesar, a nadaljuje sceno kinotečnih filmov — podobno je z MKC. Štirje nemški filmi v novembru, štirje »Pasoliniji« v decembru. Krasno. Mariborski gledalec se sploh ne znajde več, toliko kvalitete mu je ponujeno. A rezultati so slabo obiskane predstave. Zakaj? Živimo v Mariboru, kulturni provinci,

ki (če odštejemo manjšino) ne ve, kaj je dober film. Mariborčani niso izobraženi, odtrgani so od filmske kulture (oz. kulture nasploh), porinjeni v kot Slovenije, v industrializirano sivino — najbrž res. Toda, ali je to edini vzrok? Najbrž ne. Če ni kulturne vzgojenosti, je lahko vzamejo v roke takšni ciklusi. Kako? S propagando! S propagando, ki je ni. »Filmoteka — Katedra« je nekaj naredila v tej smeri, nekaj obvestil, plakati, diapozitivi v kinu.

Toda »Filmska scena« (kinoteka) se ni posvetila temu »sekundarnemu« pojavu, enako MKC. Kultura potrebuje propagando, potrebuje prostitucijo. Dvorana mora biti polna vsaj do polovice, da so stroški pokriti. Če bi jih krila ZKO ali MKC, ne bi bilo problema. Ali pa ... Krije jih Kino podjetje (1700 din na predstavo). In

Kino podjetje jih noče več kriti. Pravilno. Zopet bo tarča ostrih puščic ogorčenih kulturnikov,

»bistrih poznavalcev situacije«. Kino podjetje ne sodeluje s kulturo, ker hoče preživeti, kar pomeni, da bomo lahko videli vsaj v rednem programu kakšen dober film. Obdržali bomo novo provincializma. A če ga bi hoteli dvigniti, se bo treba sprijazniti z nekoliko bolj postopiranimi, se pravi nizkimi postopki — gledalca je potrebno zapeljati.

Tomaž BRENK

KONCERTI KONCERTI KONCERTI

Po nekaj letih so spet pričeli delovati Mb »kunst alternativci«-ABBILDUNGEN VARIETE; to so nakazali s koncertom v dvorani ŠTUKA na Gosposvetški, v organizaciji MKC Mb. Delovati so pred leti nehali zato, »ker stanje v Mariboru še ni bilo zrelo za njih« in tako so si vzeli pavzo, sedaj pa so se lotili nove ofenzive na naša čutila. Torej: slabo organiziran koncert s slabim ozvočenjem, ki ni bilo primerno ozemljeno in je ves čas brenčalo, včasih celo glasneje od izvajalcev. Tudi šank ni delal, zaradi pritiskov z »nekih« strani, češ da preveč služi.

Koncert, ki se je začel (kot vedno) z zamudo in zelo dobrim obiskom, je bil koncipiran zelo resno s krepkim deležem Laibach štosov: strumni pogledi, uniformiranost članov, mistificiranje vzdušja v dvorani, pa je po prvih taktih izgubil resnost, ki je ostala le še v očeh izvajalcev. Hotel je biti plesno-resno-opozorilno obarvan. Prva stvar fantom ni uspela, ker so izvajalsko še prešibki in jim dela težavo že to, kako ujeti na pavkah ritem s traku — mimogrede, trakovi so bili po moje najboljši del koncerta. Tako nas nena-merna aritmija ni mogla spraviti k plesu. Desna polovica kvarteta je delo opravila korektno, levi tolkaec pa je imel težave z ritmom, pevec in občasni pihalci pa ni pokazal kvalitete za frontmana. O deklaratorno pevskih sposobnostih ne morem govoriti, ker nisem dosti slušno razumel, pihala pa so bila uporabljena dokaj neposrečno.

Ob plesnosti ali ponesrečenosti želji po »nej« se je izgubila vsa resnost, saj se brez osnovnega glasbenega znanja in občutka ne moreš ukvarjati z višjimi cilji, izpeljanimi iz glasbe. Laibach je to stvar že razčistil in se vsaj na profesionalnem nivoju. Opozornost se je izgubila v zvočnem golažu, ki sta ga skuhalo ozvočenje in človek za mešalno mizo. (Med drugim: pavke so se slišale kot vojaški bobeni, brez vsake razsežnosti zvoka.) Glavni adut v Mariboru je žal bila poza izvajalcev, publika, ki je med koncertom kapljala iz dvorane, pa je očitno pričakovala nekaj več.

EMANCIPACIJA: DA ALI NE?

Slovensko javnost izven ljubljanskih lokalnih meja počasi preplavljajo ideje in težnje tim, »ženskega vprašanja«, ki ne le da je ponavadi postavljeno na slepi tir, ampak tudi oblepljeno z vsemi mogočimi in nemogočimi negativnimi etiketami. Ljubljanska alter scena (jemljimo to pogojno) je kot enega svojih produktov zapustila klub Lilit, ki ima s svojim delovanjem postavljen visok cilj: emancipacija žensk. Kaj vse to pomeni si lahko le predstavljamo, vsekakor pa to ni poskus enačenja ženske in moškega kot enakovrednih bitij v biološkem (telesnem) smislu. Njihovo zavzemanje za ukinitev ženske vojaške službe se mi zdi pomembna naloga, čeprav po drugi strani ne morem razumeti globokega razglabljanja o vaginalnem in klitoritalnem orgazmu, ki se je vleklo dolgo obdobje in ima še občasen odmev med trač novicami Mladine in morda Tribune (seveda s primernim prizvokom cinizma). Vse lepo in prav, ženske imajo svoj klub (organizacijo?), z različnimi akcijami in oblikami delovanja dokazujejo in zahtevajo svojo emancipacijo ... toda ali si ženske res želijo emancipacijo? Poglejmo v celoti: klub Lilit je edina organizacija, ki se ukvarja s problemom ženske emancipacije, pa še to v dokaj ozkih krajnih merilih (Ljubljana), kar pomeni, da podobnih organizacij drugod

po Sloveniji ni. Izjeme so organizirane ženske v pletilskih, kvačarskih in šiviljskih tečajih, krožkih, kjer pa se zagotovo ne pogovarjajo o problemu emancipacije in se jim zdijo te »feministične« malce čudne: zakaj zahtevati in si želeči nekaj, česar ne potrebujejo? Nikoli, v nobeni razpravi še nisem zasledila vprašanja, ki se mi zdi zelo pomembno: se naše ženske želijo emancipirati? Ni morda strah pred samostojnostjo in odgovornostjo tako velik, da se požre cmok v grlu in še naprej sprejema svojo podrejeno vlogo? Kajti podrejena vloga ne pomeni samo trpeti in opravljati določene bolj ali manj zapletene naloge, ampak da je tudi občutek varnosti; ve se, kdo je za kaj odgovoren, prihodnost je svetlo začrtana, pot gre samo naprej, nikjer ni bojznost pred novim dnem. Vsakdo opravlja naloge, ki so že stoletja ukoreninjene v obeh spolih, otroke se vzgaja v podobnem duhu in le redki bodo »skrenili« s poti in se navezali na tuje ideje.

Narekuje, ki jih uporabljamo ob terminu skrenili so skoraj odveč, saj je pravilo, da so vsa gibanja, ki se oddaljujejo od tradicionalnih meril označena kot negativni pojavi, čeprav morda nosijo v sebi pomembno poslanstvo za celo družbo in njen napredek. Zato je utopično pričakovati, da bo ženska spodnesla piedestal, na katerem še

zmeraj gospodari moški. Naša družba preprosto ni sposobna sprejeti takšnega izziva, ker bi taka akcija podrla same temelje in s tem tudi celotno zgradbo družbe. Predstavljam si samo zahteve, da bi dobile ženske za enako delo enako plačilo (ja, tudi pri nas so ženske v povprečju 30% slabše plačane od moških), ali pa morda štrajk tekstilnih delavk, katerim uradno ni potrebno delati v treh izmenah, vendar pa bi lahko na prste prešteli tiste, ki delajo samo dopoldne in popoldne. Številke raznih poklicnih obolenj in deformacij, ki jih poskuša zdravstvo zmanj odpraviti, pa tako ali tako že dolgo ostajajo skrite radevednim očem.

Problematiko emancipacije žensk ne moremo zreducirati samo na ta del družbe, ki vendarle tvori temelj in njen reprodukcijski začetek in konec ... ženske ostajajo razdvojene na dva dela; večji je pohlevno vdan v usodo in v zameno seznanjen z lepo prihodnostjo, zadovoljen s šopkom boljšega plevela enkrat letno, sonetom zaljubljenega pesnika, epizodo Dinastije in tedensko Jano. Manjši del pa je trdno zasidran na drugi strani Alp.

Kje pa je sonce, odločite sami.

Simona, emancipirana dama, ki na trenutke to ni in noče biti.

KRST POD TRIGLAVOM: SPEKTAKEL KOT UMETNINA

NAMESTO POLITIČNEGA GLEDALIŠČA RAZGLEDALIŠČENJE POLITIKE

Iz Maribora se s pisno histroščjo preselimo v Ljubljano, kjer smo lahko v enem tednu, v torek in nedeljo, videli in slišali ključni zasedbi dveh različnih valov iz New Yorka: kvartet PHALANX iz drugega newyorškega »No Wave« vala z Jamesom Bloodom Ulmerjem na kitari in Georgeom Adamsom na saksofonu, v organizaciji Cankarjevega doma ter sekstet SWANS iz tretjega vala, v organizaciji ŠKUC-FORUM oziroma Igorja Vidmarja.

CD je tokrat pokazal vso elastičnost dinovavra. Najprej so v dnevu ali dveh zaradi prevelikega zanimanja iz srednje premaknili koncert v veliko dvorano, razprodali še to in celo prvič v zgodovini dovolili publiki, da pleše pred odrom.

Koncert pa je razočaral. Fantje so po burni najavi prišli na oder kot prave zvezde, in tako so tudi odšli, pokazali pa so bore malo, če zanemarimo nekaj akrobacij na instrumentih. Koncert je odzvenel kot slab, neuravnotežen jam session, ki ga je z neusmiljenim na roko metanjem zatežil veliki zvezdnjak saksofonist. Adams je uporabljal tudi najcenejše hipaške trike za zabavanje publike in še kar dobro mu je uspelo, saj so mnogi prišli na koncert bolj gledat. Od Ulmerja smo pričakovali več, a je bil s svojo kitaro prethil (ozvočenje?), pa še povsem se je prepustil prevladati saksofonistu, ki sploh ni dal miru. Ulmer je žal zvenel kot razmeščan Hendricks. Pri vokalnih skladbah, kjer je tudi pel, nam je s tovariši posredoval zastarele rock iz začeta sedemdesetih, z geprestanimi neokusnimi improvizacijami saksofona, ki je vsemu dodal jazzy prizvok ter funkoidnim basom, ki je bil še najboljši od vseh.

V nedeljo so v menzi Študentskega naselja nastopili Swans. Najprej bi se zahvalil Škucu, ker o novinarskih kreditivih ni obvestil samostojnega menažerja Igorja Vidmarja, ki je odločil o vsem (tudi v Mariboru je večina koncertov odvisna od enega posameznika). Tako me je pri linici za karte po debelem pogledu blagajničarka nahrulila (ko sem hotel rezervirano karto), da moram poiskati Vidmarja, ker oni nimajo nič s tem, ona pa ga že ne bo šla iskat. Vidmarja seveda ne najde niti bog. Hvala Alahu za prijazne redarje.

Za predskupino je ŠKUC oz. Vidmar določil Masaker, pa jim Swans niso hoteli posoditi ozvočenja, ki so ga v Londonu najeli za evropsko turnejo, in tudi bobnov ne. Po presledku zmede se je tako Masaker pobral z odra. Organizatorji bi se lahko pred koncertom pozanimali, če bo šlo z izposojjo. Show business ni zidanje gradov v oblake.

Swans so prišli z Dunaja z zamudo in lačni in so se okoli devetih spravili večerjat. Tako se je koncert začel ob 22:30, moral bi se ob osmih. Trajal je eno uro.

Napol goli so delovali zelo agresivno, vendar ranljivo. Kot njihova glasba. Korektno — a nič več — so izvedli izbor skladb s svojih plošč. Utrujena skupina pred načakanimi gledalci. Njihova udarna, posiljevalna moč — še največ je je ostalo basistu — se je izgubila v distanci nastopa. Po dolgem času spet rock koncert, kjer sem pogrešal stole. Najbolj nemarno je bilo, ko so še med zadnjo pesmijo člani, ki niso več igrali pričeli pospravljati opremo.

Življenje se zdi generator resnic. Eno ponuja Gledališče Sester Scipion Nasice, nov žlahten spoj Slovenije in Evrope, druge pa kdo drug.

Tako je tudi z vsem. Razvrstitev reči se zdi razpored, ki si ga ustvarjate. Zdi se, da razporeda ni, da je vendar eno samo neskončno razporejanje v času in prostoru. A nekemu se zdi drugače: na papir si bo nastavil števil in računal, računal, drugi bo med tem izrekoval: ideologija, religija, Umetnost pa kultura, zgodovina; bo »obračal, združeval, razložil, odzvel in pridal, pripoznal, uvidel... Prvi bo s temi rečmi mogoče poletel v vesolje, drugi bo s svojim zneskom razlagal (uvidel in zelo sistematiziral) tisto, kar ga zanima: razvrstitev. In še sam bomp zapisal: oba opravljata ritual razporejanja, pravzaprav — ritualno sta ga prekinila: z namenom človeka, da ponudi resnico. Evo vam je: zdi se. Ustroj zgodovine se zdi ohlapna mreža štrcljev. Še vedno skozi pihava univerzalni veter, vi pa si mislite, da ste nevmekaj, ko se enkrat na pet let sramežljivo vprašate, kdo in čemu ste. Vi, vi ste troli.

A to se, recimo, meni zdi. Gledališče Sester Scipion Nasice in projekt Neue Slowenische Kunst (Laibach, Gledališče Sester Scipion Nasice, Irving) seka jo v fantastično fasado slovenskega pridobitništva. To hkrati nujno pomeni denacionalizacijo in deslovenizacijo slovenskega kulturnega modela (če ta, seveda, še kaj temelji na slovenskem značaju in ostalih samoupravnih ambicijah — »Zgodovina naroda je zgodovina njegovih travm«). Ta končno sestopi v vsečloveško držo (svetovni človek), česar se Gledališče Sester Scipion Nasice izvorno zave, ko ideologijo in religijo spozna kot svetovni produkcijski obrazec, čigar proizvod je konflikt žrtev — krvnik. Ja, tako ideologija kot religija se zdita nasilna vez z onstranstvom, se zdita izgovor za obvladovanje tega tukaj (recimo resničnosti). Obe si z močjo vladajočega kapitala priskrbita alibi: moralno načelo (moja resnica je skladna z resničnostjo, torej z vami vsemi). Zgodovinska praksa pa je seveda bistveno materialna, torej ne-moralna (Prešernov Črtomir tukaj ne zapopade materialnosti, marveč mitu (onostranstvu), kar pa seveda pomeni ohranjanje (proizvajanje) ustaljenih odnosov med žrtvijo in krvnikom in kar obenem pomeni heteronomijo njegove osebnosti: obstaja bog, da bo Bogomila, obstaja krščanstvo, da bo bog...). Raj in pekel, ta učinkovita dialektika nemoči, se vplete kot smisel bolečine, in na njem tudi tukaj in zdaj temelji družbena resnica: z vladanjem krni v mit, v državo. Mit torej sploh ni (več) dokazana ne-resnica, mit je navodilo, po katerem poteka obred — ideologija in religija sta le različna obredna načina ohranjanja mita — mitičnega ohranjanja. S »prekrščevanjem« načina žal še ne boste ukrotili prejšnjega smisla (pekel—nebesa) in vsaka stvar ne bo nič več kot del jalove pridobitniške materialnosti; ker mit je ustanavljanje splošnega z ukinjanjem posameznega in vsakršni znanstveni dokazi, ki niso vsaj humanistično izčiščeni, so zaman, ker mit ni blago, on je »brezpredmetni duh, ki žene človeka naprej(?) On je smisel indi-

vidualne tožbe (Bogomilina uslišana molitev in on je bog, gibalo kulturnega modela krvnik—žrtev!

Seveda umetnost ni več Umetnost (=iluzija o avtonomnosti Umetnosti je torej razbita, razbita je ideja o Umetniku, ki črpa iz samega sebe, iz svojih sanj), ona je poslej šport, ki proizvaja masovne spektakle (»Veliki oder Cankarjevega doma, tehnološko najbolj dovršen in največji v republiki, je ponudil prostor spektaklu...«, razglas Službe za stike z javnostjo pri CD), šport, ki proizvaja junake evropskega formata, pa čeprav žrtvuje svoje prisrčno slovensko izročilo imenovanja (Laibach).

Projekt Neue Slowenische Kunst temu postopku ne nasede: saj ni nikdar menil vstati. V takšnem pomenu lahko tudi razume mo ugotovitev Jaše Zlobca, ki v svoji recenziji Krsta v Mladini meni, da »kulturna politika mora biti ravno do prave mere odprta, svobodna in sodobna, v isti sapi pa ne sme delati nobenih preglastic pravi, visoki politiki.« ter nadaljuje: »In glej, ali ni ravno Krst pod Triglavom pravšnja zadevščina za sitega volka in celo kozo! Drži se ga magični obstret skrivnostnega in politično kalnega, kot pravcati prepovedan sad, obenem pa je cela stvar čisto nedolžna, nikomur ne stopa na žulj, ničesar ne postavlja pod vprašaj... (.), če bo Gorbačov še naprej uspešno posodabljaj sovjetski sistem, bodo čez deset let takšne videti baletne predstave v Bolšoj teatru.«

Ne, nikdar ne vstane. Ker »edina možnost, ki ostane Umetniku, ko spozna svojo družbenoideološko podstat, je, da ideologijo in religijo izžene v Umetnost in ju tako ukine. Umetnost je edini prostor, ki lahko absorbira Ideologijo in Religijo.« (Gledališče Sester Scipion Nasice Tribuna, št. 8)

Če posrkam strup, s tem sicer nevtaliziram možnost zastrupitve koga drugega, a, kakor zgleda, strup v meni ostaja. Jaz sem žrtev strupa in »kolaborator« zastrupitelca. Jaz nisem več svobodni outsider svobode leta '68, marveč častitelj socialnega uspeha, promocije a džugovi švili še to: Se je mar slavec iz Prešernovega Orglarja končno sprecobrnil in poje kot poslušni kos? Mislim, da ne. Vse kaže na to, da je slavec orglarčka pojedel in da odslej pospešeno basira na shizofrenične orglice odtujenega, a še vendar jaz-a. Čigava pojedina je to pravzaprav?

Neue Slowenische Kunst potemtakem ni samo simulacija igre, marveč že igra simulacije, in to mravelj, ki mostove čez potoke socializma napravljajo iz lastnih(?) življenj; a vprašajmo se: kaj je kakorkoli res? Povejmo si tudi kaj o vsesplošni blagovni omami, o kupnosti svobode in sreče (o svoboščinah in pravicah itak že skoraj ni več kaj reči)! Recimo, študentje mariborske Univerze, dajte to zdaj premisliti, potem boste namreč poročeni(?) in z otroki! Vi, porabniki Spektaklskega Krsta, premislite, ali ste krščeni, ali imate svoja imena; vi, ki niste Kačurji, pa ste z resnico že itak opravili, kajne, ste si jo že namreč kupili. Še naprej živite neimenovano, zlepljeni s svojimi družbenimi(?) funkcijami: če dobite dovolj denarja, boste tiho, če premalo — štrajk! Tako to gre.

Neue Slowenische Kunst, ti in tvoja dobra stara preplašena žrtev, hvala.

ZDAJ PA O PREDSTAVI! ČIGAVI PREDSTAVI?

Čeprav se ne ve natančno, za čigavo predstavo gre, vendarle: slavljenje sistema — plana, kolektivnosti — ideala, slavljenje zgodovine umetnosti — neumnosti, korenita redakcija osvobodilnega — avantgardnega namena (retro je eros dekadence — razpada). Retro je dokaz neuspelega kulturnega projekta — kulturne revolucije. Retro je obvestilo o podražavljanju družbe in ne podražavljanju države. »Nismo svobodni in NE BO se nam še vedno lahko zruši na glavo. Gledališče je zato, da bi to spoznali.« (Gledališče Sester Scipion Nasice, Tribuna, št. 8, 1986).

Retro je potemtakem seveda tudi obvestilo o podražavljanju, torej mitiziranju umetnosti — ponovno: »Edina možnost, ki ostane Umetniku, ko spozna svojo družbenoideološko podstat, je, da ideologijo in religijo izžene v Umetnost in ju s tem ukine. Umetnost je edini prostor, ki lahko absorbira Ideologijo in Religijo.« (Gledališče Sester Scipion Nasice, Tribuna, 8, 1986) Tako se zdaj retro spremeni v (že) nekrofilni orgazem v trupu mita — umetnosti: »... imitirajo že mrtve stile in govorijo skozi maske, z glasovi, ki so se ohranili v imaginarnih muzejih neke nove globalne kulture.« (F. Jameson, Mladina, 7. feb. '86) Le ne ve se, kdo je, ki je truplo, (kdo) ki je prekrščevalec. Največ, kar se lahko pripiše omenjenemu (političnemu) ekscesu, je kolkostno razmerje med mrtvim in živim (med Osebnim in Zgodovinskim?):

»... kajti zgodovina prekrščevanja je sakralen prostor, v katerem izginjajo eksistence, spremenjajoč podobo sveta, v katere funkciji se vedno ponavljajo iste tragične usode posameznikov...« (razglas Cankarjevega doma in Gledališča Sester Scipion Nasice njihovi publiki)

Umetnost ostane le še ekskluzivni obstoj »elite«. In če že govörimo, je potrebno ločiti med kulturno in socialno »elito«: razmerje med njima se opredeli znotraj odnosa osebek — predmet (subjekt — objekt), medtem ko glavno navezo čvrsto vzpostavi delo, dejanje oziroma povedek (predikat) in če upoštevamo še povedkov prilastek (predikatni atribut) v podobi Doma nihilističnega heroja Ivana Cankarja, kar se veliko ujame s predmetom in bolj malo z osebkom, je stvar bržčas jasna — veselo bomo ugotovili, da zremo v krasen za analizo zrel stavek.

In; tako je s to notranjo diferenciacijo, v našem primeru kar razvidno: orglarček se je dal snesti slavcu. Ali izrecno: medtem ko je nekaterim fino nadražilo čute, je drugim GSSN utelešena sistemska res-ničnost, čarobni glas Revolucije, ki od časa do časa zametno pobasira skozi slavčev kljun pa se v stotriintridesetih odsevih vsepoprek raznaša po sanjah pravičnika Črtomira, da na koncu umre v narodni ideologiji, božji abstrakciji. Smrt Revolucije je neizogibna, odkar je Črtomirova in Bogomilina ljubezen mogoča »potem« in »kje drugje«. Smrt Revolucije je neizogibna, ko trpljenje postane spektakel Cankarjevega doma. In nena-zadnje, smrt Revolucije je pravkar navzoča, ko taki, razčlovečeni in neimenovani, gremo v nova prekrščevanja, specializacije, delitve dela, v razcepljene pomagalice »Zgodovinskemu smislu«, v... v — Zmeraj bolj mrtvi smo, ko mislimo, da so nove tehnologije že same po sebi kulturni skoki naprej... a zmeraj bolj živi, ko v njih vidimo možnost kulturnega razvoja. V takšni optiki je projekt, ki raziskuje kakovost življenja Slovencev, tudi sario z glave na noge postavljena Neue Slowenische Kunst; takšno je lahko razmerje med znanostjo in umetnostjo in tako se približno zaključujejo odmevnejše epizode.

Marko Klasinc

PEC

KDO HODI NA KONGRESE?

Pred vsakim kongresom ob številnih dogajanjih mrzlično izbiramo delegate. Razumljivo je, da vsi ne morejo biti na tem pomembnem srečanju mladih. Vemo, da imajo vsi tisti, ki niso delegati, pa so sicer prizadevani, precej pripomb. Večkrat zelo dobrih.

Ce pogledamo podatke o udeležencih, opazimo med njimi precej funkcionarjev občinskih konferenc. Marsikatera občinska konferenca bo imela na kongresu svojo posadko. In prav o takih primerih se postavljajo vprašanja o resnični odprtosti in množičnosti mladine, o njeni frontnosti.

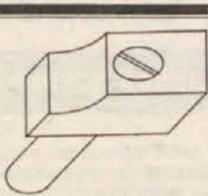
V Ljubljani se je dogajalo, da so na zastavljeno vprašanje

predstavniki osnovnih organizacij dobili odgovor, zaradi katerega bi se marsikomu zvrtilo v glavi. Bil je namreč v revolverskem stilu. Predstavniki občinske konference Ljubljana Center, ki ima vse svoje člane na kongresu, se je opravičeval, češ da so oni enakovredni člani mladine, in imajo svo pravoico biti izbrani, pa tudi problematiko najbolje poznajo. Povedal je še, da ni res, da so vsi prijavljeni funkcionarji. Roko na srce: res je, da tisti trenutek izvoljeni delegati niso bili funkcionarji. To so postali čez pol ure. Zaradi spretno zrežiranega dnevnega reda.

Kaže, da imajo v tej občinski konferenci malo pridnih mladih in mladincev. Najbrž to ne bo držalo. Tudi zaradi postavljene vprašanja mladih, ko so jih poskušali preliščiti.

Druge bolj verjetna možnost, ki se ponuja sama od sebe, je navzlic široki akciji zbiranja kandidatov, je o njih odločala le pečica, ki je blizu vodstveni strukturi na občinski konferenci. Tako ostaja ostala mladina zgolj ozadje, število. Zato ostaja vedno bolj hladna in nezainteresirana za dogajanja.

Naj razmišljanje končam z vprašanjem, ki sem ga zapisal v naslov: kdo hodi na kongrese? JOŽE PIRC

DARJA COLARIC V POGOVORU Z NOVINARJI DELA

... Recepta za delo v družbenopolitičnih organizacijah ni. To velja tudi za zvezo socialistične mladine. Tudi ni enakih recepta za osnovno organizacijo z istega področja v združenem delu, v krajevni skupnosti. Mlada generacija je tako raznolika in ima tako različne interese, da je popolnoma normalno, da mora sleherni okolje ugotoviti, kaj je tisto, kar najbolj zanima

KONGRESNI BILTEN

V času priprav na 11. mladinski kongres je po vsej repub-

ZA PREŽIVETJE ŠTUDENTOV IN DRUŽBE

Svet, ki v njem živimo, je zgrajen na znanju in neprijetno gotovo je, da so družba, ki tega ne želijo resnično razumeti; obsojene na revščino, krizo in na koncu najbrž na status bantustana... Če se univerza, skupnost študentov in znanstvenih delavcev, ki naj bi se ukvarjali z iskanjem resnice, spravi na noge in zahteva staro pravdo, je to dovolj resna zadeva, kajti na nek način je univerza hrbtnica družbe, struna, napeta med preteklostjo in prihodnostjo, s stalno obljubo spremembe in rasti.

V času, ko zaradi revščine univerze propada kvaliteta pouka,

obenem pa gospodarska kriza omejuje vpis revnejših študentov, drugim pa jemlje knjige iz rok in jih sili delat, da lahko nekako študirajo dalje, bi bilo res nezdravo, če univerza kot skupnost ne bi skušala česa storiti. In hvalabogu je storila, čeprav se je zdelo, da je generacija, ki »so jo naučili le kritizirati, sedaj se nam pa še tega več ne ljubi«, preveč apatična, da bi se znala postaviti na zadnje tace.

Tri desetletja študentskih gibanj, njihovih zahtev in akcij dokazujejo, da mladina ni sama po sebi apatična, apatična... Apatična je lahko le načrtni (morda

Kar je res, je res: zaprli niso nikogar. Pretepli tudi ne. Delala je zlasti ideologija; ne več kot ogrinjalo, marveč kot preteča slika sveta. Tako so bojkotirajoče študente prisiljevali k pasivnosti na izredno diskretne načine, svoje učinke pa je oblast preizkušala

študentov 23. 5. 1985 med drugim rekel tudi naslednje:

»Tovariši in tovarišice, vendar v eni stvari bodimo realni in konstruktivni. Plačevanje stanarin je obveza. Niste samo vi, tovarišice in tovariši, v težki ekonomski si-

nika UK ZKS, je študent Branko Svetičič uveljavil v 8. členu statuta ZSMS zapisano pravico in dolžnost člana ZSMS ter prebral dve tipkani strani dolg tekst, ki je pokazal na neligitimnost dotedanja predsedstva univerzitetne konference. Ker mu nihče ni mogel argumentirano ugovarjati je konferenca razpadla.

Konec marca so bili na ponovni konferenci v predsedstvo izvoljeni kandidati delegatske konference.

Njihov program je bil objavljen v Tribuni, 11/86, 24. marca, med konkretnimi in študentom zanimivimi točkami sta ukinitvev predmeta SLO in DS po vseh fakultetah ter pokop dišečega kriterija moralno-politične neoporečnosti na ravni univerze.

Ali bo nova in neodvisna ekipa na UK uspela naučiti kraljico ku-

»Bojkot, v katerem jedru je dihala zahteva po pogojih in razlogih za študij...«
»Študentje se seveda zavedajo ekonomske katastrofe, zanima pa jih, kako je to, da prihaja v tej družbi vedno znova do »oženja« njenih ekonomskih možnosti: ali ne morda zaradi tega, ker nikoli ni denarja ne posluha za tiste, ki bi te možnosti mogli in znali bistveno povečati.«

(DRAGICA KORADE, Boj kot bojkot, Katedra 7. 8. 1985)

bolj na posameznih študentih kot na celotni študentski skupnosti. V prvem, pomladnem delu bojkota, je seveda zastraševala vse študente, najprej seveda na ravni

tuaciji. Jaz vam lahko dam podatek, da je danes v Ljubljani 9500 delavcev, ki še vedno prejema manj kot dva in pol milijona osebnega dohodka (žvižganje), pro-

1. marec 1986
Profesorji Filozofske fakultete so na pogovor povabili Marjana Orožna, ki naj sindikatom in slovenski javnosti predstavi težke, če ne že sramotne razmere, v katerih se je fakulteta znašla zaradi gmotnih in prostorskih stisk. Dekan Nace je povedal, da lahko snazilki izplačajo le 19 tisoč dinarjev dohodka na mesec, profesor pa prejme le 7 stadih milijonov. Morda je to zadnji mirni sestanek, je med drugim dejal predstavnik sindikata profesorjev na fakulteti.

Jože Smole: tukaj se je začelo, čez nekaj let bomo imeli to na SZDL

Vollino programska konferenca UK ZSMS LJ: v sredini slike, z očali — Dragica Korade, za njim, z brado, nasmeškom in V for victory — Branko Svetičič, pred Dragico, z očali in brado — prof. Božidar Debenjak, ob njem, tudi z očali, Jože Smole, za njim, z manjšo brado, zadrž v svetlo bodočnost — Samo Lozej, sedaj sekretar UK, poleg Smoleta sedijo Černe, Anderlič in Vika Potočnik z RK ZSMS. Kolega z brki in brezrokavnikom v ozadju obeh slik je Milan Volk, predsednik delegatske konference.

ZA PREŽIVETJE ŠTUDENTOV... IN DRUŽBE

»Če bo univerza ostala revna, z reformo be bo nič.«
»problem kadrovske strukture v organizacijah, kjer se bojijo konkurence (izobraženih) ljudi«

»Nekateri, ki študirajo ob delu, počnejo to celo skrivaj.«

»Delež sredstev za izobraževanje se konstantno zmanjšuje

— 1979 : 1,47% družbenega proizvoda v Sloveniji

1982 : 1,42
1984 : 1,16

— zna se celo zgoditi, da se bo trend padanja ohranil.«

(dr. IVAN KRISTAN, rektor lj. univerze, na seminarju UK novembra 1985)

kdaj tudi naključni) produkt mladinskih in političnih vodstev.

Dogodki iz preteklosti kažejo, da lanski bojkot stanarin in gibanje, ki je iz njega izšlo, ni nikakršna specialna vojna, kot bi lahko sodili po večji angažiranosti komiteja za SLO in DS. Bojkot je le izraz ekonomskega, kulturnega in političnega konflikta, vraslega v sam sistem. Sistem nima mehaničnega, ki bi te konflikte uspešno reševali, in izveninstitucionalne akcije so logična posledica.

Če celoten splet dogodkov, imenovanih BOJKOT, razumemo kot študentski eksperiment o tem, ali je v obstoječem političnem sistemu aktivnost mladine zaželjena ali ne, dopuščena ali ne, potem so vse velike in male oblasti ob občasnih d'brohotnih, vložkih vseeno rade potrjevale Žerdinovo hipotezo, da je študente treba jebati, jebati jih je treba, če so pasivni, jebati jih je treba, če so aktivni! Jebati jih je treba, ko so sindikalisti, in jebati jih je treba, ko to niso več! (Tribuna, št. 8, 1986).

»Naš problem je v tem, da nam manjka 10.000 — ugitbam — dvajset tisoč, trideset tisoč inženirjev, magistrov, doktorjev.« (dr. TOMAŽ KALIN, IJS, na marčni okrogli mizli o atomskih elektrarnah v CD)

»Alternativo vidim samo v tem, ali bomo postali kolonija, še bolj zadoženi kot smo, ali pa Albanija.« (dr. MILAN OSREDKAR, IJS, prav tam)

razbijanja šele nastajajoče študentske solidarnosti skozi hitro sestankarsko in medijsko redukcijo vsebine bojkota samo na ekonomske probleme domovcev, kar je bilo posebej uspešno podjetje še zaradi tega, ker je takšno interpretacijo prevzelo tudi predsedstvo UK ZSMS kot legitimni zastopnik vseh študentov. Do konca je politiko »deli in vladaj« prignal predsednik UK ZSMS Gorazd Gorenc, ko je na

sim, in imamo v Ljubljani sto procentno plačevanje stanarin. (žvižganje). Hočem reč, da v nekaterih stvareh se pa ne moremo igrati...! (žvižganje).

Izjava je simpomatična: Jože si namreč nikakor noče prizadevati za vsaj manjšo, če ne že odpravljeno bedo delavcev. Hoče le, da beda molči (in plačuje stanarine).

In ko je študentski glas skušal presekat blebetanje o pridnih izkoriščanih delavcih s tisto znano »nikar nam ne lajajte...«, ga je bilo potrebno zaradi predzrne in nemoralne žalitve — menda rektorja univerze — kaznovati.

Skratka, kaznovati zaradi kršitve neke rubrike v moralnem kodeksu, kar zapisujemo še posebej zato, da bi opozorili, da je v času bojkota oblast svojo moralo ponujala za edino sprejemljivo moralo: vsi, ki so kakorkoli ugovarjali, so bili nemoralni, nesramni, predvsem pa niso poznali osnov politične kulture. Njihove seveda. Niso se znali sprenevedati.

IZ KONGRESNEGA BILTENA št. 2, KRŠKO, 5/4/86

NASLEDNJA ŠTEVILKA BO DVOJNA IN NAMENJENA SLOVENSKEM ŠTUDENSKIM DOGAJANJEM 1985/86

